

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 37 21. septembra 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Zokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelček "TV-15":
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833 30005 pri SDK Ljubljana

"TV-15" izhaja vsak teden - izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72
od 12. 4. 1974 se za "TV-15" ne plačuje temeljni davek od prometa
proizvodov

Tisk:
ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Franc Godeša:

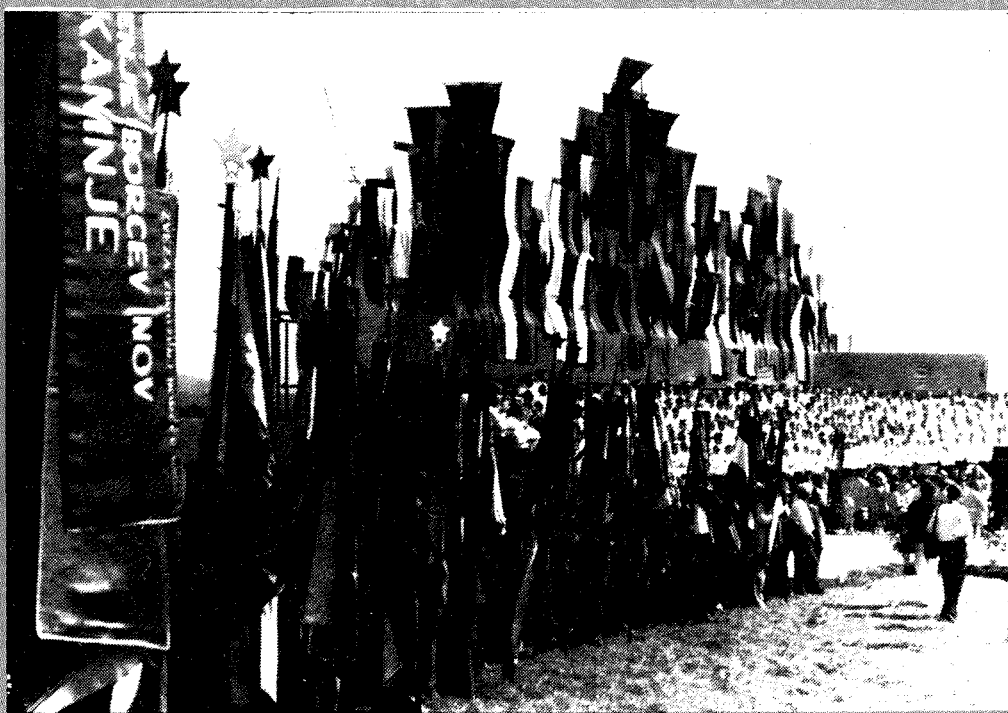
Dobro je lahko še bolj-
še str. 4

Pomenek z dr. Alešem
Beblerjem str. 5

Poetika slovenskega
narodnoosvobodilnega
pesništva 1941-1945
str. 7

Rab, otok lakote, otok
smrti str. 9

Cerkno nekoč in da-
nes str. 13

Vir naše moči ter mednarodnega prestiža je
jugoslovanske politike nevrščenosti.

Nerasel vpliv delavskega rezeda
in demokratičnih sil na tem
kontinentu in močno
antikolonialno in
antimperialistično gibanje
odvrača s svojim de-
lovanjem neposredno nevarnost
nove svetovne katastrofe.

... Vseljudska vstaja na Primorskem za časa skupnega narodnoosvobodilnega boja je kot vihar zbrisala črne mejnike, katere je surovi imperialistični mir konec prve svetovne vojne zabodel sredi naše slovenske zemlje, slovensko primorsko ljudstvo pa prodal fašističnim zatiralcem. Rana je bila globoka. Bolela je, toda na njej se je kalila in jeklenila neuničljiva volja boja za svobodo, neodvisnost in ponovno združenje. Upor proti nasilju je zavrel v najširših množicah. Val vstaje je segel do poslednje vasi in ognjišča.

Pomemben vir politične
stabilnosti je politike
brezstranstva in snovitosti. Iz
lestnih iskušenj vemo,
da se teke politike ne more
uresničevati niti s
demagoškimi frazami, niti
s birokratskimi metodami.

Zares, kakor gora velike so bile težave, ki jih je bilo treba premagati na poti do svobode in do postavitve temeljev družbi, kjer bo človek človeku človek, ne pa izžemalec. Samo trdna vera v narodnoosvobodilne, socialistične in humanistične cilje, ki jih je proklamirala in se zanje bojevala naša Komunistična partija tudi pod najhujšim zatiranjem, v pogojih monarhofašistične diktature, je dala moči, da je oboroženo ljudstvo te gore, ne samo premagovalo, ampak tudi zmagalo, ker je odprlo sebi in novim rodovom obzorja novega in lepšega življenja...

Prvi izpit iskrenosti
politične dobre sosedstva
predstavlja politike
do narodnosti.

Enako enotni kot smo bili pod vodstvom Zveze komunistov in tovariša Tita v boju za svobodo in v premagovanju težav po osvoboditvi, ko so nam z raznih strani metali polena pod noge, smo tudi danes v socialistični graditvi in v zaščiti revolucionarnih pridobitev. Naše meje so široko odprte vsem, ki prihajajo z dobrimi nameni in iskrenimi misli. Motijo pa se vsi, ki računajo, da bodo omajali enotnost naših vrst ali pa, da bodo lahko na naših težavah in problemih izkrčmili kaj v korist svojih sebičnih nakan...

IZ GOVORA DR. ANTONA VRATUŠE V KOMNU

Odkritje spominske plošče padlemu partizanu

Ne morem mimo dejstva, da ponekod v Sloveniji pozabljamo na padle partizane v NOB. Tako je bila na primer junija v Brestju, majhni vasi v Goriških Brdih, slovesnost ob odkritju spominske plošče padlemu partizanu. Vsekakor je to lepo in pohvalno, vendar pa se zastavlja vprašanje: zakaj postavljati obeležje samo enemu, ko pa so v tej vasi v resnici padli oziroma bili pogrešani štirje borci NOV. Zato sprašujem krajevno organizacijo ZB, ali ostali trije res niso vredni pozornosti, saj na prireditvi niso bili niti omenjeni? Otroci padlih borcev nikakor ne moremo razumeti take nedoslednosti. Po več kot tridesetih letih bi bil vendarle že čas, da dobijo obeležja tudi drugi partizani, ki so prav tako darovali svoja življenja za svobodo. Naj dodam, da bi morala ZB v Goriških Brdih konec koncev poskrbeti za spominska obeležja vsem padlim partizanom na tem področju, saj je to le skromna oddolžitev za njihova junaška dejanja, ki jo navsezadnje zaslužijo vsi med njimi – ne samo nekateri. V imenu otrok padlih borcev zato apeliram na ZB Nova Gorica, naj kaj stori, da več kot trideset let po smrti nekateri od padlih partizanov ne bodo diskriminirani.

Adrijan Vendramin,
Ljubljana
Smrekarjeva 19

Zakaj ne pišete točnih podatkov?

V 26. številki TV-15 na strani 7 piše novinar Milan Vogel v okviru s poudarjenimi črkami: »Tone Svetina... se je vključil v NOV konec leta 1943, ko je pobegnil iz nemške vojske, kamor je bil mobiliziran...«

Tovariša Toneta Svetino sem odpeljal v partizane dne 25. januarja 1944, potem ko je izkoristil letni dopust kot vojak nemške vojske. To pa najbrž ni konec leta 1943, ampak je leto 1944. Ali bo kdo manjši heroj, če bi točno napisali resnico? Tudi tisti del »v katero je bil mobiliziran« je po že tolikih polemikah o vprašanju nemških mobilizacij na Gorenjskem odveč, kajti tudi Svetino niso vlekli ob mobilizaciji za lase v nemško vojsko, ki se ji je znalo izmakniti toliko Gorenjcev, v času mobilizacije v nemško vojsko, pa je tudi na Bledu že obstojala dokaj razgibana organizacija narodno osvobodilne borbe.

Kot bralec in naročnik glasila TV-15 želim, da to mojo pripombo objavite.

S tovariškimi pozdravi!

Janko Mulej

Res je, kot pravi tovariš Janko Mulej, v članku narejena napaka. Tone Svetina je decembra 1943 pobegnil iz Münchna in se vključil v NOV, spet po podatkih tovariša Muleja, 25. januarja 1944. Torej gre za časovno razliko približno treh tednov, za katero pa se mi zdi, da ni bistveno vplivala na Svetino pisateljsko delo, ki sem ga poskušal prikazati ob knjigi Ognjeni plaz.

Milan Vogel

Tudi partizanska tiskarna je bila imenovana po Triglavu

V 33. številki TV-15 sem na naslovni strani prebral članek ob dvestoletnici prvega vzpona na Triglav. V njem avtor omenja odhod partizanov na njegov vrh ter našteva partizanske enote, ki so se imenovale po Triglavu. Pri naštevanju pa je pozabil na slovensko partizansko tiskarno Triglav, ki je delala na Goteniškem Snežniku na Kočevskem od leta 1942 dalje. To ime je dobila tiskarna po sklepu centralne tehnike KPS, ki je na tehnični konferenci pokrajinskih tehnikov in članov centralne tehnike KPS sklenila, da bodo naše tehnike-tiskarne poimenovane po rekah in gorah. Tako najdemo od 18. avgusta naprej v glavih dopisov in na zadnji strani časopisov, ki jih je tiskala, ime »Tiskarna Triglav«.

Istočasno je tudi druga osrednja partijska tiskarna v Rogu postala partizanska tiskarna. Zanimivo bi bilo, če bi nekdo od udeležencev tehnične konference povedal, kako so se odločili, da so po Triglavu poimenovali prav tiskarno na Goteniškem Snežniku. Mogoče zato, ker je delovala pod samim vrhom najvišjega hriba v takratni Ljubljanski pokrajini?

Marjan Tratar-Učo

Še eno razočaranje v Kumrovcu

Pred kratkim se je štiriinpetdeset članov naše organizacije odpravilo na izlet proti Kumrovcu. Po ogledu toplic v Podčetrtku smo odšli k domu mladine »Tovariš Tito«, nato pa obiskali še Titovo rojstno hišo, ki so jo mnogi videli prvič.

Dobro razpoloženi smo se približali domu, kjer pa nas je čakalo veliko presenečenje. Prva skupina je odšla proti parkirišču osebnih avtomobilov, nekaj tovarišev pa je odšlo po cesti, ki se rahlo vijuga pod domom. Spregledali so verigo, ki je ležala v travi, in znak z napisom, da je prehod prepovedan. Nenadoma se je iz nekega osebnega avtomobila pojavil moški, ki je začel kričati in mahati z rokami, da je pot prepovedana. Nekateri tovariši so se takoj obrnili in odšli, drugi pa so ostali pred verigo. Če bi bil tudi med nami nekdo tako nevljuden in agresiven, bi lahko prišlo celo do fizičnega obračunavanja. Kričati ni nehal niti takrat, ko smo mu skušali prijazno dopovedati, da

napisa v travi pač nismo videli in da se bomo umaknili.

Krepko razočarani smo odšli proti domu in si naročili kavo. Čeprav je bila ura okrog devetih, v točilnici nismo dobili niti kave niti vode. Sprašujemo se, kako je lahko tako pomemben lokal tako slabo oskrbovan in zakaj imajo delavci v njem tako malomaren odnos do gostov? Ko smo poskušali svoje slabe vtise zapisati v knjigo gostov, tudi te nismo mogli najti v vsem domu.

Verjetno je čas, da po tako številnih pripombah na odnos uslužbencev doma mladine v Kumrovcu do obiskovalcev, odgovorni tudi nekaj storijo.

Združenje borcev NOV
Rečica pri Laškem

Politično odgovoren za vzpon na Triglav

Netočnosti v članku Planinci v boju za slovensko podobo naših gora

Z željo, da bi bili sestavki v vašem listu TV-15 čim bolj objektivni in da bi temeljili na resničnih dogodkih iz NOB ob članku Jožeta Vidica »Planinci v boju za slovensko podobo naših gora« v štev. 33 z dne 24. avgusta 1978, posredujem nekaj pripomb na tisti del sestavka, ki govori o patrulji Jeseniško-bohinjskega odreda na Triglavu leta 1944.

Za kakšno netočnost opisa dogodkov gre:

Prva in osnovna netočnost je v imenih članov patrulje. Imenujem se Gradišek Ivan (Janez), a ne Gorišek, kot je v članku navedeno. Nadalje je zapisano, da sem padel v partizanih, medtem ko sem jaz, verjetno po sreči, še živ in kolikor toliko zdrav ter kot rezervni polkovnik delam v pokrajinskem štabu TO Maribor že vrsto let, živim pa v Limbušu pri Mariboru, Lackovega odreda 15. To so vsekakor dejstva, ki govorijo o netočnosti navedenega sestavka. Da tukaj ni pomote, je najboljši dokaz, da sem na vseh fotografijah in sicer na naslovni levi sliki prvi z leve, na desni fotografiji pa stojim na desni. Tudi v lanskoletni objavljeni fotografiji TV-15 sem na sliki in sem se pri vašem uredništvu še celo zanimal kdo je posredoval originalni posnetek. Ne vem, kdo je to gradivo posredoval tovarišu Vidicu, da je prišlo do take pomote.

V sestavku pa so še druge napake, čeprav ne tako bistvene. Patruljo sem sestavil jaz kot takratni sekretar SKOJ-a Jeseniško-bohinjskega odreda in sem bil tudi politično odgovoren za izvedbo akcije. Ne trdim, da sem tehnično vodil patruljo, ker do takrat še nisem bil na Triglavu. Da je to točno, lahko potrdita takratni komandant Jernejc (Milčec) ali pa politkomisar odreda Miha Šuštaršič.

Ne spominjam se natančno poti pohoda patrulje, dobro pa vem, da smo pri neki planinski koči (menda na Kredarici) vzeli za drog zastave eno od stranic nosil za ponesrečence in da smo se na Aljaževem stolpu vpisali z rdečim svinčnikom v knjigo obiskovalcev: »V čast osvoboditve Beograda 20. oktobra 1944« s podpisi vseh članov patrulje z ilegalnimi imeni – moj psevdonim je bil »Dimitrij«, kar je razvidno tudi iz sestavkov našega SKOJ-evskega lista »Izpod Triglava«, katerega urednik sem bil takrat kot sekretar SKOJ-a Jeseniško-bohinjskega odreda.

Zelo mi je žal, da to lahko šele sedaj posredujem (v avgustu sem bil na letnem dopustu) in sem sestavek prebral šele, ko sem se vrnil.

Ker že pišem, moram tudi poudariti, da sem edini, ki nisem prejel posebne plakete planinske zveze Slovenije, katero so baje prejeli vsi živeči člani te patrulje v lanskem letu ob neki svečanosti. V skupščini SRS sem to tudi osebno povedal predsedniku planinske zveze Slovenije, vendar ni sledil nikakršen odgovor. Moram povedati, da bi mi bil ta spomin zelo drag, kot tudi vse objavljene fotografije in spomini.

Želel bi, da objavite v TV-15 netočnosti glede mojega imena in s da s tem tovarišu Jožetu Vidicu in tistim, ki so posredovali opis akcije povem svoje spomine o omenjeni akciji. Če pa imate naslove članov patrulje, bi želel, da mi jih pošljete, ker bi želel vzpostaviti z njimi osebni stik.

S tovariškimi pozdravi

Ivan GRADIŠEK
Limbuš, Lackovega odreda 15

Dograjevati sistem socialne varnosti borcev

Na četrtkovi seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije so člani predsedstva obravnavali vrsto vprašanj, ki jih bo kljub razvejani in že uveljavljeni družbeni skrbi za borčevsko populacijo treba pospešeno reševati.

Člani predsedstva RO ZZB NOV Slovenije so bili mnjenja, da kljub posamičnim primerom, ki kažejo na to, da so tudi v borčevski zakonodaji nekatere pomanjkljivosti, ki jih bo potrebno odpraviti, vendarle ne bi smeli širiti pravic, ki izhajajo iz opredeljenega statusa borca.

Ob informaciji o uresničevanju stališč skupščine SRS in predsedstva RK SZDL o urejanju in uresničevanju sistema socialne varnosti borcev in vojaških invalidov so bili člani predsedstva v razpravi mnjenja, da je še zlasti pomembno dosledno in doslednejše uresničevanje 109. člena zakona o zdravstvenem varstvu, zavzemali pa so se še za boljšo organizacijo ambulantne in dispanzerske mreže za borce NOV saj to narekuje v prvi vrsti vse višja starost članov borčevske organizacije.

Ob vprašanjih, ki zadevajo pokojninsko in invalidsko zavarovanje borcev, je ta hip najbolj pereče vprašanje varstva kmetov-borcev, za katere bi veljalo omiliti kriterije za pridobitev pravice do varstvenega dodatka k starostnim pokojninam.

V točki dnevnega reda, ki je obravnavala mladostne udeležence vojne, so člani predsedstva – ob predlogu odbora »ukradenih otrok« (da bi imeli status borca pred 9. 9. 1943 ...) poudarili, da ne gre le za te otroke, ampak še za druge mladostne udeležence NOV pri čemer pa se je držati, kot so se že uvodoma izjasnili, neširjenja temeljnih pravic; socialno težak položaj posameznikov omenjenih mladostnih udeležencev NOV je treba reševati posamično, po predpisih veljavne zakonodaje ter sprejetih stališčih skupščine SRS.

B. Ž. J.

Srečanje nekdanjih internirancev občine Kamnik in zamejske Koroške

Komisija za internirance pri občinskem odboru ZZB NOV Kamnik je pretehtala vse možnosti za dostojen sprejem s kulturnim programom, za 9. september 1978. Vabilu so se radostno odzvali, kakor, da so že dolgo čakali na ta dan. »Čudno težko sem čakala,« mi je rekla tovarišica izpod OBIRJA, trdna Slovenka, – nemško ne zna. Preživela je Ravensbrück in vse njegove grozote. Zaradi napada naščuvanih psov v času nosečnosti je rodila hčerko s težkimi posledicami. Tudi ta je preživela in prišla na naše srečanje s sinom. »Ne bomo še izumrli,« mi je v smehu dejala.

S kulturnim programom, ki je navdušil, smo počastili 100-letnico Županičevega rojstva in 200-letnico prvega vzpona na TRIGLAV. »Ko je oktet bratov PIRNAT zapel Cj TRIGLAV MOJ DOM, me je stisnilo pri srcu,« je rekla tovarišica Marija. Ne veste kako vam je lepo, mi pa zaostajamo in vedno bolj občutimo, kako nas stiskajo.

Govor dr. Mare BEŠTER je vžil novega poguma. »Z veseljem sem se odzvala našemu skupnemu srečanju. Razlog za to je preprosto v tem, ker je za nas v matični deželi srečanje s Koroško v taki ali drugačni obliki vedno doživetje. Koroška je v naši zavesti zibelka slovenstva... Ko smo kot pomembni zavezniki v anti-

hitlerjevski koaliciji izbojevali zmago nad nacizmom, smo v državni pogodbi z Avstrijo poskrbeli tudi za položaj manjšine, za kar smo imeli vso osnovo, ker ste prav vi Slovenci na Koroškem tudi sami bili skupaj z nami to veliko vojno. Avstrija danes izigrava ta jasna določila in izigrava tudi tiste, ki so dali svoje zdravje in svojo mladost ali celo svoja življenja za to, da se je Avstrija na koncu vojne lahko postavila drugače, kot pa premagana Nemčija. To kar se danes dogaja z narodnostno manjšino na Koroškem, je anahronizem v našem času. Naša doba je doba manjšin. Narodnostne manjšine so tisti element, ki bogati neko deželo, so tista priložnost, ki nudi demokratičnim družbam, da pokažejo svoje prave kvalitete. Zato ni slučaj, da je

prav v zadnjih desetletjih izbila na dan manjšinska problematika v vrsti evropskih dežel.

Ceprav danes pri vas razmere niso rožnate, vseeno verjamem, da si boste z demokratičnimi silami Avstrije priborili pravice, ki vam pripadajo. In še mesto Jugoslavije v sodobnem svetu. Jugoslavija igra pomembno, celo izredno vlogo v sodobnem svetu, in to zaradi resnično naprednih stališč, ki jih zastopajo jugoslovanski voditelji. Tito, Kardelj in ostali so že zdavnaj uvideli, da bloki vodijo v konfrontacijo in v svet vojne. Temu nasproti so postavili politiko neuvrčenosti in sporazumevanja.

Smo dežela z najbolj odprto mejo v Evropi (Italija). Milijoni prihajajo k nam, mi potujemo po vsem svetu. Tak naj bi bil bodoči svet:

svet svobodnega pretakanja materialnih in kulturnih dobrin, ljudi in idej. Manjšine imajo pravico na svojo nacionalno in kulturno identiteto. To pa je seveda možno zagotavljati med drugim tudi s komuniciranjem z matičnim narodom.

To je le nekaj misli iz obširnega govora dr. Mare Bešter. Čas nas je preganjal. Odpeljali smo se še v tovarno ETA, kjer nam je ob prijetni postrežbi tovarišica Rakova obrazložila nastanek in razvoj tovarne ETA. Na koncu smo si ogledali ves proces od vlaganja do pakiranja paprik.

Tovarišica Rakova je pozvala koroške internirance, naj tudi oni kaj povedo. Kaj naj rečemo, se je oglašil tov. Sienčnik. Kako nam je, vsi prav dobro veste. Poudaril pa bi tole. S tem, ko tako lepo napredujete in celo prekašate v marsičem druge dežele, nam pomagajte živeti, saj krepite zavest v sposobnost matičnega naroda, na katerega smo ponosni in od katerega pričakujemo nadaljnje pomoči. Nehote se mi je utrlila misel, ali ne bi bila naložba v to smer bolj upravičena, kot pa drage karavane in pobratimstva v drugih deželah, ki so sicer prijetna, toda solidarnostna pomoč do naše manjšine na Koroškem nas zavezuje.

Marica Brejce

Usklajevanje stališč

Komisija za vprašanja borcev NOV pri skupščini SRS je imela v ponedeljek, 18. septembra 1978 sejo, na kateri so obravnavali informacijo o uresničevanju stališč skupščine SR Slovenije in predsedstva republiške konference SZDL Slovenije o izvajanju in nadaljnjem urejanju sistema socialne varnosti borcev NOV in drugih borcev ter vojaških invalidov, predlog za izdajo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških invalidih s tezami za osnutek zakona, predlog za izdajo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o boricah za severno mejo v letih 1918 in 1919 in o slovenskih vojnih dobrovoljcih iz vojn 1912 do 1918 s tezami za osnutek zakona. Obravnavali so še informacijo o analizi in uporabi kriterijev za priznavanje varstvenega dodatka kmetom-borcem NOV ter obravnavali oblike in metode dela komisije za vprašanja borcev NOV skupščine SR Slovenije in programe dela zborov skupščine SR Slovenije za obdobje do konca leta 1978.

Člani komisije pod predsedstvom tovariša Janeza Japlja so našeti informaciji podprli, kakor tudi predloge za izdajo omenjenih treh zakonov, imeli pa so nekatere vsebinske pripombe, zlasti so želeli poudariti podružbljanje skrbi za borce oziroma prenašanje reševanja te problematike z upravnih organov in borčevske organizacije na samoupravne interesne skupnosti in v delegatsko bazo.

B. Ž. J.

Osojani v Reziji

Več tisoč bivših borcev, mladine in prebivalstva iz Slovenije in Italije se je udeležilo v Osojanih v Reziji (Italija) slovesnosti ob odkritju spomenika in grobnice 36 padlim partizanom in žrtvam fašizma: Slovincem, Italijanom, Rusom in Nemcem.

»Grobnica je že šesta po vrsti na območju Benečije in Režije, ki jo odkrivamo kot rezultat prijateljskega sodelovanja med ZZB NOV Slovenije in občine Tolmin ter pokrajinskega odbora ANPI iz Vidma. Grobnica je dostojna oddolžitev padlim junakom, obenem pa pomemben dosežek pri razvijanju, krepitvi in poglobljanju vseh stranskih prijateljskih odnosov med narodom in manjšinama na obeh straneh tukajšnje meje,« je med drugim dejal slavnostni govornik ob odkritju grobnice Sterling. Na spomeniku, ki je dvojezičen je zapisano: Partizani padli v boju za svobodo. Naj bi njihova žrtev vzpodbudila Narode k slogi, bratstvu in Ljubezni do svobode.

Po slovesnosti na vaškem pokopališču se je več tisoč glava množica zbrala na osrednji slovesnosti, kjer je najprej spregovoril župan občine Ravenna, Periclej Beltrame, nato pa v imenu ANPI Mario Lizzero. Poudaril je pomen skupne borbe partizanov iz Furlanije-Juljske krajine, Slovenije kot tudi bataljonov, ki so jih ustanovili po kapitulaciji Italije ruski ujetniki ter bivši nemški vojaki.

V imenu ZZB NOV Slovenije je na slovesnosti govoril narodni heroj Janez Učakar. Obudil je spomine na herojske dni NOB in se dotaknil dobrega sodelovanja med obema državama. Med drugim je dejal: »Skupen boj je v interesu tako Italijanov kot Slovencev in Furlanov na obeh straneh meje. Istočasno s pozitivnim razvijanjem medsebojnih odnosov mora najti svoj prostor tudi uveljavljanje boljših življenjskih

razmer in vseh elementarnih pravic slovenske manjšine ne glede kje ona živi, v Trstu, na Goriškem ali v Videmski pokrajini. Videmski sestanek v maju je jasno zarisal perspektivo sprejemljivih medsebojnih sosedskih odnosov in dal nov impulz sporazumevanju in urejanju odnosov. Rezultat dolgotrajnih obojestranskih prizadevanj in sodelovanja pa so tudi osimski sporazumi, kar se najbolj kaže na gospodarskem področju.

Predsednik deželnega odbora Furlanije-Juljske krajine Antonio Comelli pa je naglasil, da je osvobodilna borba pomenila ponovno odkritje ljudske identitete. Omenil je nujnost čimtesnejšega mednarodnega sodelovanja v borbi proti nasilju in poudaril pomen osimskih sporazumov.

Ob zaključku slovesnosti so predstavniki ANPI iz Vidma najzaslužnejšim posameznikom podelili garibaldinske zvezde. Med drugim jih je dobilo tudi 40 Jugoslovancev.

J. ALIČ

Urejanje materialnih in socialnih vprašanj borcev NOV in vojaških invalidov

Vsi trije zbori skupščine SR Slovenije bodo na sejah 29. septembra 1978 obravnavali informacijo o uresničevanju stališč skupščine SR Slovenije in predsedstva republiške konference SZDL Slovenije o izvajanju in nadaljnjem urejanju sistema socialne varnosti borcev NOV in drugih borcev ter vojaških invalidov.

Ker o vprašanjih, ki jih vsebuje informacija, teče te dni razprava, tako v skupinah delegatov za skupščino SR Slovenije, kot tudi v občinskih skupščinah in v borčevskih organizacijah je prav, da se z nekaterimi podatki in ugotovitvami iz informacije seznanijo čimširši krog borcev in drugih bralcev glasila TV 15.

Uvodni del informacije

Informacija ima predvsem namen prikazati v kakšnem obsegu so se v zadnjih dveh letih uresničevala zgoraj omenjena stališča, sprejeta 23. junija 1976 v skupščini SR Slovenije ter vzpodbuditi razpravo v novih delegatskih skupščinah in pri delegatih VIII. kongresa ZZB NOV Jugoslavije o nadaljnjih ukrepih za dopolnjevanje in izboljšanje socialne varnosti borcev NOV in vojaških invalidov. V informaciji je zato tudi opozorjeno na nekatera vprašanja, ki jih bo potrebno v prihodnje pospešeno reševati.

To je namreč dolg naše samoupravne socialistične družbe do borcev in ostalih udeležencev NOV, ki so nosili vso težo in odgovornost za zmagovit boj naših narodov in narodnosti v II. svetovni vojni proti fašizmu, kot tudi napore povojne obnove porušene domovine in graditve samoupravne socialistične družbe.

Tudi danes borci še vedno opravljajo odgovorne družbene naloge v vseh družbenopolitičnih in samoupravnih skupnostih od temeljne organizacije združenega dela in krajevne skupnosti preko organov občine, republike do federacije. Pomembna je tudi družbenopolitična aktivnost borcev in organizacij ZZB NOV pri uveljavljanju delegatskega sistema in pri vključevanju v aktivnosti povezane z ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ter z razvijanjem revolucionarnih tradicij NOV.

Po podatkih, ki izhajajo iz poročila republiškega odbora ZZB NOV za V. redno skupščino dne 24. marca 1978 so šteje borčevske organizacije skupno 124.200 članov. Od skupnega števila članstva je bilo zaposlenih še 24.250 oseb.

Po podatkih popisa borcev iz leta 1973 pa je imelo priznано posebno dobo 86.181 udeležencev in sodelavcev NOV od tega 74.800 v dvojnem trajanju. Spomeniki 1941 je bilo podeljenih v SR Sloveniji 1811, danes pa živi v SR Sloveniji še okoli 1350 spomeničarjev.

Skupščina SR Slovenije in predsedstvo republiške konference SZDL Slovenije sta ob sprejemanju stališč o izvajanju in nadaljnjem urejanju sistema socialne varnosti borcev NOV in drugih borcev ter vojaških invalidov ugotavljala, da smo doslej pri reševanju problematike socialne varnosti borcev v večji meri posvečali skrb nekaterim materialnim vprašanjem, premalo pa tudi celovitosti življenjskih razmer v katerih borci živijo. Premalo je bilo storjenega zlasti na področju razvijanja medčloveških odnosov in pogloblja-

FRANC GODEŠA:

Dobro je lahko še boljše

Urejanje materialnih in socialnih vprašanj borcev NOV in vojaških invalidov

nja skrbi za borce v neposrednem okolju kjer živijo, še posebno za starejše, bolne in onemogle borce. V reševanju borčevsko-invalidske problematike niso bili v zadostni meri vključeni nekateri družbeni dejavniki, predvsem samoupravne interesne skupnosti in krajevne skupnosti.

Upoštevati je namreč treba, da se na področju borčevsko-invalidskega varstva pojavlja več problemov, ki so posledica staranja. Poprečna starost borcev je preko 62 let, pojavljajo se nadalji vplivi poznejših posledic vojne, poslabšanje zdravstvenega stanja, osamelost posameznikov in pospešeno upokojevanje.

Temeljna borčevsko-invalidska zakonodaja

Po sprejemu nove ustave SFRJ je bilo v skupščini SFRJ opravljeno usklajevanje temeljne zakonodaje o pravicah borcev in vojaških invalidov z ustavo, ob tem pa so bile zlasti v letu 1976 sprejete tudi nekatere zakonske dopolnitve, ki so zboljšale socialni in ekonomski položaj borcev in vojaških invalidov v Jugoslaviji, oziroma uredile nekatera odprta vprašanja:

osnova za borčevski dodatek za zaposlene borce se vsako leto povečuje še za dodatnih 6 odstotkov ter znaša v letu 1978 mesečno 4.450,00 din (to je tkz. zvezni dodatek za borce);

za 6 odstotkov se povečuje tudi vsakoletna osnova za odmero zagotovljene pokojnine borcev NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943, ki jo prejema cca 110.000 upokojenih borcev v Jugoslaviji ter znaša v letu 1978 mesečno 3.782,50 din (»zvezna« osnova);

odprt je bil rok za priznanje posebne dobe v dvojnem trajanju s pričami, v katerem je v SFRJ zaprosilo za izdajo ustreznega potrdila preko 70.000 oseb;

Področje občinskih priznavalnin

Za področje občinskih priznavalnin je bil v letu 1977 sklenjen družbeni dogovor vseh občin, ki naj bi postopno v roku 3 let poenotil sistem občinskih priznavalnin in odstranil razlike med ekonomsko močnejšimi in šibkejšimi občinami.

V letu 1977 je prejemale stalne občinske priznavalnine 8779 borcev, za to področje varstva pa je bilo porabljenih 67.622.444 din. Za 2/3 realizacijo družbenega dogovora v letu 1978 pa je predvidena poraba v višini 167.550.768 din.

Na podlagi zakona o republiških priznavalninah pa prejema letos 667 oseb tudi republiške priznavalnine, med njimi pretežno število

zaslužnejših udeležencev NOV.

Stanovanjska problematika

Stanovanjska problematika borcev se je v preteklem obdobju ugodno reševala predvsem v samoupravnih stanovanjskih skupnostih ter je bilo v času od 1. 1. 1975 do 31. 3. 1978 rešenih 3788 stanovanjskih vprašanj borcev, še vedno pa je odprtih 2209 stanovanjskih vprašanj za kar bi bilo potrebno zagotoviti prek 250 milijonov dinarjev. V večini primerov gre za izboljšanje stanovanjskega standarda, predvsem kmetov-borcev NOV.

Invalidsko varstvo

Na področju invalidskega varstva je pglavitna oblika dopolnilnega varstva v republiki – invalidski dodatek, ki je enak mejnemu znesku najnižjih pokojninskih prejemkov v SR Sloveniji ter znaša v letu 1978 – 2377 din. Skupno je v SR Sloveniji 22.204 invalidskih upravičencev (10.421 osebnih vojaških invalidov in 11.783 družinskih invalidskih upravičencev), od tega prejema 7316 oseb polni ali znižani invalidski dodatek. V proračunu SR Slovenije za leto 1978 je namenjenih za dopolnilno varstvo vojaških invalidov 200.997.000 din ali za 35,82 odstotkov več kot v letu 1977. V pripravi je novela republiškega zakona o vojaških invalidih, ki predvideva nekatere izboljšave glede priznanja pravice do invalidskega dodatka za ženske ter glede pravice do poklicne rehabilitacije mirovnih vojaških invalidov.

Civilni invalidi vojne

V letu 1978 je bil sprejet zakon o civilnih invalidih vojne, po katerem bo uživalo kvaliteto na višjem nivoju kot doslej varstvo okrog 1249 oseb. Najpomembnejša novost zakona je ocenjevanje invalidnosti po seznamu, ki velja za vojaške invalide ter vzpostavitev določenega razmerja prejemkov v razmerju do prejemkov vojaških invalidov (civilna invalidnina – 50 odstotkov vojaške invalidnine). Poprečno se je raven denarnih prejemkov dvignil v letu 1978 za 27 odstotkov (zakon se namreč uresničuje letos le 70%), v letu 1979 pa se bo ob 100 odstotni uresničitvi zakona dvignil za poprečno 82 odstotkov – v primerjavi z materialnim varstvom po prejšnjem zakonu.

Grobišča in grobovi borcev

V letošnjem letu je bil sprejet zakon o grobiščih in grobovih borcev, ki vnaša tudi na to področje elemente družbenega dogovarjanja in samoupravnega sporazumevanja glede varstva, vzdrževanja in urejanja grobišč in grobov borcev. V SR Slove-

niji je po nepopolnih podatkih 543 grobišč in grobov borcev, v katerih je pokopanih 16.039 borcev.

Dopolnilno urejanje borčevsko-invalidskih zadev v SR Sloveniji

Tudi v SR Sloveniji so stališča skupščine SR Slovenije in predsedstva republiške konference SZDL Slovenije začrtala nadaljnjo pot razvoja dopolnjevanja sistema socialne varnosti borcev NOV in vojaških invalidov v republiki. Poseben poudarek je bil dan delovanju nekaterih samoupravnih interesnih skupnosti s področja socialnega varstva in zdravstva, v katerih se realizira večji del pravic borcev in vojaških invalidov. Pri posameznih samoupravnih interesnih skupnostih so bili ustanovljeni odbori za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov. Sprejet je bil družbeni dogovor o urejanju občinskih borčevskih priznavalnin, izboljšan sistem zdravstvenega varstva borcev NOV, bolje urejen položaj upokojenih borcev NOV, ki prejema pokojnino z zajamčeno osnovo. Zvišani so bili prejemki vojaških invalidov, pomembno je bil izpolnjen sistem socialne varnosti civilnih invalidov vojne. Povečala se je skrb za grobišča in grobove borcev in pripadajoče spominske objekte.

V letu 1978 je v republiškem proračunu določenih za reševanje borčevsko-invalidskih vprašanj 726.977.455 din, kar je 8,73 odstotka celotnega republiškega proračuna.

Zdravstveno varstvo borcev

Na področju zdravstvenega varstva borcev deluje v letu 1978, po podatkih zdravstvene skupnosti Slovenije 36 dispanzerjev in 40 ambulanz za borce. Po samoupravnem sporazumu o pravicah in obveznostih iz enotnega programa zdravstvenega varstva v SR Sloveniji uživajo borci NOV od 1. 5. 1978 dalje popolno zdravstveno varstvo. Sprejet je bil dogovor o odobritvi koristnega zdravljenja v zdraviliščih za najmanj 1500 borcev v letu 1978. Borci NOV pred 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943 so oproščeni vseh participacij, borci NOV, ki imajo priznano posebno dobo v dvojnem trajanju najmanj od 1. 1. 1945 pa so oproščeni participacij pri zdravljenju, kurativnih zdravniških pregledih in pri zdraviliškem zdravljenju.

Skrb za zdravstveno varstvo borcev NOV se nanaša tudi na borce NOV in vojaške invalide NOV, ki žive v zamejstvu. V zamejstvu živi

po zadnjih podatkih 884 invalidskih upravičencev NOV, in sicer 790 v Italiji in 94 v Avstriji. Poleg invalidskih upravičencev živi v sosednjih deželah približno 4.500 borcev NOV, ki so se med vojno borili v enotah osvobodilne partizanske vojske in jugoslovanske armade.

Za borce NOV iz zamejstva zagotavljamo v SFRJ tiste oblike zdravstvenega varstva, ki jih v svoji matični državi nimajo, zlasti zdravstvene storitve v dispanzerjih in ambulantah za borce NOV in v naravnih zdraviliščih.

Pokojninsko zavarovanje borcev

Na področju pokojninskega zavarovanja je bila leta 1977 uzakonjena nova osnova za izračun pokojnine od zajamčene osnove tako, da je le-ta enaka poprečnemu osebnemu dohodku iz preteklega leta. Letos znaša varstvena pokojnina 4.842,00 din ter jo prejema preko 27.000 borcev. Za kritje obveznosti do pokojnin borcev NOV je v republiškem proračunu za leto 1978 določenih 476.560.100 din, kar je za 42,21 odstotka več kot v letu 1977.

Tekoče se rešujejo vprašanja priznanja posebne dobe borcem-prekomorcem. Od vloženih 1331 zahtev, jih je bilo 937 pozitivno rešenih, ostale vloge pa so še v reševanju. V SR Sloveniji je bilo vloženih tudi 7135 zahtevkov za priznanje posebne dobe s pričami.

V letu 1977 se je pričelo reševati vprašanje priznanja delovne dobe prisilnih mobilizirancev v nemško ali madžarsko vojsko, ki so pozneje pobegnili ter so se do 15. 1. 1945 pridružili NOV, doslej je bilo vloženih nekaj nad 800 vlog.

Podatki kažejo, da močno upada število borcev NOV v delovnem razmerju, prav tako pa tudi borcev, ki prejema borčevski dodatek, le-ta je po zadnjih podatkih uživalo 1141 borcev, osnova za republiški dodatek pa znaša v letu 1978 5.425,00 din.

Problematika strokovnih služb

Še vedno so opazne organizacijsko-strokovne pomanjkljivosti služb za varstvo borcev NOV in vojaških invalidov v občinah pri samoupravnih interesnih skupnostih in v republiki. Zlasti pereča je strokovnost kadrov, kar bo zahtevalo v bodoče sistematično skrb za njihovo stalno izobraževanje in izpopolnjevanje.

Neposredne naloge

Informacija vsebuje tudi nekatere predloge za izboljšanje socialne varnosti borcev in invalidov NOV:

V bodoče bo potrebno še v večji meri podružljati bor-

čevsko-invalidsko varstvo ter ga vključevati v delo krajevnih skupnosti in v pristojne samoupravne interesne skupnosti, zlasti socialnega varstva in samoupravne skupnosti, ki jih le-ta združuje in skupnosti zdravstvenega varstva. Pri tem bo pomembna tudi vloga koordinacijskega odbora za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov pri samoupravnih interesnih skupnosti socialnega varstva.

Posebno skrb bo treba posvetiti razvoju zdravstvene službe za borce NOV in zdravstvenemu varstvu borcev NOV na sploh ter urejanju življenjskih razmer za osamele in onemogle borce ter razvijanju patronažne službe na domovih borcev.

Vsa neresena vprašanja bo treba reševati na solidarnostnem načelu, še posebej velja to za področje stanovanjskih in zdravstvenih zadev ter občinskih borčevskih priznavalninah.

Predvsem pa bo potrebno ustrežne in na višji ravni reševati vprašanje pokojninskega zavarovanja kmetov-borcev NOV. Zagotoviti bo potrebno tako ureditev, da bodo upravičeni do varstvenega dodatka k starostni pokojnini tudi tisti bolni kmetje-borci, ki še niso dosegli starost 60 let, ugodnejše pogoje pa bo treba zagotoviti tudi kmetičam-borkam NOV, oziroma vdovam kmetov-borcev NOV. Večjo skrb pa bo potrebno posvetiti tudi reševanju stanovanjskih vprašanj kmetov-borcev NOV in sploh skrbi za stare, bolne in osamele kmete-borce.

Razen omenjenih problemov, ki jih bomo morali v prihodnje prioriteto reševati pa je pričakovati, da se bo v razpravi o predloženi informaciji tako v organih republike kot v občinskih skupščinah in v borčevskih organizacijah, pa tudi v pripravi na 8. kongres ZZB NOV Jugoslavije, ki bo letos jeseni, pojavilo še kakšno vprašanje s tega področja, ki bo zahtevalo ustrežnejšo ureditev. Največkrat se pri tem omenja različne neskladnosti v pokojninskem sistemu, ki pa tudi sicer terjajo celovitost njihovega reševanja v okviru novega sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je že nekaj časa v pripravi. Sprožena pa so tudi nekatera vprašanja mladoletnih udeležencev NOV, oziroma otrok – žrtev fašističnega nasilja.

Sistem socialne varnosti borcev bo zato potrebno še nadalje dopolnjevati v skladu s krepitvijo materialnega temelja naše družbe, kar nam bo omogočalo odpravljanje danes še vedno prisotnih razlik med posameznimi občinami, zlasti na področju občinskih priznavalnin, pa tudi pri reševanju stanovanjskih vprašanj borcev in koriščenju zdravstvenih storitev.

Pri nadaljnjem dograjevanju sistema borčevsko-invalidskega varstva bo treba izhajati iz temeljnih pravic, ki jih zagotavlja federacija. Zavzemati se bomo morali za izboljševanje teh pravic in odpravljanju neustreznih rešitev, v skladu z ustavo in zakonsko pristojnostjo federacije.

Dopolnilno urejanje materialnega in socialnega varstva borcev pa je prenešeno na republiko, kjer bo treba pospešeno samoupravno urejati še odprte probleme borcev ter se pri tem medsebojno dogovarjati in usklajevati z ostalimi republikami in pokrajinama za enotnejše zagotavljanje socialne varnosti borcev v državi, ob upoštevanju določenih posebnosti v posameznih republikah in pokrajinah.

Vedrina, radost, ponos, morda vsa zgodovina primorskega ljudstva; kaj se je v tistih trenutkih zrcalilo v njegovih očeh? Nekaj sto grl je pelo o narodu, o svobodi in soncu, o sreči in jurišu – nekaj deset tisoč jih je pelo z očmi. Zdaj vem, ljudstvo je bilo v njegovih očeh. Morje, ki je v spominu onemelo, množica, ki je v ponosu vzvalovila.

»... Primorska? Priključitev? Se vam ne zdi, da je to presiromašna beseda. Šlo je vendar za konec tistega obdobja zgodovine, v katerem se je primorsko ljudstvo mučilo, v katerem je bilo zapostavljeno, tisočkrat ponižano, šlo je za konec suženjstva. Rečem vam, ne gre samo za priključitev, za osvoboditev gre, za svobodno življenje. Gre za trenutek, ko je postalo primorsko ljudstvo srečen narod.«

»Spomini?«

Nasmehne se, se skloni daleč naprej, da mu rob klobuka pahne senco čez visoko čelo. »Dneve bi lahko govoril, toliko jih je. Veste, kadarkoli grem pri Postojni čez nekdanjo mejo kraljevine Jugoslavije in Italije, me preveva poseben občutek. Kdo ve kolikokrat sem jo prešel in vsakokrat ob drugačnih priložnostih. Najprej sem leta 1919 bežal iz Italije v Jugoslavijo. Za tem sem se kot partizan vrnil, da bi pomagal primorskemu ljudstvu osvobajati se izpod fašističnega jarma. In to je bilo najlepše od vsega! Živo imam v spominih dogodke na Vipavskem, na upor ob polomu Italije, na čas, ko je vse ljudstvo prijelo za orožje, ko smo nenadoma imeli velikansko vojsko iz kate-re je končno nastal tudi korpus...«

Vstal je, snel klobuk in oči so se še močneje zaiskrile.

»In kaj pravite vi? Se vam ne zdi, da so se danes sonce, pokrajina, pesem

In primorsko ljudstvo je postalo srečen narod

Pomenek z dr. Alešem Beblerjem

Več kot petdeset tisoč ljudi se je zbralo v nedeljo, 17. septembra v Komnu na proslavi 35-letnice sklepa AVNOJ o priključitvi Slovenskega Primorja, Istre in otokov k Jugoslaviji. Veličastnega ljudskega zborovanja, katerega pokrovitelj je bil predsednik Tito, so se udeležili tudi najuglednejši družbenopolitični predstavniki Slovenije, delegacije petdeset slovenskih in enajst istrskih občin, predstavniki zamejskih Slovencev ter naši rojaki iz Koroške. Slavnostni govornik na prireditvi je bil dr. Anton Vratuša, čigar izvajanje je velika množica večkrat pozdravila s spontanim burnim aplavzom.

S slovesnosti so poslali pozdravni pismi predsedniku Titu in Edvardu Kardelju. Vzdušje na slovesnosti je bilo zares izredno.

Janez Vipotnik in dr. Aleš Bebler

sreče, svobode, do domovine Jugoslavije. Med narodnoosvobodilnim bojem se je njihov temperament potrdil v silnem polletu in volji do svobodnega življenja.

Fašizem? Kdo ve kolikokrat izgovorjena, težko izgovorjena beseda je to. Idrija, od koder sem doma, je prišla pod Italijo leta 1918. Do takrat v na-

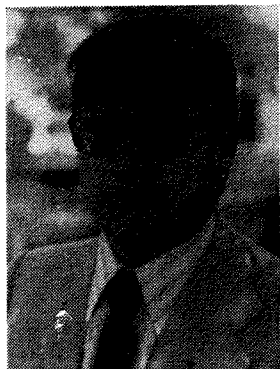
šem kraju nismo slišali nobene italijanske besede. Lahko si mislite, kako strašno smo se čudili, da kar nenadoma spadamo pod Italijo, da se imenujemo 'Beneška Julija'. Kaj je to, smo se spraševali. Bilo je smešno in žaljivo. Takrat sem sanjal v nočeh, da smo se zbrali fantje mojih let in valili skale doli na cesto, po kateri so prihajali v mesto Italijani. Seveda, moj najsrečnejši trenutek, ki je vezan na Primorsko, je vstaja ob polomu Italije. Takrat je prav vsak Primorec do konca izrazil svoje razpoloženje, svojo predanost Titovi Jugoslaviji. Ljudje so prepevali, vse vasi so bile v cvetju in zastavah. Spominjam se ženice, ki mi je tistikrat rekla: 'Že tri dni nič ne kuham. Povem vam, da nimam časa, ko pa pojemo!'

Ne, to ljudstvo se do danes ni spremenilo. V teh dneh sem hodil po vaseh okrog Komna. Z menoj je bila tudi neka tovarišica iz Srbije. Zbirala je vesti o svojem bratu, ki je padel na tem območju, ko je bil komisar v Kosovelovi brigadi. Prišel je iz italijanskega ujetništva in se je tu priključil partizanom. Srečala sva se s starimi kmetičami, ki se ga spominjajo, srbskega komisarja Jašo v Kosovelovi brigadi. Obiskala sva vrsto kmetij, da sva izvedela vse o njem.

Kaj takega pa še ne, je govorila tovarišica iz Srbije. Vse dneve sva hodila po vaseh in nisva bila niti v eni hiši, ki bi med vojno ne bila partizanska. Če ni bil med partizani oče, je bil sin, je bila hčerka ali stric; kdor ni bil partizan je bil skojevec ali aktivist, v slehernem na Primorskem pa je bilo srce za partizane, za svobodno Jugoslavijo in Tita...!

Pozdravila sva se. Moja dlan je bila tega dne ena izmed stoterih dlani, ki je s hvaležnostjo in ponosom segla v dlan Aleša Beblerja.

Besedilo in fotografije: Silvo Teršek

Profesor Viliem Černo

»... Naj pomislim, samo za trenutek! Izredno, čudovito prav mogočno je to današnje slavlje v Komnu. Človeka navdaja s ponosom in zmagoslavjem. Slednje toliko bolj velja za nas, Beneške Slovence, ki se še vedno borimo, da bi

nam v Italiji priznali naše osnovne demokratične svoboščine, ki nam pritečejo že iz naše slovenske bitnosti. Mislim, da se je danes, na teh poljanah okrog Komna, zlila ljubezen tisočev in deset-tisočev ljudi, primorskih in drugih občanov, v dokaz in potrdilo njihove in naše trdnosti. Čudovit je ta napis na transparentu, ki pravi: DA, TU SMO IN TU HOČEMO BITI IN ŽIVETI! To je tudi geslo za nas, Slovence v Benečiji, ki se že dolgo ne počutimo več osamljene. Vidimo, da je za nami ponosen narod, ki gradi in je ogromno zgradil in bo vedno znova dokazoval tudi svetu, kaj vse je možno zgraditi, če je človek svoboden...!«

Ladislav Batagelj, predsednik skupščine občine Ajdovščina

»... Ta mogočnost današnje slovesnosti govori o tem, kakšni so občutki primorskega ljudstva, ko praznujemo 35-letnico priključitve k Jugoslaviji. To, da se je danes zbralo v Komnu toliko ljudi in da je tako spontano sodelovalo med proslavo kaže, da napor, dolgoletno trpljenje in žrtve med NOB niso bili zaman. Kaže tudi, da se ideali, za katere so mnogi med našo oboroženo revolucijo dali največ kar so imeli – življenje, tudi v današnjem času vsak dan bolj uresničujejo in plemenitijo.

Menim, da je danes eno od pomembnih

poslanstev primorskega ljudstva, prav zaradi njegove zgodovine med obema vojnama predvsem v tem, da aktivno pomaga graditi mostove med obema sosednjima deželama, mostove med socialistično samoupravno neuvrščeno Jugoslavijo in demokratično republiko Italijo...!«

Mario Abram, predsednik skupščine občine Koper

»... Srečen sem! To ni več občutek, ki bi ga bilo mogoče politično opredeliti. To je sreča, ki odraža tisto, kar smo med narodnoosvobodilnim bojem želeli, o čemer smo sanjari in za kar je bilo prelito mnogo krvi.

Mislim, da simbolizira to sonce, ta lep dan, množica ljudi idejo o svobodni Primorski, združeni, prijateljski in močni v naši Jugoslaviji...

Primorci? Že res, da so tudi godrnjači, ampak predvsem so odlični delavci.

Iz najtežjih dni naše in primorske zgodovine se največkrat spominjam tistega prijetnega občutka varnosti med ljudmi. Na Krasu, v Vipavski dolini, povsod tod sem imel občutek, da nam ne more nihče škodovati. Na nas, partizane, so ljudje pazili kot na svoje otroke, svoje najdražje. Sicer pa je tudi o tem danes govoril tovariš Vratuša tako slikovito, da sem njegovim besedam s pono-

som in silno srečen zaploskal.

Politični dogodki v Trstu? Tiste sile, ki zavirajo sodelovanje med ljudmi in narodi, ne bodo imele uspeha. Izolirale se bodo in prej ali slej usahnile. Mislim, da mi stvari precenjujemo; gre za absolutno manjšino, ki zavaja ljudi. Dolgo jih ne bo mogoče zavajati.«

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

PIŠE: Franček Bohanec

Nova slovenska revija za domača pota

Prelistavam prvo dvojno številko nove slovenske revije PRIMERJALNA KNJIŽEVNOST. Glasilo je znanstveno in strokovno. Napoveduje, da se bo ukvarjalo z načelnimi in teoretičnimi vprašanji o tujih in domačih literarnih tokovih in hkrati razčlenjevalo temeljne pojme in kategorije, ki zadevajo notranji ustroj in sestavine literature, njen način bivanja in funkcioniranja. Predvsem pa izdajateljski svet in uredniški odbor napovedujeta razveseljivo spoznanje, da mora vsebina znanstvenega, teoretičnega in publicističnega dela izhajati iz svojega časa in prostora, kajti le tako bo revija kritično pretresala in selektivno prevzemala in nadaljevala tisto, kar je doslej ustvarila tradicija slovenske literarne vede, in pa tako, da bo skušala premisliti in utemeljiti svoje stališče glede na to, kakšno je mesto in pomen literature za nas, v tem času in na tem kraju – saj se glede na to oblikuje širši predznanstveni stik s literaturo, ki jo v dobršni meri vnaprej opredeljuje poznejši potek znanstvenega raziskovanja.

Ko se tako seznanjamo s programskimi stališči nove revije, se nam vsekakor ni potrebno niti spraševati, ali morda nova slovenska revija ni odvečna v gošči revialnega tiska in ali naj jo pozdravimo zgolj zaradi tega, ker je – nova.

Zavedamo se, da revija po programski izjavi in po vsebini prvih objav zajema iz zdravih osnov, iz odgovornega študija besedne umetnosti z znanstvenega, teoretičnega in metodičnega vidika brez špekulacij in z jasnim namenom, da gre za sodelovanje v ustvarjalnem procesu pri slovenskih umetniških, znanstvenih in širše družbeno-kulturnih pojavih. Revija se vključuje v proces, ki presega ozke (s tem mnogokdaj škodljive) ali institucionalne (s tem mnogokrat zaviralne) pobude. Takšnih »poizkusov« je bilo v naši polpreteklosti v obilju: delno in pristransko obveščanje z evropskimi in svetovnimi zgledi brez celosti problema, ki so spremljali določen pojav. Takšen pristop, nezrel ali spekulativno preračunan na nizke nagone, je pri nekaterih v provincialni sredi vzbujal jalovo občudovanje in napačne zrcalne slike tujih javljanj, subjektivne in destruktivne zaključke, ki so dramili veličino pritlikavosti domačih »zvezdnikov« te obrti, brezvesbinski kozmopolitizem, predvsem pa krnili lastno ustvarjalnost, vsestranskost in globino, pristno moč spoznane družbene in osebne resničnosti z neskončnimi možnimi oblikami izražanja in pripomogli, da smo se prečestokrat znašli v gošči slabokrvnih umetniških poizkusov, občutljivi za vsakršno globinsko presojo.

Ni moj namen, da vrednotim na tem mestu slovensko literarno znanost (se ve, v okvirih primerjalne književnosti), opozoril bi le rad, da nas že prve strani nove revije seznanjajo z nekaterimi spoznanji treh najvidnejših predstavnikov iz vrst primerjalnih literarnih zgodovinarjev: dr. Antona Ocvirka, dr. Dušana Pirjevca in dr. Janka Kosa. Revija je objavila za njih zelo značilne razprave in tako uvedla vpogled v trenutno stanje.

Antona Ocvirka Pesniška umetnina in literarna teorija je kratek pregled teorij o literarnem delu v starejši poetiki ter v pozitivistični literarni teoriji in zgodovini z osrednjim problemom: kako obravnavajo delo novejših literarnoteoretične smeri, kako gledajo na razmerje med njegovo vsebino in obliko in kakšne raziskovalne metode izvajajo iz tega. V nasprotju s pozitivizmom, ki poudarja predvsem vsebino, združuje avtor novejših smeri, ki dajejo prednost obliki, pod skupnim vidikom esteticizma oziroma lapurlartizma. Podrobneje pretresa nemško novoidealistično literarno vedo, ruski formalizem in fenomenološko-ekstencionalistično smer ter zavrača variante larplartizma, ki jih odkriva v njih. Nasproti jim postavlja svoj pregled na pesniško umetnino kot estetsko celoto ideje, snovi in oblike, ki jo je treba obravnavati tako, da najprej analiziramo vlogo pesniške besede v umetnini in razčistimo sintezo njenih različnih funkcij.

Dušan Pirjavec se s Filozofijo in umetnostjo bliža problematiki, napovedani v naslovu, s strani filozofije in s strani umetnosti. Stično točko med njima odkrije v vprašanju o biti. Filozofija v dobi metafizike zavrže bit kot enostavni »je«, ki jo sreča na svojem začetku, in vzpostavlja bit kot absolutno idejo in večno bivajoče; umetnost, katere paradigma je novoveški evropski roman, se začenja z utelešenjem biti kot ideje v junaku in se konča z njegovo načelno katastrofo, v kateri se bit in ideja razdvojita; ko se uveljavi ontološka diferenca, se v koncu umetnosti razkrije bit kot enostavni »je«, s katerim se začenja filozofija. Ko pa se filozofija odpre ontološki funkciji umetnosti in s tem drugačnemu, nemetafizičnemu razumevanju biti, se ustrezno spremeni tudi umetnost; osnovna metafizična struktura se v moderni umetnosti radikalno problematizira in s tem se preobrazi konstrukcijski princip romana.

Janko Kos z razpravo Teorija in praksa slovenske primerjalne književnosti naprej pretrese podlage primerjalne književnosti na Slovenskem, nato pa zariše njen dosednji razvoj v svetu in doma. Kar se tiče domače primerjalne književnosti, prikaže, kako se je razvijala od prvih zametkov v dobi romantike (M. Čop) prek poskusov v okviru slovenske literarne zgodovine (I. Prijatelj, F. Kidrič) do svoje prave utemeljitve v delu A. Ocvirka; iz njegove šole je izšel D. Pirjavec, ki je v stroko uvedel prelomne novosti.

O njih pa J. Kos razmišlja s takole nakazanimi novimi potmi v tej stroki: »Naj bodo novejši razvojne faze primerjalne književnosti na Slovenskem še tako bogate tematskih in metodoloških novosti, se v njenem razvoju vendarle skozi vse pretvorbe ohranjajo tiste značilnosti, težnje in naloge, ki jih je sprejela v svoj program že v času prvih zametkov, se pravi s Čopom. Zaradi posebnih potreb slovenskega družbenega in kulturnega prostora, literature in njenega bralstva se med drugim posveča tudi sistematičnemu informiranju o svetovni literaturi starejših in novejših obdobjih, pri čemer stopa v zadnjem času v ospredje zlasti nujnost takšnih informacij s področja zunanjeevropskih književnosti. Kot znanstveni stroki pa ji je osrednja naloga zmeraj bolj predvsem ta, da po obliki načelih svetovne komparativistike in hkrati z izvirnega slovenskega stališča odkriva bistvene težnje, zakone in strukture svetovnega literarnega dogajanja, da bi ob njih postale jasnejše tudi posebne poteze, značilnosti in možnosti slovenske literarne ustvarjalnosti.«

Izmed temeljnih prispevkov v tej številki je omeniti razpravo Darka Dolinarja (glavnega in odgovornega urednika te revije), ki seznanja s poezijo in literarno zgodovino v delu Ivana Prijatelja. Ostalo so knjižni zapiski, ocene, bibliografija in kronika.

Reviji vso srečo na pot – na domače literarne, kulturne, znanstvene in družbene steze.

Vodnik po partizanskih poteh

Na 81. seji tiskovnega sveta RK SZDL, bila je pod predsedstvom Mitje Ribičiča v začetku prejšnjega tedna, so predstavili obsežen Vodnik po partizanskih poteh, ki ga je izdala založba Borec. Sicer ni navada predstavljati nova knjižna dela v takem okviru, vendar je izjema upravičena, saj je veliko organizacijskega dela za Vodnik, ki je edinstven tako v slovenskem kot jugoslovanskem merilu, pomagal opraviiti tudi svet za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri republiški konferenci SZDL.

Pobudo za izdajo Vodnika po partizanskih poteh je dal skoraj pred osmimi leti republiški odbor ZZB NOV Slovenije, ki je prisluhnil potrebam pedagoških delavcev, da bi imeli vse podatke o spomenikih in spominskih obeležjih zbrane na enem mestu in da bi lahko na podlagi takega zbornika usmerjalo svoje učence. Natečaj za delo s takšnim konceptom je v začetku januarja 1970 objavila komisija za učbenike in priročnike pri republiškem sekretariatu za prosveto in kulturo. Realizacijo omenjene naloge sta prevzela muzej ljudske revolucije Slovenije v imenu muzejev NOB in zavod za šolstvo SR Slovenije. Nato se je začelo dolgotrajno terensko delo, pri katerem so poleg avtorjev sodelovali tudi številni muzeji, šole, krajevne in občinske organizacije ZZB NOV, sveti za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij pri občinskih konferencah SZDL, krajevne skupnosti ter mnogi posamezniki. Uredniški odbor, ki so ga sestavljali glavni urednik Albert Jakopič-Kajtimir, Slava Mihevc, Drago Novak, Stane Terčak, Zorka Tribušon, Matija Žgaj-

nar in lektorica Blanka Husu, je dobil skoraj sedem tisoč strani gradiva, ki ga je bilo treba čimbolj strokovno obdelati in dati vsebini čimvišjo kvaliteto raven. To pa je zahtevalo dodatno preverjanje zgodovinskih dogodkov ter vsebinsko dopolnjevanje zbranega gradiva, nato pa spet gradivo skrbeti, ga poenotiti in pripraviti za tisk.

Ob natančnem terenskem delu pa je bilo ugotovljeno, da številni pomembni zgodovinski dogodki sploh niso obeleženi, oziroma za njimi skoraj ni ostalo sledu, da so na spomenikih in spominskih ploščah marsikje zapisani napačni podatki, da so pretežno obeleženi okupatorjevi zločini in žrtve, občutno manj pa dogodki, ki pomenijo uspehe osvobodilnega boja oziroma ljudske revolucije. Te ugotovitve so silile uredniški odbor, da je spremenil prvotni koncept in dal Vodniku po partizanskih poteh širšo, ne samo šolsko uporabnost. S tem pa je hkrati tudi uresničena težnja republiške konference SZDL, ki je pred tremi leti prevzela nalogo, da bo preko svojega sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij skrbela za podružljanje tradicij narodnoosvobodilnega boja in revolucije ter skrbi za spominska obeležja. Tako bo lahko knjiga, v kateri je opisanih okoli pet tisoč spomenikov in dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja ter tistih pomembnih dogodkov iz predvojnega revolucionarnega obdobja KPS in naprednega delavskega gibanja, ki nakazujejo revolucijo in so njen temelj, uporabna za vse družbenopolitične organizacije, društva in ustanove. Vodnik je z natančnim zapisom vseh obstoječih spomenikov in spominskih obeležij do leta 1977 hkrati tudi register le-teh na terenu, zato bo glede na izredno hiter urbanistični razvoj naselij nujno, da bodo imeli Vodnik vsi urbanistični ura-

di, projektni biroji, gradbena in cestna podjetja, komunalna podjetja in zavodi za spomeniško varstvo. Če k temu prištejemo, da bo Vodnik služil vsem stopnjam šol pri pouku in načrtovanju ekskurzij, zgodovinarjem pri pisanju o določeni zgodovinski temi, družbenopolitičnim organizacijam, agencijam za načrtovanje izletov k spomenikom revolucije in narodnoosvobodilnega boja ter mnogim drugim, vidimo, da je uporabnost Vodnika zelo široka. Delo bodo lahko uporabljale tudi vse krajevne in občinske organizacije pri sklepanju družbenih dogovorov o skrbi za spomenike. Končno pa zajema Vodnik po partizanskih poteh celotno Slovenijo, zato bo gotovo zanimiv tudi za širši krog bralcev, saj tudi cena 450 din za knjigo ni pretirano visoka.

Vodnik po partizanskih poteh torej ni le zbir obeležij vojaških zmag, dogodkov in padlih žrtev v boju z okupatorjem in domačimi izdajalci, ampak hkrati odseva tudi začetek, rast in vzpon političnih organizacij, KPJ, OF, SKOJ, AFŽ, oblastnih organov, ter prikazuje tudi začetke partizanskih tehnik, zdravstva, sodstva, itd. Torej zajema tudi rast kulturnih ustanov in nove socialistične in humane kulture sploh. Da bi bil Vodnik čimbolj informativen in pregleden, je uredniški odbor dodal še seznam krajev, literature, in kratic ter bogato slikovno gradivo z vseh območij Slovenije.

Vodnik po partizanskih poteh pa nikakor ni popolno in dokončno delo. Marsikdo bo ob prebiranju ugotovil, da kakšen dogodek ni obeležen, da so mogoče kje zapisani napačni podatki. Uredniški odbor bo deloval še naprej in prosi bralce, da pošljajo svoje pripombe na uredništvo TV-15, ki jih bo sproti objavljalo.

MILAN VOGEL

Avtorji:

Franc Benedik, Kranj, Anka Benedetič, Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka, Milan Brezovar, Novo mesto, Trebnje, Franjo Fijavž, Laško, Zalec, Marjan Gregorič, Brežice, Krško, Sevnica, Janez Kavčič, Idrija, Ivo Krevs, Grosuplje, Miroslav Luštek, Ljubljana-Center, Jože Marolt, Celje, Mozirje, Slovenske Konjice, Šentjur, Velenje, Slava Mihevc, Vrhnika, Cerkljica, Logatec, Drago Novak, Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota, Ormož, Ptuj, Janez Petje, Litija, Lojze Požun, Hrastnik, Laško, Šmarje pri Jelšah, Trbovlje, Zagorje, Zalec, Jože Primožič, Ajdovščina, Idrija, Ilirska Bistrica, Izola, Koper, Nova Gorica, Piran, Postojna, Sežana, Tolmin, Zdenka Rogl, Lenart, Maribor, Ptuj, Radlje ob Dravi, Slovenska Bistrica, Dr. Miroslav Stiplovšek, Domžale, Kamnik, Milica Strgar, Litija, Stanko Škaler, Brežice, Krško, Sevnica, Anton Štampohar, Črnomelj, Metlika, Novo mesto, Anica Štucin, Idrija, Rezka Traven, Ljubljana-Bežigrad, Ljubljana-Center, Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana-Šiška, Ljubljana Vič-Rudnik, Zorka Tribušon, Trzič, Ivan Vidali, Domžale, Kamnik, Božidar Zakrajšek, Novo mesto, Trebnje, Ciril Zupanc, Ajdovščina, Ilirska Bistrica, Izola, Koper, Nova Gorica, Piran, Postojna, Sežana, Tolmin, Dr. Milan Ževart, Lenart, Maribor, Ptuj, Radlje ob Dravi, Slovenska Bistrica, Matija Žgajnar, Grosuplje, Kočevje, Ribnica, Bogdan Žolnir, Dravograd, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec.

Recenzenti: Vlado Krivic za Ljubljano, Ivan Križnar za Gorenjsko, Jože Primožič za Primorsko in dr. Milan Ževart za Štajersko in Koroško.

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM

Lajze

Moje pesni

1944

13.

V prusto tujino
so pregnali
nesrečno slovensko družino,
preklete psi.
Uničiti so hoteli
našo kri,
zaslužiti krvavo domovino.
A v strašni noči
pokajo železni že obroči
in danì se.
Sonce bo vstalo,
zlato sonce bo sijalo,
lepše v svôbodi,
v žitlju.
Po tolikem krpljenju
vstal bo narod naš,

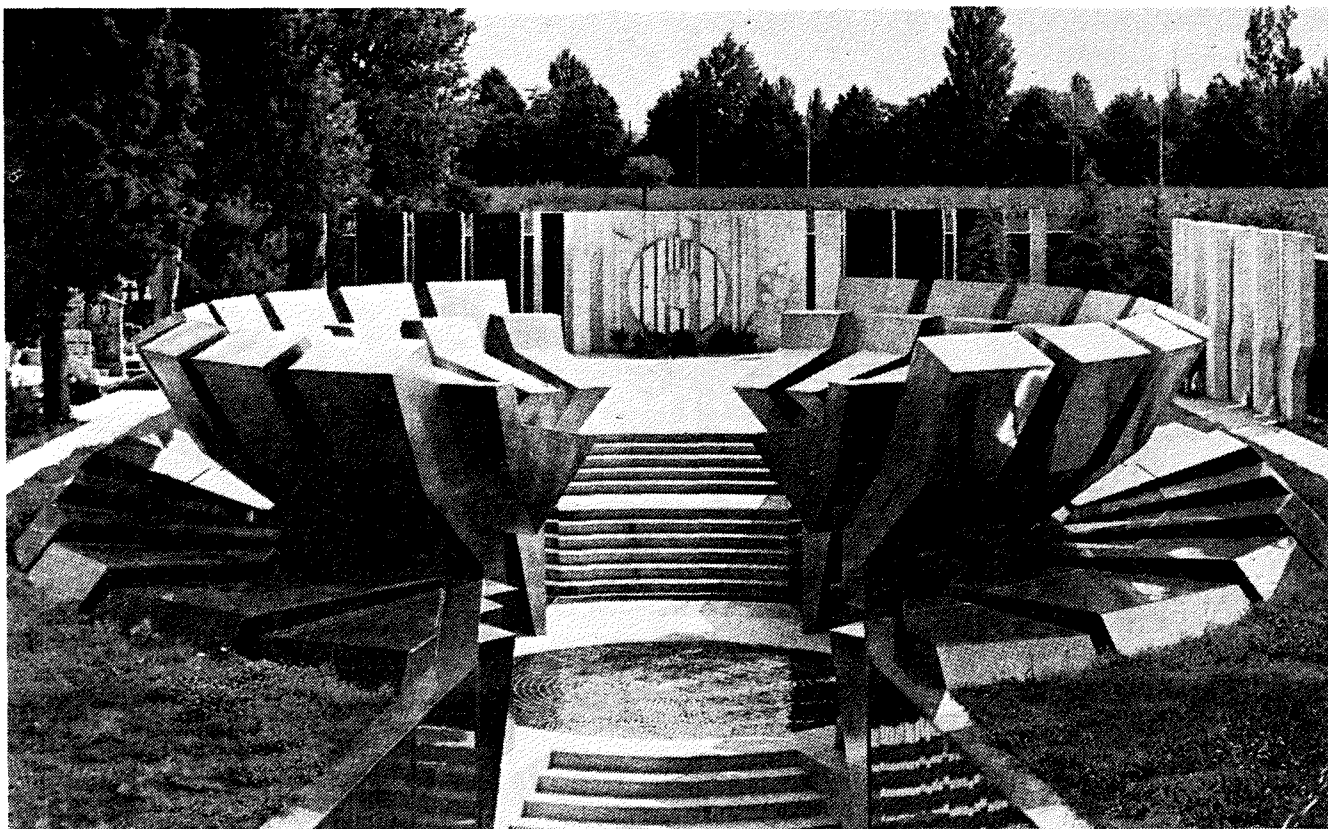
Komisija za nekdanje politične zapornike, internirance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije je organizirala ob 35-letnici kapitulacije fašistične Italije, ko so se odprla vrata političnim zapornikom in internirancem po številnih italijanskih taboriščih in zaporih, več spominskih izletov v kraje, kjer so bili naši ljudje zaprti.

Komisija pri RO ZZB NOV je k organizaciji pritegnila tudi komisijo za politične zapornike, internirance in izgnance pri OO ZZB NOV Nova Gorica, ki je organizirala izlet v Zdravščino. Delegacije naših borcev in predvsem nekdanjih internirancev ter zapornikov v italijanskih taboriščih pa so obiskale še Gonars in Sansepolcro.

Pred spomenikom v Zdravščini so se zbrali nekdanji zaporniki ter predstavniki VZPI – ANPI iz Gradiške in Zagrada ter župani obeh občin. Praporščaki organizacije ANPI ter naše borčevske organizacije so imeli ob spomeniku častno stražo, župan mesta Zagrada pa je pozdravil vse prisotne Jugoslovane ter v svojem nagovoru poudaril prijateljstvo med našima deželama in narodi, ki se je kovalo v najtežjih dneh še ne tako davne zgodovine. Tovarišica Cvetka Mrakova iz Nove Gorice je v svojem govoru prikazala kratko zgodovino zapora ter kasnejše sodelovanje prebivalcev tega kraja z zaporniki. Obenem je govorila o sedanjem sodelovanju med Italijo in Jugoslavijo. Dve novogoriški mladinki sta ob tej priložnosti recitirali pesmi o trpljenju in strahotah zaporov.

Tudi v Gonarsu je bilo ob spominski obletnici zbranih mnogo nekdanjih internirancev, borcev in drugih, ki so se poklonili spominu padlim

S ponosom se spominjamo na trpljenje

in umrlim v tem taborišču, med drugim tudi 1398 padlim in umrlim Jugoslovanom. Jugoslovansko delegacijo ter predstavnike ANPI je sprejel tudi gonarski župan dr. Guido Toso. Komemoracija ob kostnici v Gonarsu je potekala obkrožena s prapori ZZB NOV Slovenije ter organizacije ANPI. Predstav-

nik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je poleg tega, da je obudil spomin na zgodovino taborišča v Italiji in v Gonarsu še posebej, spregovoril še o sodelovanju med italijanskimi in jugoslovanskimi antifašisti v boju proti nacifašizmu, ter o povojnih razvijajočih se dobrih sosedskih odnosih med Jugoslavijo in

Italijo, česar rezultat je tudi sloveča najbolj odprta meja v Evropi. Pevski zbor nekdanjih zapornic je pod vodstvom Drage Rugljeve zapel presunljivo žalostinko, nekdanji zaporniki pa so pred spomenik položili vence RO ZZB NOV Slovenije ter ZZB NOV Nove Gorice in Jesenic. Poezija Cenešta Vipotnika in Lojzeta

Filipiča je še močneje oživila spomin na vojni-taboriški čas, slovesnost pa se je končala po krajšem govoru župana Gonarsa Guida Tosija in udarni pesmi »Slovenci kremniti« ter minuto molka v spomin na padle in umrle.

Skupina slovenskih predstavnikov, ki je obiskala Gonars, se je na po-

vratku v domovino ustavila še v Trstu, kjer si je ogledala spominsko zbirko v Rižarni ter položila pred spomenik lovorov venec ZZB NOV Slovenije.

Tretja, tudi spominska svečanost ob 35-letnici osvoboditve iz italijanskih zaporov in taborišč, je bila v Sansepolcro in se je tudi udeležila delegacija stopetdesetih nekdanjih internirancev, borcev in drugih iz Slovenije. Kakor v Gonarsu, je bila tudi v tem kraju leta 1973 zgrajena spominska kostnica, posvečena 1800 padlim in umrlim Jugoslovanom.

Ze pred mestom je slovensko delegacijo pričakala delegacija občine Sansepolcro ter ANPI, od koder se je povorka vila skozi vse mesto k pokopališču in grobnici. Spomini so oživali na taborišče Renicci (ki je v bližini Sansepolcra) kjer je bilo med vojno zaprtih – interniranih preko 5000 Slovencev, Hrvatov in Črnogorcev. V tamkajšnjem taborišču je za vedno pustilo svoja življenja 107 tovarišev. Predstavniki ZZB NOV Slovenije je poudaril, da njihove kosti leže v prijateljski toskanski zemlji, kjer je bilo med vojno močno razvito odporiško gibanje, v katerem so sodelovali tudi Jugoslovani. Udeležence slovesnosti ob obletnici osvoboditve iz taborišč in zaporov v Italiji je pozdravil mestni župan. Naša delegacija je v spremstvu italijanskih predstavnikov obiskala tudi mesto, kjer se je nekdanj nahajalo taborišče Renicci, ob vrnitvi v Sansepolcro pa so si ogledali še stalno razstavo o odporiškem gibanju v tem kraju ter ponesli domov sporočilo in željo meščanov Sansepolcra, da bi se poobrili s katerim od sorodnih mest v Sloveniji.

B. Ž. J.

V hrastovem gozdiču pri vasici Renicci

Tam so italijanski fašisti septembra 1942. leta v naglici pripravili novo taborišče, kamor so začeli preseljevati taboriščnike iz Gonarsa. »Campo di concentramento di Renicci« je pobralo 5000 življenj, Tibera, ki teče v bližini, pa je ponesla na svoji poti k morju skrivnosti in usode še ene, v zgodovini že toliko prestanih vojn. Za premnoge internirance tega taborišča kapitulacija Italije ni prinesla osvoboditve. Prišli so Nemci ter veliko večino odpeljali v nemška taborišča...

★

Najlepši spomin

Najlepši spomin pa tudi trden dokaz, da fašisti kljub vsem organiziranim oblikam poskusov razčlovečenja v taborišču Gonars je bil, ko je v organizaciji osvobodilne fronte iz tega taborišča, pobegnilo osem revolucionarjev, s pokojnim Borisom Kraigherjem na čelu. Skozi 60 metrov dolg rov, ki so ga izkopali interniranci pod najtežjimi pogoji, je skupina revolucionarjev našla pot izza žičnate ograje, novim nalogam in boju za svobodo naproti. Sledile so sicer represalije fašistov, preseljevanje v druga taborišča (Renicci...) a zavest, da se tudi v najtežjih pogojih za življenje kali zavest, tovarštvo, je dajala pogum tistim, ki so v taborišču ostali.

Tekstilna tovarna – taborišče

Malo je sledov nekdanjega trpljenja v taborišču v Zdravščini v Furlaniji. Nekoč tekstilna tovarna, ki je postala med vojno v času fašizma taborišče in kraj trpljenja tisočev, je danes zopet tovarna. Čas blažilno prekriva spomin na strahote preživelih dni, le na obeležju ob cesti opominjajo na nekdanji čas verzi Ljubke Šorli: »Skoz trpljenje nas žlahtni usoda, ena vera je, en klic: svoboda!«

Niso omagali

Tovariš Franc Dermastja-Som je zapisal na poti v Gonars leta 1942 tole pesem:

V koloni se vlečemo
po furlanski ravnini,
verige v posmeh nam pesem pojo.
V koloni se vlečemo
po furlanski ravnini,
ljudje iz Arse nas pljuvajo.
V koloni se vlečemo po furlanski ravnini,
bomo prispeli ali omagamo?

Prispeli so in niso omagali! Niso omagali in niso klonili. Premnogi so pustili tam svoja življenja a tisti, ki so preživeli, se spominjajo: »Ko se po 35-letih spominjamo na tiste čase, ko smo postali zopet ljudje in ne več le številke, se s ponosom spominjamo na naše trpljenje in kljubovanje zatiralcem, saj nas tudi za žico niso mogli pokoriti, ker smo bili ljudje, ki smo s ponosom sprejemali poniževanja, saj smo vedeli, da so ostali v domovini naši bratje in sestre, matere in očetje, ki so boj proti okupatorjem nadaljevali in se čedalje bolj vključevali med zavezniške sile protihitlerjevske koalicije.

S takim občutkom in zavestjo smo se tudi v težkih okoliščinah povezovali v partijske in frontne organizacije, ki so obstajale v vseh taboriščih in zaporih. Tisti od nas, ki smo bili zaprti v Gonarsu, se gotovo s ponosom spominjajo, kako organizirano smo protestirali proti zločinskemu početju fašistov, ko so v poletju 1942 ustrelili našega sotrpina Kovača... Tako se je spominjal tistih dni v svojem govoru tovariš Lojze Bukovac – ob 35-letnici osvoboditve iz italijanskih taborišč in zaporov.

Rab! Kampor!
Samo dve besedi! Več ni potrebno zapisati o nekdanjem otoku smrti, o mučnici 15.000 Slovencev in Hrvatov. Več kot 4500 internirancev se ni nikoli več vrnilo v svoje domove.

Samo zato, ker niso hoteli večno ostati sužnji, ker niso hoteli graditi svet zatiranih, samo zato so morali biti tako kaznovani!

Glad, uši, ponižanje na vsakem koraku živih okostnjakov. Pa vendar je tudi v njih bilo kleno srce, ki je kljubovalo tankom, žici okoli taborišča in številnim čuvarjem, v katerih je bilo železno srce, kajti prepričani so bili, da je železo zagotovo močnejše od ljudi. Pa ni bilo! Zmotili so se vsi, ki so tako mislili.

Petintrideset let mineva od osvoboditve otoka, od osvoboditve ljudi, ki niso kljub nečloveškemu ravnanju nikoli pozabili na svojo domovino in s svojim organiziranim delom v taborišču prispevali svoj velik delež k svobodi.

Minulo soboto je Rab sprejel številne goste, ki so se na tem otoku in v mestu zadržali dan ali dva in se v mislih ob grobovih svojcev poklonili njihovu spominu.

Po nekdanji poti iz taborišča na grobišče so se nemo pomikali številni obiskovalci. Ob spominih na prestano trpljenje je beseda zastajala v grlih, pa vendar so kljub teži let stopali zravnano in ponosno.

Ob okroglih medenastih tablicah, v katerih so vtisnjena imena umrlih, so bili sem in tja položeni šopki svežega cvetja, tam so zopet gorele sveče, vmes pa so bili svojci umrlih, ki so si v tistih trenutkih želeli le mir in samoto.

Strahote Raba se ne smejo nikoli več ponoviti, je razbrati v očeh ljudi, ki so prišli na rabsko taboriščno pokopališče od vsepovsod.

Duševno in telesno strta živa bitja

»Ko stojimo na tem pokopališču«, je v osrednjem govoru med drugim še posebej poudaril Andrej Petelin, »se spominjamo številnih in vsakdanjih opotekajočih kolon, ki so se skrivile pod težo krst, zbitih iz surovih desk. Še živi okostnjaki so nosili svoje umrle tovariše v zadnje počivališče v tako imenovani peti sektor. Dnevno smo prenesli po deset, dvajset, petdeset in tudi več kot 80 trupel. Na božični dan jih je od lakote umrlo 89, na silvestrovo 1942 leta pa tudi približno toliko. Opotekajoča kolona je polagala krste v dolge in globoke jarke...«

Dosti rabskih internirancev je umrlo v taboriških Visco, Gonars, Padova, Renicci itd.

Arbe, arbisima, Rab vseh Rabov, otok lakote, otok smrti

Pripeljali so nas kot živino, odšli smo kot zmagovalci!

»Pripeljali so nas kot živino, odšli smo kot zmagovalci.« je v osrednjem govoru še posebej poudaril predstavnik RO ZZB NOV Slovenije ANDREJ PETELIN

»Tudi največji zločinci so dobivali več hrane kot taboriščniki na Rabu, in to samo zato ker so ljubili domačo grudo.« je med drugim dejal član RO ZZB NOV iz Hrvatske MILAN SLANI

Ena izmed številnih obiskovalk, ki si je ob grobu svojcev zaželela miru in samote

V imenu delegacije RO ZZB NOV Slovenije sta položila venec k osrednjemu spomeniku ADOLF ARIGLER in LOJZE BUKOVAC

Spomini znova vrtajo po nezaceljenih ranah

V začetku je bila osveščenost internirancev na Rabu dokaj skromna, kajti večina med nami je bila telesno in duševno strta. Pa vendar je tudi v takih pogojih uspešno začela z delom partijska organizacija in taboriščni izvršni odbor OF z zaupniki, ki so začeli iz otopelosti prebujati vedno več internirancev in jih vključevati v organizirano delo. Organiziranost internirancev se je hitro krepila. Kmalu zatem je bil že ustanovljen udarni bataljon, ki je takoj po kapitulaciji prešel v prostovoljno rabsko brigado, ki je štela skupno z židovskim bataljonom in kastavsko četo kar 1760 borcev.

Za rabske internirance je bilo enkratno doživetje lastna osvoboditev. Na ta trenutek smo bili dobro pripravljeni. Taboriščna organizacija je bila povezana z rabsko organizacijo, kotarskim komitejem ter židovsko organizacijo. Razorožili smo italijansko posadko, ki je štela več kot 2000 mož in izvršili desant na otok Cres.

Na Rab so nas pripeljali kot živino, odšli smo dostojanstveno v brigadi.

V današnjem razburkanem svetu, ko še vedno umirajo ljudje od nasilja in lakote in se borijo za svobodo, ne smemo pozabiti na svoje lastne žrtve. Ni dovolj, da samo zgradimo spomenike, da se srečamo ob obletnicah, očistimo pokopališča, obnovimo kašipote in potem zopet vse pustimo v nemar. Bo mar z nenehnim razvojem turizma tonil v pozabo tudi zadnji dom internirancev? Ali je prav, da nimamo niti skromnega obeležja tam, kjer se je dogajala velika tragedija otrok in žena v tretjem kampu?! Vse to nas obtožuje in hkrati obvezuje, da to storimo njim v spomin ter nam in zanamcem v trajno opozorilo!«

Solze veliko povedo

Gledam zravnane praporščake iz Čabra, Prezida, Tršč, Cerknice, Ljubljane, Novega mesta, Kočevja, Žirovnice... Enaindvajset jih je. Stojijo na ploščadi pred osrednjim spomenikom na pokopališču. Gledam po številni množici in le redko kateremu uspe zadržati solze. Besede Andreja Petelina in Milana Slani, članov RO ZZB NOV iz Slovenije in Hrvatske so segla globoko v srca. Spomini znova vrtajo po nezaceljenih ranah. In sleherna solza je zagotovilo, da naših žrtev ne bomo nikoli pozabili. Njihove grobove smo spremenili v spomenike naše kulture in iz dolžnosti do njih, bomo šli tudi v prihodnje skupaj z njimi po poti, po kateri smo krenili.

In to je najmanj kar lahko storimo!

Tone Urbas

ŽALEC

Brigadirjem vsa priznanja

Na deloviščih letošnjih mladinskih delovnih akcij je utihnila vesela brigadirska pesem, ki so jo spremljali krepki udarci krampov in lopat, ki so rili po trdi zemlji in s tem tamkajšnjim prebivalcem oznanjali lepšo prihodnost.

Tudi brigadirji brigade Slavko Šlander, ki so jo sestavljali mladi iz občine Zalec in pobratene občine Kruševac, so se pred kratkim ponosno vrnili iz delovne akcije Kožbana 78. In to povsem upravičeno, saj so dosegli izjemne rezultate tako na delovnem kot interesnem področju in s tem osvojili vsa možna priznanja. Tako so postali kar petkrat udarna brigada! Prejeli so dve priznanji za izredne dosežke pri idejnopoličnem delu, na kulturnem, zabavnem in športnem področju ter tečajih usposabljanja. Prejeli so tudi dve priznanji za dosežene uspehe na področju družbenih dejavnosti, vzgoji, širjenja bratstva in enotnosti ter tovarištva, priznanje za izredne uspehe dosežene v težkih delovnih pogojih itd. Skratka, cela vrsta priznanj, ki kažejo, da je letošnja brigada Slavka Šlandra prav tako kot lansko leto opravičila svoje poslanstvo. Vsekakor pa so ponosni na največje priznanje, to je trak akcije, ki bi jim kljub temu, da so bili proglašeni za najboljšo letošnjo MDB na MDA Kožbana 78, zaradi nepopolnosti brigade, kmalu ne bilo podeljeno. Sicer pa delovna norma, ki so jo na udarnem presegli kar za 145,6% in ne nazadnje tudi izredno visoka ocena 9,65 za interesne dejavnosti, dovolj zgovorno pričajo o prizadevnosti mladih brigadirjev iz žalske občine in desetih brigadirjev iz pobratene občine Kruševac. To pa naposled potrjuje tudi 10 udarniških značk, ki se jih je prislužilo 10. brigadirjev od dvaintridesetih, kolikor jih je štela brigada.

DARKO NARAGLAV

LUČE-LOKA

Nova planinska postojanka

Pri novozgrajeni planinski postojanki Loka pod Raduho, je bila ena izmed osrednjih prireditev v letošnjem letu planinskih jubilejev – »Deseti dan slovenskih planincev.« Prireditve, združena z otvoritvijo nove planinske postojanke je bila obenem zaključna prireditve ob letošnjem prazniku mozirske občine. Prireditve je pripravilo Planinsko društvo Luče, ki je prejšnji dan na svečani seji skupščine občine Mozirje prejelo letošnjo občinsko nagrado.

Po uvodnem pozdravu predsednika savinjskega meddruštvenega odbora, pozdravu domačinov in govorih predstavnikov planinskih društev ter prisrčnem kulturnem programu, je spregovoril član predsedstva SR Slovenije Tone Bole, ki je v svojem govoru med drugim poudaril pomen planinstva v naši družbi.

Zatem je tovariš Bole odprl novo planinsko kočo, ki je v pičlih dveh letih zrastle na pogorišču stare koče in je sad neumornega dela planincev iz Luč, solidarnosti ostalih planincev in pomoči združenega dela.

FRANC JEŽOVNIK

MARIBOR

Mariborčani v Makedoniji

Potem ko so si številni borci NOB krajevne organizacije »Ivan Cankar« iz Maribora pred leti zadali dolgoročnejši plan spoznavanja domovine, so si do sedaj že ogledali socialistično republiko Hrvaško, Srbijo, Bosno in Hercegovino ter Črno goro. Letos od 6. do 10. septembra pa so obiskali SR Makedonijo. Vožnja z vlakom iz Maribora do Skopja ter z dvema avtobusoma po Makedoniji je bila sicer za naše starejše borce naporna, toda bila je poplačana z velikim zadovoljstvom. Izleta se je udeležilo 75 članov.

Na poti so si ogledali Skopje, Tetovo, Gostivar, Mavrovo, Debar, Strugo, Ohrid, Sv. Naum, Resen, Bitolo, Prilep, Kavadarce, Stobi in Titov Veles. Prijetno nas je presenetil hiter razvoj vseh teh mest, kjer lepa sedanost krepko izpodriva revno preteklost in kjer se izredno močno koncentriira makedonsko prebivalstvo. To je značilno zlasti za Skopje, ki je imelo pred potresom še 189.000, sedaj po 15 letih pa šteje več kot 500.000 prebivalcev, od tega 60.000 dijakov in študentov.

Nudila se nam je izredna priložnost da se podrobneje seznanimo z narodnoosvobodilno borbo v tej republici, z burno preteklostjo makedonskega ljudstva v minulih stoletjih, z bogatimi dosežki narodov Makedonije na področju kulture in prosvete v starem in srednjem veku ter spoznati številne turistične zanimivosti, na čelu katerih je Ohridsko jezero z dotoki biserno čiste vode.

RADO PUSENJAK

CERKNO

Slovesnost na Poreznu

Zbranim na Poreznu je govoril Janko Urbanc – Olga, nekdanji komisar Gorenjskega vojnega območja. (foto: J. Jerman)

Na vrhu Porezna se je zbralo več kot 600 nekdanjih borcev, planincev, mladine in prebivalcev vasi pod Poreznom. Zbranim je pred spomenikom spregovoril Janko Urbanc – Olga, nekdanji komisar Gorenjskega vojnega območja. V govoru je omenil dogodke v marčevskih dneh 1945 leta, ko je na vrhu Porezna padlo v boju 32 borcev, zajetih pa je bilo nad 140, od katerih so jih 97 ustrelili v vasi Jesenica pri Cerknem.

Slovesnosti sta se udeležila tudi dr. Marijan Breclj, član izvršnega sveta SR Slovenije in Marjan Lenarčič, sekretar republiškega odbora Zveze borcev Slovenije. Kulturni program je izvedel moški pevski zbor iz Novakova pri Cerknem, častno salvo je izstrelil vod pripadnikov JLA iz Pivke, mladinec pa je prižgal ogenj v žari pred spomenikom.

Množica ob spomeniku je navdušeno pozdravila tudi Toneta Ravnika iz Bohinja, ki si je rešil življenje izpred sovražnikovih pušk, ko je bil že odbran za ustrelitev v Jesenici.

JANEZ JERAM

JESENICE

Priprave na razstavo

V teku so priprave za razstavo ob 60 letnici bojev za našo severno mejo. Ta razstava bo v avli občinske skupščine na Jesenicah, tako da si jo bodo lahko ogledali številni prebivalci jeseniške občine. Ureditev razstave pripravljajo delavci Tehničnega muzeja Železarne, kjer je zadosti gradiva, tako da bo razstava lahko res pestra in dokumentarna.

Za 60 letnico bojev za našo severno mejo z leta 1918/1919 je predvidena tudi posebna priloga tovarniškega glasila Železar, v kateri bo bralec lahko našel večino podatkov o bojih za severno mejo in tudi razne spomine nekdanjih prostovoljcev z jeseniške občine. Znano je, da so se prav fantje in moške z Jesenic in okolice, ter gornjesavske doline, množično odzvali pozivu, da kot prostovoljci zopet primejo za orožje in da branijo meje komaj rojene Jugoslavije.

Razstava, kakor tudi posebna priloga Železarja naj naši starejši a še bolj mlajši generaciji, prikažeta dogodke pred 60 leti, ko so se na razvalinah stare avstroogrske države, porajale nove države, med temi tudi Jugoslavija, in ko je bilo treba obilo političnega in vojaškega truda, da nismo izgubili Maribora in tudi drugih slovenskih krajev.

S. Š.

TRAVNIK – LJUBNO OB SAVINJI

Planinci so zgradili bivak

Na dan, ko so planinci v Bohinju odkrili spomenik štirim možem, ki so prvi stopili na Triglav, so planinci iz Ljubnega ob Savinji odprli na Travniku med Smrekovcem in Raduho skromen bivak.

Na skromni, a zelo prisrčni planinski proslavi, se je zbralo preko 150 planincev. Prisluhnili so izbranemu kulturnemu programu, v katerem so domači pevci zapeli pesmi domačina Anteja Tevža, recitaciji, ki jo je napisal domači planinec in govoru, v katerem so orisali delo društva in delo pri bivaku, kjer je bilo porabljenih preko 3000 udarniških ur. Predstavniki PZS je šestnajstim planincem razdelil častne znake PZS.

Bivak pa ne bo služil samo planincem, ki jih na planinskih poteh zaloti slabo vreme. Lahko bo služil tudi za izlete v okolico, ki je znana po dogodkih iz NOB. V bližini je zaselek Raske, kjer je imela 14. divizija zadnje boje z Nemci po umiku s Smrekovca proti Ljubnemu v Gornjo Savinjsko dolino. V bližini pod Komnom je bila centralna bolnišnica 4. operativne cone »Celje«. To bolnišnico je septembra 1944 pomagal zgraditi in je bil v njej prvi zdravnik dr. Peter Deržaj. Bile so tri barake za ranjence, operacijska soba in kuhinja. Maja 1945 so hajkali preko tega področja »vlasovci«, ki pa so našli prazno bolnišnico in jo zažgali. Prizadevno osebje in domačini so ranjence pravočasno evakuirali. Žal pa so našli v Dragonskem porgartu bunker in v njem dva ranjena Angleža, bolničarja in kuharja iz bolnišnice. Vse, razen enega Angleža, so vlasovci takoj pobili. V spomin na ta dogodek je bila 3. maja 1959 odkrita spominska plošča na kraju, kjer je stala bolnišnica. V bližini je tudi spomenik padlemu Angležu.

Na proslavi so se zmenili, da bo potrebno obnoviti poti do bolnišnice, obnoviti ploščo in urediti grobove na bolniškem pokopališču. Bolnišnica je bila na tako skritem mestu, da jo je še danes kljub temu, da je znana lokacija, zelo težko najti.

FRANC JEŽOVNIK

PODBOČJE POD GORJANCI

Krajišniki v Podbočju

V Podbočju pod Gorjanci je bilo v nedeljo 10. septembra letos srečanje aktivistov gorjanskega območja ter borcev Gorjanskega bataljona, Gubčeve brigade in Slovenskega bataljona I. Krajiške brigade. Za borce Slovenskega bataljona je bilo to srečanje še toliko pomembnejše, ker so prvič po osvoboditvi sprejeli v Sloveniji v svojo sredo nekdanjega političnega komisarja bataljona Dušana Kemanca ter oba podpredsednika sekcije borcev NOV I. Krajiške proletarske brigade v Beogradu Dušana Karana in Slobodana Spegerja. Prvič pa so sodelovali tudi krajišniki iz drugih enot te slavne brigade, ki živijo v Sloveniji. Delegacijo I. Krajiške je že dan prej sprejel, pred Muzejem izgnancev v Brestanici, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Karel Šterban. Delegacija si je z velikim zanimanjem ogledala muzej in pohvalila njegovo ureditev. Na predvečer pa jih je na partizanskem mitingu pri novem domu OF na Mladju, na pogorišču nekdanje domačije Draganovih, sprejel tudi podpredsednik Izvršnega sveta SR Slovenije Zvone Dragan. V prisrčnem tovariškem pogovoru jim je pripovedoval spomine na tragični dogodek, ki se je že prva leta narodnoosvobodilne vojne odigral na njegovem rojstnem domu, ko so borci za las ušli obkolitvi, domačijo pa so sovražni vojaki požgali. Zanimale pa so ga tudi podrobnosti o nastanku I. Krajiške in njenega Slovenskega bataljona ter njeni bojni poti.

Zbrani borci na srečanju v Podbočju so se dogovorili tudi o tekočih nalogah ter obljubili, da bodo v svojih krajih poskrbeli da bodo borci vrnili izpolnjene vprašalne pole in svoje fotografije ter napisali čimveč spominov, da bi bil Slovenski bataljon v Monografiji, Zborniku spominov in Spomenici I. Krajiške brigade kar najbolj predstavljen.

MILAN PEROCI

Krajišniki na srečanju v Podbočju

PREBOLD

Proslavili so svoj praznik

Pretekli teden se je s slavnostno sejo skupščine krajevnega skupnosti Prebold zaključilo praznovanje krajevnega praznika, s katerim so se krajani KS Prebold spomnili na veliko tekstilno stavko tekstilcev Slovenije, ki je bila avgusta in septembra 1936. leta. Pobudo za ta dan, ki naj bi tudi v prihodnje bil obeležen kot praznik KS je dala osnovna organizacija Zveze borcev Prebold. Na ta način naj bi se v prihodnjih letih še bolj spomnili teh pomembnih dogodkov iz leta 1936, saj je ta stavka resnično pokazala veliko solidarnosti med delavskim in kmečkim prebivalstvom. Se posebno pa se ta solidarnost odraža v današnjem času med krajani in tekstilno tovarno Prebold.

Ko so na seji skupščine KS po uvodnih besedah tajnika KS tov. Frica spregovorili o zgodovinski poti in razvoju KS, o njihovih načrtih in težavah s katerimi se srečujejo, je bilo razbrati, da so bili zabeleženi v tej KS zavidi uspehi. In prav zaradi tega se lahko ponašajo kot ena izmed najuspešnejših KS na področju žalske občine. Slavnostni govornik Valter Zupanc, ki je izčrpno in celovito prikazal dejansko stanje v krajevni skupnosti Prebold, je med drugim tudi dejal, da so v zadnjih desetih letih vložili v komunalne objekte preko dva in pol milijona novih dinarjev. Od tega so precej denarja namenili za gradnjo cest v dolinskih predelih, kot tudi povezovanje višinskih kmetij z dolino. Nikakor pa pri tem ne gre pozabiti prispevka, ki so ga dali sami krajani, ki so se samoupravno odločali za združevanje sredstev, tako v okviru vaških svetov, kot tudi v okviru KS. Tako so že uspeli s cestnimi povezavami povezati večino kmetij v Mariji Reki.

Veliko pozornost pa so v preboldski krajevni skupnosti posvečali tudi stanovanjski problematiki, saj se je število prebivalcev znatno povečalo. Najvidnejšo vlogo pri tem je odigrala Tekstilna tovarna Prebold, ki že vrsto let vlaga sredstva tudi v izgradnjo stanovanjskih objektov. Vsekakor pa se je podoba Prebolda v zadnjih letih močno spremenila in zato lahko preboldsko KS resnično štejemo med eno izmed vodilnih naselij žalske občine.

Pri vsem tem pa ne gre prezreti tudi izrednih uspehov, ki jih dosegajo družbene organizacije in društva v kraju, bodisi na športnem, kulturnem, idejno – političnem in izobraževalnem področju. Kot je dejal slavnostni govornik Valter Zupanc, je v preboldski KS celo nekaj takšnih organizacij in društev, ki sodijo med najbolj aktivne v Sloveniji. Tu je predvsem mislil na OO ZSMS, ki že vrsto let sodi med najboljše pa na gasilce, ki dosegajo tako na tekmovalnem kot požarnovarstvenem področju izredne uspehe tudi v republiškem merilu, na jamarski klub »Črni galeb«, ki se ponaša z velikimi uspehi na jamarsko raziskovalnem, družbenopolitičnem in športnem ter v zadnjem času tudi na mednarodnem področju, saj so organizatorji 1. jugoslovanske jamarske odprave v Južno Ameriko itd. Skratka tu je še cela vrsta dobrih športnikov, ki so si priborili z vztrajnim delom mesta tudi v republiških in celo državnih reprezentancah.

S težavami pa se še nenehno srečujejo z vprašanji otroškega varstva, ki po vsej verjetnosti letos še ne bo rešeno, kljub temu, da se na tem področju sedaj že kažejo določeni premiki. Tako se že dela na odkupu zemljišča, pripravljajo pa se tudi že načrti. Pomanjkanje prostora v šoli ne dovoljuje začetega dela kar zadeva prehode na celodnevno šolo. Šele z dograditvijo novih prostorov, ki so že v teku, bo to vprašanje rešeno.

Vsekakor pa to še niso vse želje občanov. Med prvimi nalogami se zavzemajo tudi za izgradnjo veleblagovnice in določenih servisnih obratov, ki jih sedaj precej pogrešajo. Prav zato se bodo morali tudi v bodoče v kraju samoupravno dogovarjati in združevati sredstva, ki bodo pripomogla k hitrejšemu razreševanju vseh težav.

Letošnje praznovanje krajevnega praznika, je resnično lepo izvenelo tudi zaradi številnih delovnih zmag na raznih področjih, prav tako pa tudi zaradi bogatega kulturno in športno – rekreativnega programa, ki se je odvijal preko celega tedna.

N. D.

Prebold je v zadnjih letih popolnoma spremenil svojo podobo. Raste v naselje, ki bo v prihodnosti zraslo v mesto. (Foto:N. D.)

CERKNO

Slovesnost v Cerknem

Ob 35-letnici vstaje primorskega ljudstva in praznika občine Idrija, 1. oktobra letos, bo v Cerknem tudi zbor domicilnih enot. Vojkove brigade, bolnišnic Franja in Pavla ter aktivistov OF severnoprimskega okrožja. Ob tej priliki bodo podelili domicil tudi zaščitnemu bataljonu 9. korpusa.

Ob tem praznovanju bo tudi več drugih prireditvev. Tridesetega septembra bodo v mestnem muzeju v Idriji odprli spominsko sobo SVPB »Pavla«, isti dan bo v Zakrižu pri Cerknem zbor pripadnikov zaščitnega bataljona 9. korpusa, ob tej priliki bo tudi odkritje spominske plošče, na kraju, kjer je bil bataljon ustanovljen. Praznovali bodo tudi krajani vasi Zakriž, proslavili bodo 20-letnico ustanovitve tamkajšnjega gasilskega društva, ki bo ta dan razvilo svoj prapor. V Idriji pa bodo položili temeljni kamen za novo osnovno šolo.

Prvega oktobra bo v Cerknem otvoritev oddelka idrijskega muzeja z razstavo »Partizanska saniteta na Slovenskem.« Sledila bo slavnostna seja skupščine občine Idrija, nato bo zbor domicilnih enot na katerem bo govoril dr. Aleš Bebler, narodni heroj in član sveta federacije. Po slovesnosti bo še poseben zbor nekdanjih aktivistov OF severnoprimskega okrožja. Vsi domicilni odbori imajo dokaj izpopolnjen spisek nekdanjih borcev, vendar verjetno ni popoln. Zato vabijo vse nekdanje pripadnike zgoraj navedenih enot, da se udeležijo slavnosti 1. oktobra v Cerknem.

J. J.

JAVORNIK – KOROŠKA BELA

Številne prireditve za krajevni praznik

Ob krajevnem prazniku Javornik Koroška Bela so družbenopolitične organizacije tega območja pripravile bogat program. Drugega septembra so odprli razstavo slikarskih del slikarjev tega območja. V ponedeljek 4. 9. so odprli nov vrtec, že naslednji dan pa so uspešno izvedli literarno-glasbeni večer ob 100-letnici rojstva Otona Zupančiča. V sredo so pripravili pogovor s predvojnimi revolucionarjem Vencijem Perkorn, v četrtek so bila na Kresu športna tekmovanja, v petek je bila gasilska vaja, v soboto koncert ženskega pevskega zbora Jesenice, v nedeljo 10. septembra pa so na Pristavi v Javorniškem rovtu pripravili proslavo 200-letnice prvega prihoda na Triglav.

B.B.

PREBOLD

Najboljši so bili lovci

V spomin na obletnico smrti velikega revolucionarja in narodnega heroja Slavka Šlandra, je OO ZRVS Prebold organizirala zanimivo nočno – taktično orientacijsko tekmovalstvo, ki je sovpadalo tudi s krajevnim praznikom KS Prebold.

Na startu pri OŠ »Slavko Šlander« v Preboldu, se je zbralo veliko tekmovalcev in drugih občanov. Med tekmovalnimi ekipami so prevladovali člani ZRVS, TO, Lovske družine in Planinskega društva. S tem tekmovalstvom je organizator želel pokazati vojno stanje, zaradi katerega je del preboldske šole evakuiran v dom pod Reško planino. Enote TO so dobile nalogo da zaprejo vse možne dohode do planinskega doma. V tem smislu je bila postavljena tudi tekmovalna proga. Tekmovalne skupine so morale namreč obiti vse položaje, ki so preprečevali dostop do planinskega doma. Ti položaji pa so bili pravzaprav kontrolne točke, kjer so morale ekipe reševati naloge iz vojaške taktike, topografije in znanja iz zgodovine NOB.

Tekmovalstvo se je sicer zavleklo pozno v noč, saj je zadnja ekipa prišla na cilj nekaj minut čez tretjo uro zjutraj. Povedati pa še velja, da so prav vsi tekmovalci progo prehodili v predvidenem času in pokazali veliko mero znanja. Najboljša med najboljšimi pa je bila ekipa Lovske družine Prebold, ki je osvojila prehodni pokal Slavka Šlandra. Njej so z malenkostno razliko sledile ekipa TO Zalec, ekipa mladincev prostovoljcev TO Zalec, ekipa ZRVS Prebold itd.

Prvo tovrstno tekmovalstvo na področju preboldske KS je brez dvoma zelo dobro uspelo in gre za to organizatorju OO ZRVS Prebold vse priznanje. To tekmovalstvo bo v prihodnje tradicionalno in upamo, da bo tudi ta oblika usposabljanja za SLO in DS, kateri prav organizacija ZRVS posvečajo največ pozornosti, v prihodnje še bolj zaživela in vključila še večji krog ljudi.

DARKO NARAGLAV

PESJE PRI VELENJU

Izlet upokojencev

Ana Kostanjškova med številnimi člani društva upokojencev iz Pesja pri Velenju (Foto: L. Meh)

Društvo upokojencev Pesje, ki združuje tudi številne udeležence NOB, je nedolgo tega pripravilo svoj vsakoletni izlet, ki se ga je udeležilo zares veliko število članov. Na poti, ki jih je vodila v Titov rojstni kraj, so obiskali še pobrateno društvo v Sentjerneju.

Ko so si ogledali muzej v Trepčah so se skupaj fotografirali še z Ano Kostanjškovo.

LEOPOLD MEH

SLOVENJ GRADEC

Uresničujejo akcijski program

Izvajanja akcijskega programa občinskega odbora ZZB NOV v Slovenj Gradcu za leto 1978 poteka v skladu s sprejetim programom.

Medtem ko je občinski odbor ZZB NOV v Slovenj Gradcu ob sodelovanju krajevnih odborov družbenopolitičnih organizacij v Mislinji in na Selah pod Uršljo goro, letos že postavil spomenike padlim borcem in aktivistom v omenjenih krajih. Desetega septembra so ob sodelovanju družbenopolitičnih organizacij občine Slovenj Gradec organizirali srečanje internirancev, političnih zapornikov, izgnancev in vojnih ujetnikov v Pamečah pri Slovenj Gradcu.

V nedeljo, 24. septembra bo ob sodelovanju družbenopolitičnih organizacij občine Slovenj Gradec in Velenja srečanje aktivistov OF Mislinjsko-Šaleškega okrožja v Mislinju.

V drugi polovici septembra pa bodo organizirali izlet vojnih invalidov in borcev Beograd-Bar-Ulcinj, ki ga prireja turistična poslovalnica Maribor.

ADOLF ANKON

KARLOVCI PRI HMELJNIKU

Železničarji so proslavljali

V Karlovcih pri Hmeljniku so se v nedeljo dopoldne zbrali borci-železničarji, mladina iz vseh TOZD Železniskega gospodarstva Ljubljana, ki so bili prejšnji dan na zgodovinskem pohodu in drugi občani. Med gosti je bil tudi narodni heroj Jože Borštnar.

Na tej proslavi je zbranim govoril predsednik ZZB NOV železniškega vozlišča Novo mesto Anton Relih; proslavili so 37-letnico ustanovitve rajonskega odbora OF za novomeško železniško vozlišče, 36-letnice rajonskega železniškega komiteja KPS za novomeško okrožje in 35-letnice ustanovitve železniške brigade.

Govornik je v svojem govoru opisal dejavnost dolenskih železničarjev med obema vojnama in njihov prispevek k zmagi revolucije. Poudaril je njihovo revolucionarno vlogo in težavno delo, ki so ga opravljali v strogi ilegali. Omenil je velik materialni doprinos, ki so ga železničarji prispevali, zlasti po okupaciji Italije. Tako je med drugim dejal, da so železničarji na tem vozlišču 24. septembra 1943 odpremili po železnici za potrebe NOV kar 400 vagonov orožja in druge vojaške opreme.

Seveda ni pozabil omeniti tudi zgodovinske poti železničarske brigade, ki je zahtevala kar 57 mladih življenj, štela pa je 256 borcev-železničarjev.

S. DOKL

V začetku letošnjega septembra je štirideset mladih prostovoljk in prostovoljcev TO murskosoboške občine dalo svečano zaobljubo, »... da se bodo zavestno, disciplinirano in samoiniciativno obnašali do vseh nalog, ki jih zahtevajo priprave na obrambo svobode, neodvisnosti in celovitosti SFR Jugoslavije in da bodo v odločilnih trenutkih naredili vse, kar domovina od njih pričakuje.«

**Vstani, mladina,
in stoj
kakor hrast;
naj puška
stoji ti ob strani,
čuvaj
to mlado
slovensko nam rast,
katere teptajo tirani!**
Majda Šile

Prijetno domovanje

Sedemdnnevno šolanje mladincev – prostovoljcev TO z dnevnim deseturnim programom sta za mlade iz murskosoboške občine pripravila občinski štab za teritorialno obrambo ter občinska konferenca ZSMS. Mlade pa so predhodno evidentirale osnovne organizacije ZSM v krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in srednjih šolah. Domovanje je mladinska enota našla v prostorih nekdanje osnovne šole v Vidoncih na Goriškem.

Pred več leti zapušteni veliki prostori osemletke v Vidoncih so v svoji sredi pozdravili mladost in vihravost mladincev-prostovoljcev, že pred tem pa mlade tabornike murskosoboške občine, ki so letošnjo pomlad prevzeli v oskrbo nekdanjo šolo, da bi jo prenovili v svoj taborniški dom. Istočasno z mladimi prostovoljci so svoje orodje pripeljali tudi zidarji, ki so vseh sedem dni seminarja obnavljali zunanje zidove vidonske šole. Kljub sveže pobeljenim stenam ter zidarskih odrom pred okni so mladi ob prihodu

Šolanje mladincev prostovoljcev TO

»Obvezujem se, ...«

V začetku letošnjega septembra je štirideset mladih prostovoljk in prostovoljcev TO murskosoboške občine dalo svečano zaobljubo, »... da se bodo zavestno, disciplinirano in samoiniciativno obnašali do vseh nalog, ki jih zahtevajo priprave na obrambo svobode, neodvisnosti in celovitosti SFR Jugoslavije in da bodo v odločilnih trenutkih naredili vse, kar domovina od njih pričakuje.«

na tečaj krepko pljunili v roke in uredili svoje enotedensko domovanje. Iz nekdanjih učilnic so uredili spalnice (ločeno za dekleta in fante) ter osrednji prostor – učilnico ter rekreativni prostor obenem. Na hodniku so obesili oglasno desko z obvezstili, stene pa so okrasili z veliko Titovo sliko, zastavami ter lično izdelanimi stencami. Pred šolo so na drog dvignili trobojnico in pouk se je pričel.

Natrpni urnik

Delovni dan mladincev-prostovoljcev TO ni bil lahak. Že ob peti uri zjutraj je kratko nočno tišino pretrgal grgravi glas zvonca. Mladi so se hitro dvignili, oblekli ter odhiti v zbor in nato pod vodstvom športnega referenta stekli do bližnjega gozdčka k jutranji telovadbi. Sledilo je umivanje in pospravljanje spalnic. Glas zvonca je ponovno označil zbor, ob

petju himne so dvignili zastavo na drog pred šolo in prostovoljci so odšli na zajtrk. Po zajtrku je do kosila bil program, ki se je najprej začel z enourno idejnopolitično temo. Tej pa so sledile strokovne vojaške teme. Po kosilu je bilo prosto le eno uro in že je bil program spet v polnem teku. Po večerji so oči že večini lezle skupaj in le dobro pripravljen večerni svobodni program je mlade zadržal pokonci. To so bile urice ob tabornem ognju, ko so se mladi srečali z borci NOV, domačini in mladino okoliških krajev in po navadi zapeli partizanske in narodne pesmi, večkrat pa so tudi zaplesali kolo ob ognju. Obiskal pa jih je tudi zabavnoglasbeni ansambel in takrat je bil mladinski ples. Ob deseti uri zvečer je na domovanje prostovoljcev legla tišina in v noči so se slišali le koraki stražarjev ter požarnega oziroma dežurnega na hodniku.

Svobodne aktivnosti

Čeprav smo zapisali, da je bil urnik zelo natrpan, so mladi kljub temu našli še precej časa za svobodne aktivnosti. Tako so ustanovili svoj aktiv ZSM in v okviru programa aktivna so obdelali gradivo za bližajoči deseti kongres zveze socialistične mladine Slovenije. Komisija za kulturo je izdala tri številke posebnega Biltena in iz njega lahko povzamemo naslednje: »Prva noč na straži je bila nekaj posebnega. Straže smo izmenjevali vsaki dve uri. Ob belem dnevu smo imeli eno stražarsko mesto, ko pa se je spustil mrak, pa smo imeli ... Dalje seveda ne povemo, ker je to naša »vojna tajna«. Posebno zanimivo je pri obredu ob zamenjavi straže, ki ga vodi komandir straže. Za stražarje velja, da so pogumni, vendar se tudi tem kdaj pa kdaj zatresejo hlače ob

šumenju listov. Včasih imajo tudi nočne obiskovalce. Ne sovražnike, ampak mačke, ki s svojimi bleščečimi očmi kukajo izza grma.«

Pa to ni bilo edino delo kulturnikov. Pripravili so vrsto zanimivih kulturnih programov ob tabornih ognjih ob večerih, še posebej pa so se izkazali zadnji dan s programom na zaključni proslavi. Športni referenti so pripravili tekmovanja med posamezniki ter posameznimi enotami v šahu, streljanju z zračno puško, metanju ročne bombe, plezanju po vrvi ter razstavljanju in sestavljanju orožja. Najboljšim posameznikom so bila podeljena priznanja.

Dve resni preizkušnji

Posebno doživetje za mladince prostovoljce je bilo streljanje z vojaško puško, ko so na strelišču streljali v tarčo na oddaljenosti 100 metrov s po-

lvtomatsko puško. Rezultati so bili zelo dobri, ker so bili mladi na streljaje dobro pripravljeni.

In za konec še zadnji dan v Vidoncih. Ves dopoldan so bili mladi v napetem pričakovanju proslave. Pospravljali so okolico svojega drugega doma teh zadnjih sedem dni, pospravljali svoje stvari, a kljub temu pozorno prisluhnili še zadnjim predavanjem ta dan. In po kosilu je na zbornem mestu (svečano okrašeno tribuno so mladi pripravili sami!) pred vidonsko šolo prikorakala kolona mladincev-prostovoljcev TO v maskirnih (močeradastih) uniformah. Komandant enote, tovariš Peter Šraj je predal raport o opravljenem šolanju sekretarju občinske konference ZKS Murska Sobota, tovarišu Martinu Horvatu. Ta je mladince pozdravil in jim čestital k opravljeni nalogi. Zbranim prostovoljcem ter domačinom in gostom je spregovorila v imenu predsedstva občinske konference ZSMS Murska Sobota tovarišica Darja Klar. Skupina mladincev-prostovoljcev je izvedla kulturni program in sledila je svečana zaprisega: »Obvezujem se...« ter podpisovanje vsakega posameznika, da prostovoljno vstopa v enote TO murskosoboške občine. Najboljšim je komandant štaba TO, tovariš Aleksander Krpič, podelil priznanja in še zadnjič je ob petju himne z droga pred šolo v Vidoncih na Goriškem bila spuščena jugoslovanska trobojnica.

S knjižnicami prostovoljcev TO, priznanja za pridnost, a tudi s solzami v očeh so se mladi poslavljal ob zaključku letošnjega sedemdnevnega tečaja »Vidonci 78« ter si stisnili roke v pozdrav in si zaklicali nasvidenje do prvega prihodnjega srečanja na novih nalogah, takrat že v rednem sestavu teritorialnih enot murskosoboške občine.

**Besedilo in fotografije:
Filip Matko**

Rod mladih starešin

V nedeljo dopoldne, 3. septembra, je bilo v Kanalu 15. občinsko orientacijsko-taktično tekmovanje krajevnih ekip Zveze rezervnih vojaških starešin občine Nova Gorica. Udeležilo se ga je 22 ekip iz prav toliko krajevnih skupnosti novogoriške občine, torej 66 rezervnih vojaških starešin.

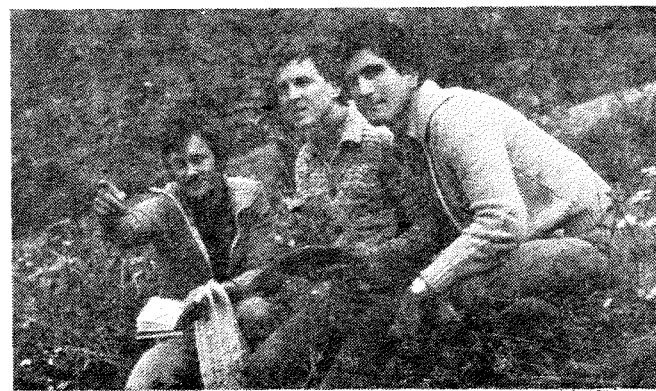
Kakor vsako leto doslej, tako je bilo tudi letošnje tekmovanje vrhunec, občinski finale vojaškostrokovnega usposabljanja in idejnopolitičnega ter marksističnega izobraževanja rezervnih vojaških starešin.

Preizkusov svojega vojaškostrokovnega in idejnopolitičnega znanja, ki so vsako leto obvezni za vse rezervne starešine do 50 oziroma 55 let starosti, pa se je v obliki taktično-orientacijskih vaj v krajevnih in osnovnih organizacijah ZRVS udeležilo nad 1435 ali več kot 94 odstotkov obveznikov iz vrst ZRVS.

To pa je vendarle samo ena od oblik usposabljanja. Za njo se skriva izredno bogat spekter najrazličnejših skupnih aktivnosti in tudi predavanj, seminarjev, taktičnih vaj, taktično-tehničnih zborov, strokovnih ekskurzij, obiskov v vojašnici in drugo.

Petnajsto občinsko orientacijsko-taktično tekmovanje v Kanalu je bilo torej resnično samo še pika na i v izobraževalnem letu od septembra lani do letošnjega junija. Za razliko od prejšnjih tekmovanj, letos ni bilo orientacijskega in kondi-

cijskega pohoda, zato pa je bilo težišče na preizkusu znanja posameznih starešin. V učilnicah osemletke v Kanalu so se rezervni vojaški starešine pomerili med seboj v znanju iz vojaške teorije in topografije, na robu naselja Avče, pa so se resno zamislili nad taktično nalogo. Kot komandirji so morali razporediti svojo četo v obrambi naselja pred napadom iz določene smeri ter organizirati ognjeni sistem. Za šolo ob

Soči so se pomerili v streljanju z vojaško pištolo in v preizkusu telesne spretnosti v metanju ročne bombe v 30 metrov oddaljeno tarčo.

Rezultati, ki so jih rezervni vojaški starešine pokazali, so več kot navdušujoči. Po znanju, disciplini in resnosti tekmovalcev je bilo to tekmovanje najboljšo doslej, zlasti pa so rezervni vojaški starešine pokazali zelo dobro znanje taktike, kar je bilo doslej šibka točka. Med tekmovalci so bili predvsem mladi obrazi in to zagotavlja, da resnično raste rod mladih starešin, ki imajo veliko teoretičnega znanja, kar znajo tudi zelo dobro praktično uporabiti.

Enako kot tekmovalci so se izkazali tudi rezervni vojaški starešine, ki so letošnje občinsko tekmovanje organizirali. Prvič v dosedanji vrsti občinskih tekmovanj je bila organizacija tekmovanja v celoti prepuščena krajevni organizaciji ZRVS, se pravi tokrat kanalski. Tokratna izvedba in organizacija je bila brezhibna.

V skupni uvrstitvi so bile najboljše ekipe: 1. Matevža Veluščka iz Nove Gorice, 2. krajevna organizacija ZRVS Kojsko iz Kojskega, 3. OO Sergej Mašera iz Nove Gorice. Med posamezniki: 1. Aleksandar Modic, 2. Janko Korčec, oba iz osnovne organizacije ZRVS Matevža Veluščka iz Nove Gorice in 3. Ljubo Marušič iz KO ZRVS Kojsko iz Kojskega.

Za nagrade so bili pokali, daljnogledi, zračne pištole, busole in lovski noži.

Mile Gojkovič

Ko se bodo prvega oktobra letos v Cerknem zopet zbrali nekdanji borci Vojkove brigade in drugih enot, ki imajo domicil v idrijski občini, bodo našli Cerkno drugačno kot je bilo takrat, ko so korakali skozenj iz položaja na položaj. Le nekaj stavb je še ostalo nepoškodovanih od večkratnega bombardiranja. Predvsem pa od bombardiranja, 19. marca 1944, ko so trije nemški avioni bombardirali Cerkno od jutra do večera, v okolici pa zažigali domačije. Cerkno in več vasi na Cerkljanskem ter posameznih domačij po okoliških hribih je bilo ob koncu vojne v ruševinah. Prebivalstvo je bilo brez sredstev za preživljanje. Živino in druge kmetijske pridelke, kar jih je niso oddali za narodnoosvobodilno vojsko, so nemške in druge hlapčevske enote ob zadnji ofenzivi v marcu in aprilu 1945, odpele. Če je hlev še stal, je bil domala prazen.

Ob koncu vojne, pomladi 1945 ni bilo delovne moči, da bi obdelali polja in jih posejali. Moški so bili v vojski ali pa drugod po svetu, kamor jih je zanesla pot iz italijanske vojske in potem skozi razna ujetniška taborišča. Tako je bila obnova porušenih domov zelo počasna in le zasilna. Ko so se mladi vrnili na svoje domove, ni bilo na Cerkljanskem nobenega zaslужka zanje, zato so odhajali drugam. Le redki so našli delo v idrijskem rudniku. Slika Cerkljanske ne bi bila popolna, če se ne bi vrnili nekoliko nazaj v preteklost. Čeprav je bil to odmaknjen kraj od večjih središč in cest, je imel pestro preteklost. Že Rimljani so utrli tovorno pot čez Cerkljansko ter jo tako odprli svetu, da so razne gosposke in grofi lahko podjarmili in izžemali že itak revno prebivalstvo.

Tudi avstroogrška monarhija Cerkljanski ni dala ničesar. Prebivalstvo teh krajev je moralo v letih 1880–1890 s tlako graditi cesto po dolini Idrije in skozi Cerkno. Zgradili pa so v Cerknem veliko sodno poslopje češ, da bodo lahko bliže pravici. Cerkljani so se te pridobitve branili z vsemi močmi, saj so dobro vedeli, kako se jim ta pravica deli. Zato so menili, da je še sodnija v Tolminu preblizu – dograjeno sodno poslopje ni nikdar služilo svojemu namenu. Prišla je druga svetovna vojna in Cerkljanska je bila neposredno zaledje Soške fronte. Sem so pribežali begunci iz Posočja, ki jim je bilo treba nuditi hrano. Skozi Cerkno je korakala avstroogrška vojska. Tu so bile zaledne bolnice in tako je tudi ta kraj občutil težo prve svetovne vojne. Ob koncu pa je Cerkno in okoliške hribe zasedla italijanska vojska, ki je tu ostala s svojo oblastjo celih 25 let. Med obema vojnama je bilo življenje na

Cerkljanskem tako kot v drugih krajih na Primorskem, le da je bilo tu veliko vojaštva in raznih policijskih enot. V Cerknem so zgradili veliko vojašnico, v okoliških hribih pa številne betonske utrdbe, ki niso nikoli služile svojemu namenu. Danes si lahko le mislimo. Kako prav je, da se to ni zgodilo!

Velik pretres za Cerkljansko je bil v aprilu 1941, ob italijanskem napadu na Jugoslavijo. Po okoliških hribih, kjer je tekla italijansko-jugoslovanska državna meja, je nastala bojna črta. Zato so iz Cerkljanske izselili vse prebivalstvo. Živino je odkupovala posebna komisija po zelo nizkih cenah. Ko se je prebivalstvo po nekaj tednih vrnilo na svoje domove, so našli prazne hleve in kleti.

Nikakor se ni čuditi, če so v začetku 1943 leta fantje in možje tako množično odhajali v partizane. Želja, da bi se enkrat za vselej otresli biča, ki jim je visel nad glavo, je premagovala vse ovire.

Dne 9. septembra 1943 je italijanska vojska zopet korakala skozi Cerkno, tokrat v nasprotno smer in večinoma brez orožja, ki je ostalo v partizanskih rokah. Cerkno pa je postalo »partizanska prestolnica«.

Dogodki, ki so se zvrstili med NOB, so bili že večkrat opisani, zato bi jih na tem mestu ne navedel. Omenil bi le še to, da se je prebivalstvo tako navezalo na partizansko vojsko, da je nastala splošna žalost po vaseh na Cerkljanskem, ko so partizanske enote zapustile te kraje. Zeleli so, da bi tega ne bilo konec. Obljube, da se bodo borci vračali na obiske, so se le redko izpolnile in mnogo nekdanjih borcev se vrača na Cerkljansko le ob uradnih srečanjih.

Ko se bodo borci letos vračali v Cerkno, ne bodo več našli starejših, ki so med NOB delili slabo in dobro, ki ga je bilo malo. Našli bodo mlade, ki jih bodo prav tako prijazno sprejeli kot njih starši med NOB. Mladi so namreč ponosni na svoje starše in na Cerkljansko, ki je toliko prispevala za svobodo in seveda za tak življenjski standard kot ga imajo danes.

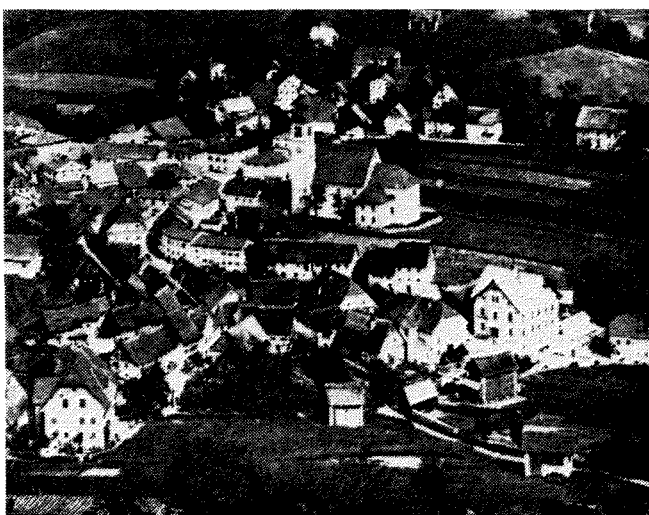
Čeprav je bilo v preteklosti hudo, je bilo med NOB še huje. Vendar tu ljudje niso obupavali, kljub težavam so ostali trdni in neomajni. Zaupali so v NOV in z njo delili vse težave in verovali v boljše življenje, kar so tudi dosegli.

V Cerknem je po osvoboditvi ostal le okrajni ljudski odbor z nekaterimi družbenopolitičnimi organizacijami in krajevnimi odbori po vaseh. Ljudska oblast je bila na Cerkljanskem utrjena že med NOB, zato teh problemov ni bilo mnogo. Ti odbori so nadaljevali z delom, ki je bilo sedaj usmerjeno v obnovo domovine. Ustanovljene so

Cerkno, nekoč in danes

bile obnovitvene zadruge, ki so v času obstoja opravile veliko delo. Za preskrbo prebivalstva so bile organizirane nabav-

no prodajne ali potrošniške zadruge, ki so si prizadevale preskrbeti vsaj osnovna živila za sestrano prebivalstvo.

Cerkno pred vojno

Ruševine Cerkna po zračnem napadu 30. oktobra 1943

Partizanska parada ob obletnici ustanovitve 9. korpusa 20. decembra 1944 v Cerknem

Na osnovni šoli – spomenik NOB v Cerknem je vedno polno obiskovalcev

Ko je bil okrajni ljudski odbor združen z idrijskim, je ostala Cerkljanska brez upravnega in političnega vodstva. Krajevni odbori so bili še prešibki, da bi bili kos težkim nalogam. Strokovnega osebja ni bilo. V Cerknem je bilo le nekaj izobraženec-učiteljev, ki so se vrnili iz notranjosti Italije, kamor so bili premeščeni med obema vojnoma. Zato so bile najprej organizirane šole, saj so bile ponekod osnovane že med NOB.

Tako je nekaj let Cerkljanska nazadovala na gospodarskem in političnem področju. Medtem pa niso pozabili na padle borce in druge žrtve. Bivši borci so skrbeli, da so bila postavljena številna obeležja ter za ohranitev oz. nadaljevanje tradicij NOB. Vzdrževana in odprta za javnost je bila bolnica Franja v Pasicah pri Novakih. V Cerknem je bila zgrajena grobnica, kjer so položeni posmrtni ostanki 999 padlih borcev in drugih žrtev fašističnega terorja.

Da ne bi bili pozabljeni dogodki med NOB na Cerkljanskem, je prišla tudi pomoč vseslovenske skupnosti. Na predlog predavateljev in slušateljev 6. tečaja partijske šole v Cerknem, ki so preživeli nemški napad na to šolo v januarju 1944, so pričeli zbirati finančna sredstva za izgradnjo osnovne šole – spomenika NOB. Učence v tej šoli naj bi vzgajali v duhu tradicij NOB. Prav ta šola, ki je zgrajena z izdatno vseslovensko pomočjo, opravlja svoje poslanstvo za vso vestnostjo in doslednostjo. V teh nekaj letih je opravila ogromno delo. Zgodovinski krožek, ki proučuje zgodovino Cerkljanske, je zajel vse učence višjih razredov, ki neumorno zbirajo dokumente in drugo gradivo ter zapisujejo pričevanja bivših borcev in drugih prebivalcev, ki so doživljali NOB na Cerkljanskem. Tudi likovni krožek na šoli ustvarja dela na temo NOB. Vso to gradivo bodo odstopili muzeju oz. oddelku NOB v Cerknem, ki bo odprt na dan srečanja domicilnih enot, 1. oktobra letos z razstavo »Partizanska saniteta na Slovenskem« – kasneje bodo urejeni še drugi oddelki.

Šola v Cerknem obiskujejo številni obiskovalci, ki obiščejo Cerkljansko. Mnogo obiskov je iz tujine, predvsem zamejskih Slovencev iz Italije. Zanimajo se za način pouka. Med obiskovalci so šolski otroci, nekdanji borci in drugi. Šola sodeluje s krajevno organizacijo ZB in drugimi družbenopolitičnimi organizacijami. V šoli so številne prireditve ob datumih, ki spominjajo na važne dogodke med NOB.

Kot drugod, se tudi na Cerkljanskem redčijo vrste borcev NOV. Tisti, ki so še vedno aktivni-teh je še mnogo, pravijo: »Dokler smo tu, naša družba

še vedno lahko računa na nas«. Večina teh so še nosilci raznih funkcij. Njihova skrb je, nadaljevanje tradicij NOB. To prenašajo na mladi rod. S socialnimi problemi nimajo opravkov.

Sodelovanje z mladimi se odraža tudi v športni dejavnosti. Mladi in veterani sodelujejo na smučarskih tekmovanjih v spomin na edinstvene smučarske tekme med NOB na osvobojenem ozemlju, v Cerknem. Na spominskih pohodih na Porezen je vedno več mladih. Se in še bi lahko našteval, kaj vse opravljajo na Cerkljanskem v spomin na slavno preteklost. Lahko pa trdim, da ga ni kraja na Slovenskem, ki bi toliko deloval na tradicijah NOB kot je to v Cerknem.

Pomemben dogodek za Cerkno je bilo letos pobratenje med organizacijo italijanskih partizanov ANPI iz Rizzija pri Vidmu in krajevno organizacijo ZB Cerkno. Iz Rizzija se je na Cerkljanskem borilo večje število italijanskih partizanov-garibaldincev in takratno sodelovanje se je razvilo v prijateljstvo, ki je privedlo do pobratenja. Na Cerkljanskem je danes okrog 90 spominskih obeležij. Najpomembnejši je vsekakor bolnica Franja, ki jo vsako leto obišče do 50.000 obiskovalcev ter osnovna šola – spomenik NOB. Tudi ulice v Cerknem, bodo spominjale na čas med NOB.

Tradicija kulturne dejavnosti na Cerkljanskem sega v 19. stoletje. Toda za čas italijanske vladavine je bila povsem prepuščena. Takoj po razpadu Italije je takoj oživela. Med NOB je bilo na Cerkljanskem toliko prireditve kot, da ne bi bilo vojne. V kulturni dejavnosti je sodelovala domača mladina in vojska. Skupaj so organizirali prireditve in skupaj nastopali. Tudi igralska skupina IX. korpusa je bila ustanovljena na Cerkljanskem. To tradicijo nadaljujejo kulturna društva, ki so la ustanovljena takoj osvoboditvi. Danes je Cerkljanskem več kulturnih društev z dramskimi skupinami, pevskimi zbori, godba na pihala ito.

Iz obrti, ki je imela za metek med NOB, se je v Cerknem pričela razvijati industrija in v Cerknem je nastala tovarna Eta, ki je oživela Cerkljansko in ji dvignila življenjski standard. V Cerknem je še manjši obrat lesne industrije ter avtoprevoznitvo. Mladim ni treba hoditi na delo drugam, na delo v Cerkljansko industrijo prihajajo celo iz drugih krajev. V okolici se je razvilo tudi kmetijstvo, ki je že propadalo in životarilo. Prav zato so mladi lahko hvaležni svojim očetom, ki so vse to izbojevali. Čeprav je bil za vse to potreben visok krvni in materialni davek. Taka je danes Cerkljanska!

Janez Jeram

PLANIKA

Letos mineva četrto stoletje, ko se je začel v napol dograjeni stavbi in zbirki starih strojev proces razvoja današnje Planike. Teško je opisati to pot, v kratkem govoru, vendar, ko se danes spominjamo ob današnji stopnji razvoja, smo res lahko ponosni na vse to, kar smo ustvarili v 25 letih.

Že v začetku, prvi generaciji, moramo biti zahvalni, ko je spoznala to negotovost, da to kar smo podedovali nam ni mogla biti garancija za naš razvoj, da bo pot razvoja odvisna od lastnih moči in znanj. Zato lahko rečemo, da je v 25 letih nenehne rasti Planike zajeto nešteto naporov, delovnih nalog, samoodrekanj, prizadevanj posameznikov, ko so brez pravega poznavanja industrijske tehnologije, organizacije in tržnih izkušenj v svoji samorastniški poti iskali cilje, ki bi dali Planiki osnovo materialnega razvoja, da bi lahko v razvitem samoupravnem gospodarstvu kakršnega nenehno gradimo, imela svoje mesto.

Kratek pregled od začetnih korakov do srebrnega jubileja nam razkriva pomembne podrobnosti našega življenja in dela. Uspehi, ki jih dosegamo danes so razveseljivi in ob njih ni težko pozabiti slabih napovedi in naporov, ki smo jim bili priče v preteklosti ter negotovosti za prihodnost, to je za nami.

Začelo se je v 1953. letu z dnevno proizvodnjo 550 parov in s 373 delavci, danes 13.700 parov ali 25-kratno večjo dnevno proizvodnjo. Nas delavcev pa je 8-krat več ali 3070.

Leta 1962 se je pridružila čevljarna »Storžič«, 1963 »Alka« Duplje, 1964 je bil ponovno ustanovljen obrat v Turnišču, 1965 je začel s proizvodnjo obrat v Breznici, 1974 se je pripojil »Jelen« Tolmin, 1975 pa še »Moja« v Lukovici.

V letu 1973 je bilo zgrajeno centralno skladišče gotovih izdelkov, 1974, leta nova tovarna v Turnišču s 7500 m² površine. V letošnjem letu pa nov obrat za izdelavo sestavnih delov obutve, mehanična delavnica z orodjarno, nova kotlarna, trafo postaja, dolgo pričakovani obrat družbene prehrane in novi parkirni prostor pred tovarno v Kranju.

V tem času smo dobili 5 novih obratov in seveda močno trgovsko mrežo, ki jo je začela tovarna takoj po ustanovitvi organizirati in do danes odprla 160 prodajaln po celi Jugoslaviji.

V gradnji pa je nova stavba za računski center, zobna in splošna ambulanta, nova trgovina pred tovarno v Kranju ter skladišče vnetljivih materialov. Vse to bo predvidoma dograjeno do konca tega leta.

Danes ima delovna organizacija PLANIKA osem temeljnih organizacij združenega dela in delovno skupnost skupnih služb.

Vse temeljne organizacije so se sporazumno obvezale, da bo gospodarski razvoj temeljil na specializaciji proizvodnje, da bi s tem lahko uvajale vse moderne dosežke, se prilagajale trgu in v cilju večje osamosvojitve, osvojile s svojo proizvodnjo materiale in dele, ki smo jih morali uvažati.

Na osnovi takih dogovorov in potreb trga se je proizvodnja grupirala v tri tehnološke smeri in to:

- v proizvodnjo športne obutve na osnovi dolgoročno poslovno tehničnega sodelovanja s svetovno znano športno hišo Adidas,
- proizvodnjo modne obutve in
- proizvodnjo sestavnih delov obutve.

Izhajajoč iz takih ciljev imajo temeljne organizacije danes naslednjo proizvodnjo in delovne naloge:

TOZD KRANJ proizvodnjo ženske obutve z dnevno proizvodnjo 4000 parov in 4500 parov montaže športne obutve.

TOZD TURNIŠČE proizvodnjo športne in druge obutve v isti tehnologiji z dnevno proizvodnjo 3500 parov. Navedena temeljna organizacija je še v razvoju. Do leta 1980 se bo povečala dnevna proizvodnja na 4000–4500 parov. Prostorji za tako proizvodnjo so dograjeni.

TOZD TOLMIN – 1200 parov dnevne proizvodnje moške in mokasin obutve.

TOZD BREZNICA – 3200 parov zgornjih delov za proizvodnjo temeljne organizacije Kranj.

TOZD LUKOVICA – 3500 parov zgornjih delov športne obutve za montažo temeljne organizacije v Kranju.

TOZD SESTAVNI DELI, ki je začel v letošnjem letu s svojo proizvodnjo v novi stavbi z 20.000 parov dnevne proizvodnje podplatov in drugih sestavnih delov. Z navedeno proizvodnjo bo Planika kot celota nedvomno lahko izboljšala devizno bilanco saj bomo do konca leta osvojili 90% sestavnih delov, ki smo jih do sedaj uvažali.

TOZD BLAGOVNI PROMET – že ob sami ustanovitvi tovarne je bilo jasno, da za nemoten moderen proces proizvodnje rabimo veliko tržišče in, da je domači trg premajhen. Tako ni slučaj, da smo že v prvem letu obstoja izvozili 243 parov in s tem nehote začrtali našo pot, da mora biti, poleg domačih prodaj, izvoz osnovni spremljevalec s katerim mora biti pogojena rast Planike. Dolga leta smo se trudili, da bi prišli iz začaranega kroga, ki še danes tare mnogo naših delovnih organizacij v predelovalni industriji, kako priti iz drobno serijske v veliko serijsko proizvodnjo odnosno tehnološko specializacijo. S tako poslovno politiko, neoziraje se na kratkoročne težave in vsled tega tudi slabše poslovne uspehe, ki smo jih pri tem doživljali smo nekako pred šestimi leti dobili osnovo za racionalno specializirano delo, zahvaljujoč velikemu tržišču na zahodu, vzhodu in domačem trgu.

Od 1965. leta s pridobitvijo zunanje trgovinske registracije Planika samostojno upravlja izvozne-uvozne posle. Zahvaljujoč taki tržni politiki in pa zahtevi trga smo poleg stalne rasti domače proizvodnje začeli vključevati kooperante tudi v izvozne posle in to predvsem za zapadno tržišče. Tako smo v lanskem letu izvozili že 3.679.000 parov v vrednosti 25.250.000 dolarjev ali 500.000 več kot je bila lastna proizvodnja. Planika je bila pri tem izvozu udeležena s 58% svoje proizvodnje. Pomemben rezultat, ki ga beležimo letos pa je, da bomo skupaj s kooperanti preko TOZD blagovni promet izvozili na zapadno tržišče 25% jugoslovanskega izvoza obutve.

Danes TOZD blagovni promet poleg naših temeljnih organizacij združenega dela posluje še s šestimi kooperanti pri izvozu in 26 na domačem trgu. Z vsemi kooperanti smo sklenili samoupravne sporazume o trajnem poslovnem tehničnem sodelovanju.

TOZD TRGOVSKA MREŽA – je naša največja temeljna organizacija združenega dela gledano po vrednosti brutto produkta in je že prava trgovska organizacija.

V letu 1977 je prodala na domačem trgu 2.900.000 parov obutve v 160 prodajalnah po vseh Jugoslaviji. Proizvodnja Planike je s svojo prodajo udeležena s 50%, ostala polovica pa je obutev od kooperantov kot dopolnilo svojega lastnega programa.

Tako kot so prodajalne po vsej Jugoslaviji, so tudi kooperanti iz vseh republik, ki so zastopani v naših trgovinah. Lahko rečemo, da je TOZD trgovska mreža Jugoslavija v malem, da zanjo nikdar ni bilo lokalnih meja temveč vedno pri nabavi in prodaji samo eno jugoslovansko tržišče.

Še bi lahko navajali dogodke, uspehe in tudi neuspehe, ki so bili in bodo neizbežen spremljevalec pri tako hitri rasti vsake delovne organizacije.

Vendar pomembnejše od teh rezultatov je kvalitetna preusmeritev iz relativno preprostega programa v asortiman izdelkov s katerimi smo praktično prodali na vse kontinente.

Da smo v tem kratkem času uspeli več kot polovico proizvodnje organizirati na področjih kjer v večini še ni bila industrija razvita in tako delovna mesta približali delavcem, da so lahko ostali v svojih krajih.

Skupaj s kooperanti imamo 2/3 proizvodnje izven Kranja, ta pa dosega že 24 do 25.000 parov dnevno, katera se preko Planike prodaja v izvoz ali na domače tržišče.

Da smo ob takem prestrukturiranju proizvodnje dosegli razmerje 1 : 3 v korist izvoza, se v letošnjem letu še izboljšuje, in da nismo pri tem nikdar poslovno leto zaključili z izgubo. Pri osebnih dohodkih in ostanku dohodka pa vedno ostali pri vrhu lestvice v obutveni industriji Jugoslavije.

Kot posledica prednjih usmeritev in rezultatov je finančni položaj Planike danes trdnjši kot kdajkoli doslej.

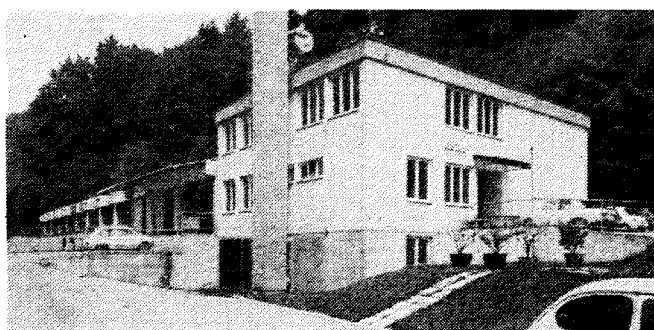
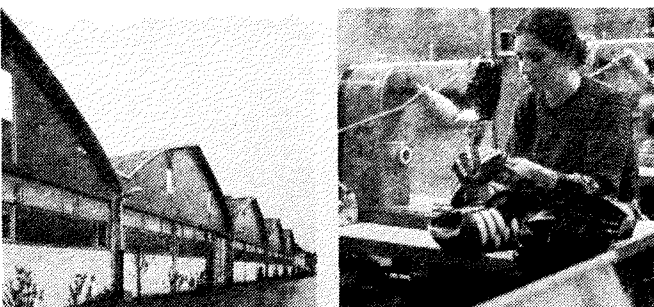
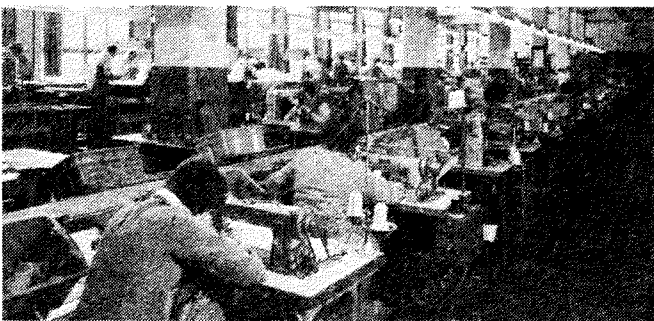
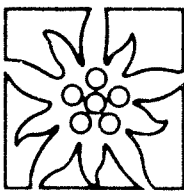
Vrednost osnovnih sredstev kombinata znaša po nabavni vrednosti danes preko 405 milijonov. Ta so v pretežni meri pokrita z lastnimi viri, samo nekaj več kot 55 milijonov predstavljajo bančni krediti.

Poleg vlaganj za osnovna sredstva pa nismo nikdar pozabili obdelitvi poslovnih rezultatov razporediti določen večji ali manjši del sredstev v poslovni sklad za obratne namene.

Tako imamo danes poslovnega sklada za obratne namene preko 225 milijonov in z lastnimi viri pokritih skoraj 2/3 vseh potreb po obratnih sredstvih.

Višina rezervnega sklada za primer težke gospodarske situacije v prihodnosti znaša preko 39 milijonov dinarjev.

Spričo takih okoliščin ni slučaj, da nikdar nismo mogli biti zadovoljni s kvalifikacijsko strukturo kadrov, da nam je in nam vedno manjka ljudi, ki so pripravljeni in sposobni se stalno dograjevati in svoje znanje uspešno, skozi naš samoupravni sistem, prenašati v proces dela.

Zavedajoč se, da je delavec – upravljalet – njegova razgledanost in znanje odločilni faktor za razvoj v celotnem družbenem in proizvodnem procesu dela, smo in bomo še vnaprej namenjali velika sredstva za izobraževanje.

Že leta 1959 je bila na pobudo Planike, Peka in Alpine ustanovljena tehnična in poklicna čevljarska šola v Kranju. Ker smo se zavedali pomena izobraževanja so več let to šolo finansirale navedene delovne organizacije same. Vsled težkih pogojev dela predvsem pri praktičnem pouku so se vsi delavci čevljarskih podjetij Slovenije odločili za sofinansiranje izgradnje novih prostorov za praktični pouk v Kranju. Investicija je v teku in bo gotova do jeseni letošnjega leta. Zaradi dobre povezave med proizvodnjo in šolo je nedvomno pripomogla k takim uspehom tudi naša čevljarska tehnična šola v Kranju.

Zavedamo se tudi, da vseh omenjenih uspehov nismo mogli doseči sami, izolirani, temveč le s pomočjo družbenopolitičnih skupnosti kjer so sedeži naših TOZD, poslovnih partnerjev – kupcev – dobaviteljev, kooperantov, izvoznikov, poslovnih bank, carine, špedicije, združenj in na podlagi zelo uspešnega poslovno-tehničnega mednarodnega sodelovanja med Planiko in Adidasom. Vsak od njih je prispeval k našim uspehom svoj delež. Pri izvozu in širokem asortimanu na domačem tržišču, ki ga morajo imeti naše prodajalne, če hočejo poslovati uspešno, so nam prav kooperanti omogočili široko specializacijo proizvodnje, kar je eden redkih primerov v jugoslovanski praksi. Tako je danes izvršena delitev dela za povečanje racionalizacije dela med Slago Koprivnica, Tvornico obuče Derventa, Astro Zagreb, Josip Kraš Karlovac, Jugoplastiko Split in Zenitom Bijeljina, vključuje pa se tudi Konus Slov. Konjice.

Specializacija proizvodnje nam je omogočila tudi specializirano dobavo surovin in repromateriala od naših dobaviteljev, s katerimi trajno poslovno sodelujemo. Največji med njimi so: Almeria Zagreb, Chemcolor Zagreb, IU Vrhnika, Proleter Kotor Varoš, Chemos Palič, Jelen Čakovec, Kartonažna tovarna Ljubljana, Kopitarna Sevnica, Partizan Poznanovac, Sava Kranj, Trio Tržič, Tovarna usnja Slovenj Gradec, Tvornica kože Zadar in drugi kooperanti s katerimi posluje tudi TOZD trgovska mreža. Vsled prevelikega števila naj mi oprostijo, da jih nisem omenil, vendar bodo omenjeni ob podelitvi priznanj.

Ob našem velikem zunanjetrgovinskem prometu sta se uspešno vključili izpostavi Carinarnice Ljubljana-Kranj in Brnik ter Špedicija Interevropla filiala Kranj.

Tudi naši poslovni banki Jugobanka in Ljubljanska banka sta nas uspešno spremljali na dosednji poti in pravočasno posredovali s sredstvi, kadar je bilo potrebno.

Naši največji izvozniki ali kupci: Slovenijašport Ljubljana, Centrotexil Beograd in KO-TO Ljubljana so nam omogočili prodajo na tržišča, kjer sami nismo mogli biti prisotni.

Ne nazadnje naj omenimo vlogo GZS in GZJ, ki sta vedno znali prisluhniti našim težavam in kjer smo našli mesto za enakopraven dialog znotraj panoge ali izven nje. Enako tudi dobro sodelovanje s Pekom in Alpino.

Zakon o združenem delu in njegova določila o trajnih poslovnih odnosih nas tako nista naša nepripraviene, danes samo še formalno in samoupravno potrjujemo vezi, ki smo jih navezali, z našimi partnerji že v preteklosti na principu enakopravnosti, skupnih vlaganj in dohodkovnih odnosov.

IN KAKO NAPREJ?

Rezultati kažejo, da je Planika v preteklem obdobju imela zelo hitro rast, po obsegu dela pri ustanavljanju TOZD izven Kranja, prestrukturiranju in specializaciji proizvodnje, kooperacijskih odnosih z drugimi delovnimi in trgovskimi organizacijami, odpiranju, posodabljanju in obnavljanju trgovin, osvajanju zunanjih trgov nove tehnologije in materialov. Planika je v preteklem obdobju povsem spremenila tudi samoupravno organiziranost.

Razumljivo je pri tem, da je prva naloga, da moramo vse to kar smo dosegli v bližnji prihodnosti postaviti na še trdnjše temelje. Jedro nalog posvetiti še vnaprej sistemu nagrajevanja kako v večji meri vplesti ustvarjalnost, da bo ta element bolj pogojeval razliko v osebnih dohodkih pri delavcih z istimi delovnimi nalogami, vendar različno ustvarjalno sposobnostjo. Nadalje kvaliteti, poslovnosti in racionalnosti dela.

Kvaliteta predstavlja za nas življenjsko nalogo. Spričo velike ponudbe v zunanjem svetu in doma je edini izhod še vnaprej kvalitetni dvig obstoječe proizvodnje. Ta se mora izboljševati v oblikovanju, materialih, asortimanu in izdelavi sami. Borba za kvaliteto je hkrati porok, da obdržimo vpeljana tržišča prodaje, iskanja novih kupcev in doseganje boljših cen odnosa prodajnih pogojev.

Poslovnost in racionalnost, ki jih moramo obravnavati v dveh lastnostih:

1. Stalno izboljševanje tehnologije in organizacije dela na vseh področjih, ki se mora začeti odražati v večanju proizvodnosti, točnih dobavah pri nabavi in prodaji, pripravi dela, skratka iskati poti kako zmanjšati čas na enoto proizvoda, kot vemo danes porabimo 3,3-x manj časa za izdelavo povprečno enega para kot pred 25 leti, zmanjšati porabo proizvodnih prvin, seveda ne na škodo kvalitete, povečati cikel vloženih sredstev v skladiščih, proizvodnji in trgovini odnosno uspešnost gospodarjenja.

Ta področja bomo morali v bodoče sami gotovo bolj ustvarjalno obdelovati.

2. **Poslovnost in racionalnost** moramo gledati tudi s človeškega stališča, to pomeni, da moramo imeti take pogoje pri čemer bo delavec z manj truda napravil več in bolje. Na tem področju lahko rečemo, da smo v zadnjih petih letih največ naredili. Zadovoljivo so rešeni skoraj vsi proizvodni prostori in družbeni standard delavcev, razen prostorov v TOZD Tolmin, ki so v planu za naslednje leto, da se začne II. faza rekonstrukcije.

Poleg prostorov v Tolminu imamo v naslednjem letu v obstoječi stavbi v Kranju in planu, da preselimo in uredimo prostore za šivalnico, razvojno službo, službo za organizacijo proizvodnje, tiskarno, konstrukcijski oddelk in izdelamo načrte za novo poslovno stavbo. V tej stavbi naj bi se končno preselili iz zasilnih in neprimernih pisarn, TOZD blagovni promet, uprava trgovske mreže, skupne službe – splošni sektor in računovodstvo. Brez dobro organiziranih navedenih služb si ne moremo zagotoviti nadaljnje rasti in napredka.

Cas gradnje poslovnih stavbe pa je odvisen od poslovnega uspeha v naslednjem letu, kajti tudi vse obstoječe investicije so bile pogojene z uspešnostjo gospodarjenja.

Trgovsko mrežo bi tudi v bodoče z istim tempom kot v preteklosti še naprej posodabljali.

Se bi lahko naštevati – načrtov in planov nam ne manjka. Ne smemo pa pri tem pozabiti dejstva, da se mora predelovalna industrija, sem spada tudi naša obutvena industrija vsako sezono posebej potrditi s svojo sposobnostjo na tržišču in to v tekmi s časom, tehniko, modo in ceno. Zato mora biti to primarnega značaja, kajti če to uspemo vsaj tako kot v preteklosti, bomo dobili tudi drugo.

Pri tem se nam zdi pomembno ob tej priložnosti opozoriti na nezadovoljivo rešene uvozne režime. Posebno za delovne organizacije, ki se držijo smernic razvoja slovenske predelovalne industrije pri pospeševanju izvoza oziroma vključevanje v mednarodno menjavo dela, ti režimi niso spodbudni. Tudi poslovnost vsled tega večkrat ni na višini, ki bi ob takih pogojih, ki jih imamo, morala biti.

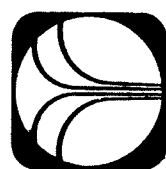
Dolgoročno gledano pa je pot Planike sigurno odvisna kako se bomo sposobni obdržati na vseh tržiščih, ki jih danes imamo, svojo proizvodnjo pa še bolj povezali s kemično in kovinsko industrijo.

Izhajajoč iz današnjega gospodarskega stanja smo priča tudi v obutveni industriji, pa prihajamo v razvite tokove, zato bo za nas v prihodnosti odločilnega pomena kako se bomo pripravili na hitrejšo preobrazbo razvojne strukture iz ekstenzivnega v kvaliteto gospodarstvo. Ta proces se je v Planiki začel, pogojen pa je kako bomo uporabili svojo moč in znanje na samoupravnem, političnem in strokovnem področju za dobro in uspešno gospodarjenje. Pri tem delu mora v večji meri začeti delovati ekonomska logika dohodkovnih odnosov na pridobivanju dohodka in osebnih dohodkov. Brez utrjevanja zavesti vseh delavcev in te smeri v združenem delu si ne moremo predstavljati hitrejšega napredka.

Spričo take situacije je Planika danes v položaju, ko bo morala uresničevati najzahtevnejše cilje, kako naprej na osnovi znanja in ustvarjalnosti graditi svojo materialno osnovo.

Če pogledamo nazaj kaj smo ustvarili v 25 letih, kakšna je bila vztrajnost naših ljudi pri svojem delu, bomo zmogli tudi to pot razvoja v prihodnosti. Na koncu naj se zahvalimo vsem sodelavcem in potrošnikom za uspešno sodelovanje.

Vsem pa želimo ob prazniku občine Kranj in našem prazniku še mnogo uspehov na vseh področjih dela in osebnega zadovoljstva.

NOČNI SKOK

NOČ NI NAMENJENA LE POČITKU?

Seveda ne! Železnica ne pozna oddiha. Blago, ki ste ji ga danes zaupali, prepelje ponoči na katerokoli postajo v Sloveniji – da je le vključena v NOČNI SKOK – in ga zjutraj izroči naslovniku. Vaše blago pa doseže čez noč tudi Beograd ali Sarajevo.

Železnica pogodbeno jamči za svojo obvezo
DANES PREVZETO – JUTRI IZROČENO!

Podrobnejše informacije lahko dobite na vseh
važnejših železniških postajah.

TEHNIKA – LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

SINTER

keramične ploščice IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6–7 po MOSH-ovi lestvici
300–400 kp/cm²
upijanje vode
1–3%

ustreza JUS-u, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva

- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nedrseče ploščice)
- glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene

200 × 200 × 10 in 100 × 200 × 10 mm
kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Izvedba:

Dimenzije:

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

dnevna
soba

zala

izdelke si lahko ogledate in
kupite v:

salonu pohištva brest cerknica
v prodajalni brest, v Mariboru
kneza koclja 6

v vseh specializiranih trgovinah
s pohištvom

SLOVENIJALES
TOZD Stanovanjska
oprema
Mestni trg 23
Ljubljana

s svojimi poslovnimi enotami – trgovinami pohištva v:
Ljubljani, Titova 52
in Plemljeva 86, Vižmarje
Kranj, Savski log
Celje, Medlog 18
in Zidanškova 10
Slovenjgradec,
Glavni trg 26
Maribor, Cankarjeva 4
Hoče, pri Mariboru

Borcem Gubčeve brigade!

Letos junija je vrhovni komandant Josip Broz-Tito izdal naredbo, da se enota JLA v Novem mestu poimenuje po IV. SNOUB (slovenski narodnoosvobodilni udarni brigadi) »MATIJA GUBEC«.

V počastitev tega dogodka bo v vojašnici Milana Majcna v Bršlinu v soboto 23. 9. ob 11. uri svečanost, na kateri bo polkovnik Petrovič Rade govoril mladim vojakom o bojni poti Gubčeve brigade. Nekdanji komandant naše brigade, tovariš Ambrožič Lado-Novljan pa bo predal enoti JLA, ki bo nadaljevala njene tradicije bojno zastavo.

Po svečanosti in kulturnem programu bo tovariško srečanje vojakov in starešin ter borcev naše brigade.

Odbor želi, da se svečanosti v Bršlinu udeleži čimvečje število gubčevcev. Zato predlaga, da si borci iz večjih mest (regij) organizirajo posebne prevoze. Zelo ugodne pa so tudi redne avtobusne zveze.

Borcem priporočamo, da pridejo na svečanost z odlikovanji ali nadomestnimi trakovi.

Iz Ljubljane bosta odpeljala avtobusa v soboto 23. 9. ob 9. uri s Trga osvoboditve nasproti Filharmonije. Kandidati za prevoz iz Ljubljane naj se prijavijo na naslov: Rajer Alojz, Ljubljana Majde Vrhovnikove 28 (tel. 061-557-639).

Odbor borcev
Gubčeve brigade

Obvestilo

Oktober 1978 bo v Opatjem selu – občina Nova Gorica odkritje spomenika v spomin Tržaškemu udarnemu bataljonu – Battaglione Triestino d'assalto, ki je bil ustanovljen v Lokvici na Krasu.

Vse borce te enote v obdobju od 12. oktobra 1943 do 5. aprila 1944. leta – datum ustanovitve Udarne brigade »Garibaldi Trieste« – prosimo, da sporočijo:

– ime in priimek ter naslov prebivališča domicilnemu odboru, ki ima sedež pri Občinskem odboru ZZB NOV Izola, Kristanov trg 1, ali tovarišu Giacuzzu Riccardu, Portorož, Ladjedelnška reber 23/a do 25. septembra 1978.

Odbor

Poizvedba

Poizvedujem o padlem tovarišu Zdravku Deklevi, ki je bil rojen leta 1912 v Zajelšu v Brkinih, bil pa je borec 3. ali 4. bataljona Serčerjeve brigade na Mošunu. Smrtno je bil ranjen nekje pri Starem trgu ter bil z ostalimi padlimi prenešen nekam v gozdove pri Kozariču oz. proti Babnem polju. Ni znano, ali so takrat padle borce kasneje prekopali in premestili na kate-rega od bližnjih pokopališč ob cesti proti Babnem polju. Sorodniki padlega tovariša žive v Ameriki in bi radi zvedeli za kraj, kjer je tovariš Dekleva pokopan ter tudi to, ali je bilo omenjenim tovarišem postavljeno kako spominsko obeležje.

Morebitne podatke pošljite tovarišu Edvardu Valenciču, 66250 Ilirska Bistrica, Stritarjeva 7.

Borcem Bračičeve brigade

Ob 35-letnici ustanovitve 13. SNOUB Mirka Bračiča in krajevnem prazniku vabijo krajevna skupnost in družbenopolitične organizacije Frama ter odbor borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča na slovesno proslavo, ki bo 23. septembra 1978 v Framu z začetkom ob 8. uri in 30 minut. Uvod v proslavo bo slavnostna seja zbora delegatov KS Fram in družbenopolitičnih organizacij, ob 10. uri bo otvoritev spominskega kotička 13. SNOUB Mirka Bračiča v OŠ »Bračičeva brigada«, ob 10.30 bo zbor borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča pred osnovno šolo ter ob 11. uri osrednja slovesnost pred domom družbenopolitičnih organizacij.

Slavnostni govornik bo nekdanji politični komisar brigade in sedanjí pomočnik sekretarja za ljudsko obrambo, generalpolkovnik Ivan Dolničar-Janošič, sledil bo kulturni program, ki ga bodo pripravili učenci osnovne šole v Framu in KUD »Pavel Turner« iz Frama in Slivnice ter godba na pihala iz Slovenskih Konjic. Po sporedu bo tovariško srečanje.

Ob tej priložnosti bo udeležence popeljal iz Ljubljane ob 7^h poseben avtobus izpred ljubljanske univerze na Trgu osvoboditve 11.

Borci Cankarjeve brigade!

Proslava in srečanje borcev te brigade ter odkritje spominske plošče bo 24. septembra ob 11. uri v Dolžu – v KS Stopče pri Novem mestu in ne v Stopčah, kot je bilo objavljeno v TV-15 v št. 36.

Torej cankarjevci! V Dolžu in ne v Stopčah.

Odbor Cankarjeve brigade

Borcem Vojkove brigade in drugih enot 31. divizije

V nedeljo, 1. oktobra bo v Cerknem ob 11. uri v okviru občinskega praznika idrijske občine proslava ob 35-letnici ustanovitve Vojkove brigade. Hkrati s tem bomo proslavili tudi 35-letnico ustanovitve Triglavske, kasnejše 31. divizije NOV in POJ ter zato vabimo na tovariško srečanje v Cerkno poleg vojkovcev tudi prešernovce, gradnikovce ter pripadnike drugih enot te divizije.

Odbor borcev 31. divizije

Poizvedba

Iščem tovariša iz Savinjskega bataljona. Devet nas je iz smeri Moravč prekoračilo Savo blizu Jevnice v začetku avgusta okrog pete ure v letu 1943. Izmed devetih tovarišev je znal le eden plavati. Imel sem srečo, da sem se oprjel ravno tovariša, ki je znal plavati, kajti Nemci so nas pognali v deročo reko. Prosim tovariša, ki mi je pomagal preko reke, da se mi, če je še živ, javi na naslov:

Janez Burger, Valburga 21, 61216 Smlednik.

Obvestilo borcem Levstikove in Ljubljanske brigade

Odbora 8. Levstikove in 10. Ljubljanske brigade obveščata borce, da bo odkritje spominskih obeležij na območju Mokrc v soboto, 23. 9. 1978 ob 10. uri. Odhod avtobusa bo iz Trgarevolucije ob 9. uri. Prijave sprejemata Nasta Sever in Olga Bratuž. Prosim o čimvečji udeležbi.

Pripravljalni odbor

Obvestilo

Domicilni odbor I. Primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič

Vabi

na srečanje borcev, ki bo združeno s proglasitvijo krajevnega praznika Krajevne skupnosti Ozeljan.

Srečanje bo v nedeljo, 1. oktobra 1978 ob 10. uri v Ozeljanu v grajskem vrtu:

Na srečanje vabimo vse borce in aktiviste, mladino in občane. Posebej vabimo še živeče borce. I. Primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič ter svojce padlih in umrlih borcev-pripadnikov tega bataljona, borce Loškega odreda, ki so prispeli na Primorsko oktobra 1942. Kolikor borci I. Primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič in svojci padlih ter umrlih borcev in borci Loškega odreda zaradi nepopolnih podatkov ne prejmejo vabila, naj se srečanja udeležijo na vabilo v časopisih.

Borcem I. Primorskega partizanskega bataljona ter svojcem padlih in umrlih borcev ter ilegalnim političnim delavcem bo na srečanju podeljena spominska listina.

Za borce ustanovitelje in pripadnike I. Primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič se štejejo vsi tisti borci, ki so odšli v partizane na Primorsko pred 20. oktobrom 1942 leta in tisti politični delavci, ki so odšli v ilegalo pred navedenim datumom.

Za pripadnike tega bataljona štejejo tudi tisti borci, ki so odšli v partizane v drugih krajih domovine in so se borili na Primorskem v času pred in do 20. oktobra 1942.

Borci in politični delavci, ki so delovali v ilegali in še niso na seznamu I. Primorskega partizanskega bataljona naj nemudoma pošljejo na Občinski odbor ZZB NOV Nova Gorica naslednje podatke: ime in priimek ter partizansko ime, od kod je šel v partizane, točen datum odhoda v partizane in v katero enoto ter točen naslov sedanjega bivališča. Prav tako velja za svojce padlih in umrlih borcev.

Enako velja za ilegalne politične delavce le, da navedejo funkcijo, ki so jo imeli v tistem času.

Domicilni odbor

Vabilo

Pripravljalni odbor za organizacijo proslave v počastitev 35-letnice ustanovitve 16. SNOB »Janka Premrla-Vojka«, SVPB »Franja in Pavla« ter praznovanje občinskega praznika idrijske občine

Vabi

na tovariško srečanje vse borce omenjenih enot ter svojce padlih in umrlih, ki bo 1. oktobra 1978 v Cerknem. Obenem vabi tudi vse borce ostalih enot 31. divizije ter enot, ki imajo domicil v občini Idrija. Proslava bo ob 11. uri pred hotelom »Dom Ete« v Cerknem.

Slavnostni govornik bo dr. Aleš Bebler.

Osebn vabila bodo poslana vsem borcem Vojkove brigade, bolnice »Pavla in Franja« ter zaščitnega bataljona IX. korpusa. Zaradi nepopolne evidence verjetno ne bodo dobili vabil vsi, zato naj se tudi ti udeležijo proslave oz. srečanja.

Pripravljalni odbor

Prvi zbor intendantov Slovenije

Nepozabni vtisi

Minuli petek zvečer se je v primorski partizanski metropoli – v Cerknem – končal dvodnevni Prvi zbor intendantov Slovenije. Pripravil ga je odbor intendantov NOV in POS ter intendantski oddelek ljubljanskega armadnega območja v počastitev odločitve AVNOJ o priključitvi Primorske z Istro k Titovi Jugoslaviji in 35. obletnice reorganizacije ekonomske službe v NOVJ. Pokrovitelj te izredne in vsestransko koristne intendantske manifestacije je bil načelnik intendantske uprave JLA polkovnik Mirko Jerkič.

»Ideja o Zboru intendantov Slovenije je stara že 13 let« – nam je uvodoma povedal sekretar pripravljalnega odbora tovariš Vinko Grabnar in nadaljeval – »Na prvem srečanju partizanskih intendantov leta 1965, ko smo obšli Žužemberk, Semič, Črnomelj in Novo mesto, smo bili udeleženci enot-

vseh partizanskih intendantov. Na dvorišču ljubljanske vojašnice »Maršal Tito« se je v petek zjutraj zbralo prek 300 medvojnih in povojnih intendantov Slovenije. Prisrčno so si segali v roke, kajti mnogi so se prvič videli.

Po pozdravnih besedah je sledil prikaz sedanje opremljenosti in seznanjanje z dosežki in uspehi intendantske službe v JLA in TO. Pot iz Ljubljane je vodila na Primorsko. Udeleženci zbora so si ogledali nekatere delovne kolektive in intendantske ustanove v Postojni in Ajdovščini. Presenečenje pa so doživeli ob tabornem ognju v Trnovskem gozdu, v domovanju 9. korpusa, kjer so prespali ter nato nadaljevali pot naslednjega dne na Cerkljansko. Ogledali so si bolnico Franjo in šolo – spomenik NOB v Cerknem, kjer je bil sklenjen letošnji prvi Zbor intendantov Slovenije z željo, da bi takšna srečanja postala tradicionalna.

nih misli, da bi bilo potrebno in koristno organizirati srečanje intendantov vseh generacij; medvojnih in povojnih, seveda z namenom, da aktivni pripadniki intendantske službe oboroženih sil zvmemo iz »prve roke«, kako je potekala preskrba med NOB ter da se hkrati partizanskim intendantom za dragocene izkušnje in nasvete odolžimo s prikazom opremljenosti, stopnjo razvoja in usposobljenosti intendantske službe v JLA in TO.«

Ta namen smo na prvem Zboru intendantov Slovenije povsem uresničili. Tudi udeležba je preselila pričakovanja, čeprav so izdali le javno vabilo (objavljeno v našem časniku), ker organizator ni imel naslovov

Milorad Stojković, predsednik pripravljalnega zbora intendantov Slovenije: Za vse nas aktivne intendantske starešine je bila to nepozabna zgodovinska učna ura. Ne glede na sedanjo opremljenost intendantske službe in pridobljena znanja na vojaških akademijah in šolah, so besede, ki smo jih slišali od partizanskih intendantov in to neposredno v krajih kjer so potekale operacije 9. korpusa, neprecenljive vrednosti ne le kot spomin ali legenda temveč kot realna možnost preskrbe enot in prebivalstva v izvajanju zamisli vseljidske obrambe. To nas motivira, da takšne zборе organiziramo vsako leto seveda v drugi slovenski regiji.«

Tekst in slika: STAŠ

Ustanovitev Molniške čete

5

Ostala skupina enajstih mož je nekaj časa čakala na njuno vrnitev, toda dolgo se ni mogla obotavljati. Z vsem orožjem in opremo je krenila na sever v smeri proti vasi Šentpavel. Toda že na prvem grebenu se ji je dopolnil pregled nad situacijo. Okrog vasi je bilo Italijanov kot mravelj, bili so na poti, ki vodi po grebenu iz vasi na vrh Molnika, bili so tudi v gozdu v smeri proti skupini, le kakih tristo metrov proč. To ni bilo težko ugotoviti, kajti vojaki so delali precejšen hrup in se med seboj klicali. Kaj sedaj? Močne italijanske enote so bile tako južno in severno od čete kot tudi na vrhu Molnika. Trdna ocena je bila, da imajo Italijani zasede tudi v dolini in da je s tem četi zaprt edini možni umik na Pugled. Ta domneva je bila točna, kajti Italijani so postavili močno blokado na liniji Podlipoglav-Brezje-Repče in dalje proti Šmarju. Zato je bil sprejet zaključek: četa se premakne na domnevno sredino med severno in južno nahajajočimi se Italijani, a se spusti tudi nekoliko nižje. Na tem mestu so se borci razporedili v strelce. Če bi prišli Italijani, bi enota udarila po njih, toda samo toliko, da bi jih prisilili k tlom, nato pa bi se takoj umaknila, krenila proti dolini in se, če ne bi bilo drugega izhoda, z jurišem prebila na Pugled, kajti v obroču tako številnega sovražnika bi enota izginila do zadnjega borca. V napetosti je mineval čas. Ura je šla že na tretjo popoldne, ko je četa poslala v izvidnico v smeri proti Šentpavlu borca Mata, da ugotovi, kaj je z Italijani na južni strani, kjer je bil najboljši pregled. Mato se je kmalu vrnil in sporočil vest, da Italijani kličejo vojake v zbor in odhajajo; edini med borci je namreč znal italijansko in je razumel glasna italijanska povelja. Čez kako uro je odšel v dolino še borec Ludvik Smrekar iz Podlipoglava, ki je naletel na dva domačina; povedala sta mu, da so Italijani malo prej odšli. Akcije 3500 vojakov na 13 borcev je bilo konec.

Zanimivo je, da se do sedaj razni pisci ali zgodovinarji niso nikoli zanimali, kaj se je tega nedeljskega dne 17. avgusta 1941 dogajalo na Molniku. Italijani niso samo z močnimi silami preiskali Molnik, marveč je bila postavljena tudi močna zunanja blokada pod hribi – ne samo od Dobrunj preko Podmolnika, Sadinje vasi do Podlipoglava, temveč tudi na liniji Podlipoglav-Šmarje in na južnih dolenjskih obronkih Molnika. Nepreverjene so bile objavljene navedbe, da je četa štela 20 in več mož, da pač ni stopila v stik z Italijani in tako naprej. Znano pa je – in v letih vojne je bilo to tudi nešteto krat preizkušeno – da je v takih primerih najmočnejše orožje majhnih ali velikih enot, manever. Tega je enajst borcev uspešno izvedlo, pripravljeni pa so bili tudi na spopad, ne glede na to, kakšen bi bil izid.

Kljub temu, da so se Italijani vsaj teden dni pripravljali na ta napad velikega obsega, je vsa obveščevalna služba v tem primeru odpovedala – ali pa je obvestilo nekje na poti zastalo. Nekateri borci so bili po tem napadu prav zaradi tega razočarani, kajti niso še pozabili uspešnega obvestila o raciji v noči od 12. na 13. julij v Zadvoru. Nekaj dni zatem je prišel na Molnik Jernej Gašperšič in sklenjeno je bilo, da gre na terensko delo Franc Kocjančič zaradi šibkega zdravja – najbrž je imel že takrat v sebi kal bolezni, za katero je umrl takoj po osvoboditvi in Rudi Šimenc, ki je imel neko kronično vnetje vek in se mu je stanje slabšalo; na teren pa je odšel tudi Jože Kocjančič.

Tako je proti koncu avgusta ostalo v četi le še 10 mož. Toda ne za dolgo. Že po nekaj dneh je prišel Milan Majcen, ki pa je kmalu nadaljeval pot na Mokrc oziroma na Dolenjsko. Prihajali so novinci in v septembru do srede oktobra je četa štela 24 mož, ki se je oborožila in opremila. Skupina 10 mož pa je pričela tudi z akcijami. V začetku septembra je napadla nemško patroljo, ki je iz Javorja na nemški »meji« hodila na »italijansko ozemlje« do »Ipavca« pod Pugledom. Ubit je bil en Nemec, ostali pa so ušli. Likvidiranih pa je bilo tudi več izdajalcev.

V noči s 16. na 17. september je med Javorjem in Ravnim brdom prešel na nemško italijansko »mejo« del Kamniškega bataljona (Radomeljska četa s štabom bataljona) in se ustavila na Pugledu. Takoj je dobila zvezo z Molniško četo in se premaknila na Molnik. Kamniški borci so prek Molniške čete dobili zvezo z Ljubljano ter oddali svojega ranjenca v bolnišnico na Studencu. Na Molniku so se zadržali do 4. oktobra. Med tem jih je dodatno oborožila delno Molniška četa, nekaj opreme pa so dobili tudi iz Ljubljane. Kamniškemu bataljonu je bila na predlog glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet kot odlikovanje slovesno izročena bataljonska zastava, ki jim jo je izročil predstavnik IOOF Slovenije.

Tudi v tem času so se vrstile partizanske akcije. Ker stara jugoslovanska vojska na področju Zadvara ni pustila nikakega eksploziva, iz Ljubljane pa ga tudi ni bilo moč dobiti so Nace Erfila in drugi v Papirnici Vevče izdelali veliko železno coklo, s katero naj bi iztirili vlak. Formirana je bila skupina borcev iz Molniške čete in Kamniškega bataljona, za vodnike pa so bili določeni nekateri borci iz Zaloške skupine. Vsa skupina je prešla nemško-italijansko »mejo« in coklo postavila na železniški progi Ljubljana-Zagreb med Podgradom in Gradovljami. Toda pod kolesi lokomotive tovornega vlaka je nastal le velik kup isker, lokomotiva pa ni iztirila, dasi so borci verovali v stootstotni uspeh. In da bi bilo razočaranje še večje, je v istem hipu pripeljal po drugem tiru še vlak iz nasprotni smeri. Če bi akcija s coklo uspela, bi se tu zaletela dva vlaka. Tako so kljub pripravljenosti na akcijo borci plačevali davek neizkušenosti, kajti takrat ni nihče vedel, da bi najpreprosteje in najzanesljiveje iztirili vlak, če bi tračnice na spoju odvili in nekoliko prestavili.

Kmalu nato je mešana patrola borcev Kamniškega bataljona in molniške čete nad Šmarjem napadla italijansko patroljo ter ubila enega karabinerja, slovenski orožnik v italijanski službi pa je bil ujet. Borci so zaplenili puško in revolver z municijo. Še istega večera – 4. oktobra – je Kamniški bataljon odšel iz Molnika čez »mejo« in Savo na svoje operativno področje. Pridružil se jim je tudi pet borcev Molniške čete. Pri prehodu »meje« in Save je sodelovala tudi Zaloška skupina. Takoj za tem je Molniška četa zapustila Molnik in se premestila v Kižljevko pod Razori. To je bilo mišljeno kot krajši maneverski premik, da bi četa preverila možnost začasnega taborišča na Pugledu, pa tudi možnost premika na Dolenjsko.

Medtem je prišlo toliko novincev, da je bila četa prisiljena poskrbeti za oborožitev in opremo. Pri tem pa je četo presenetil sneg, katerega je 14. oktobra padlo okrog 50 centimetrov – nenavadno za ta čas. Ker je bilo pričakovati, da bo sneg v nekaj dneh vsaj nekoliko skopnel, se je četa zadržala na tem mestu skoraj do konca oktobra. V tem času je z Dolenjske prišel v četo kurir z nalogom, da vsa četa krene čez nemško »mejo« v vas Mamolj pri Polšniku nad Savo, kjer naj bi dobila nadaljno zvezo z enotami, ki bi napadle Bučko na Dolenjskem. Toda kurir se je zakasnil in prišel v četo proti večeru, naslednji večer ob 10. uri pa bi četa že morala biti na Mamolju. Tako je bila na razpolago za marš v visokem snegu ena sama noč in očitno je bilo, da četa v tem času ne more dospeti pravočasno na odrejeno mesto.

Za 20. oktober je četa v proslavo obletnice oktobrske revolucije sklenila napasti italijansko patroljo, ki je okoli 9. ure zvečer običajno hodila iz Zgornjega Kašlja preko Kapeljskega mostu v Sostro. Zaseda je bila postavljena konec mostu na desnem bregu.

Se nadaljuje

»Sto šol – sto junakov«

22

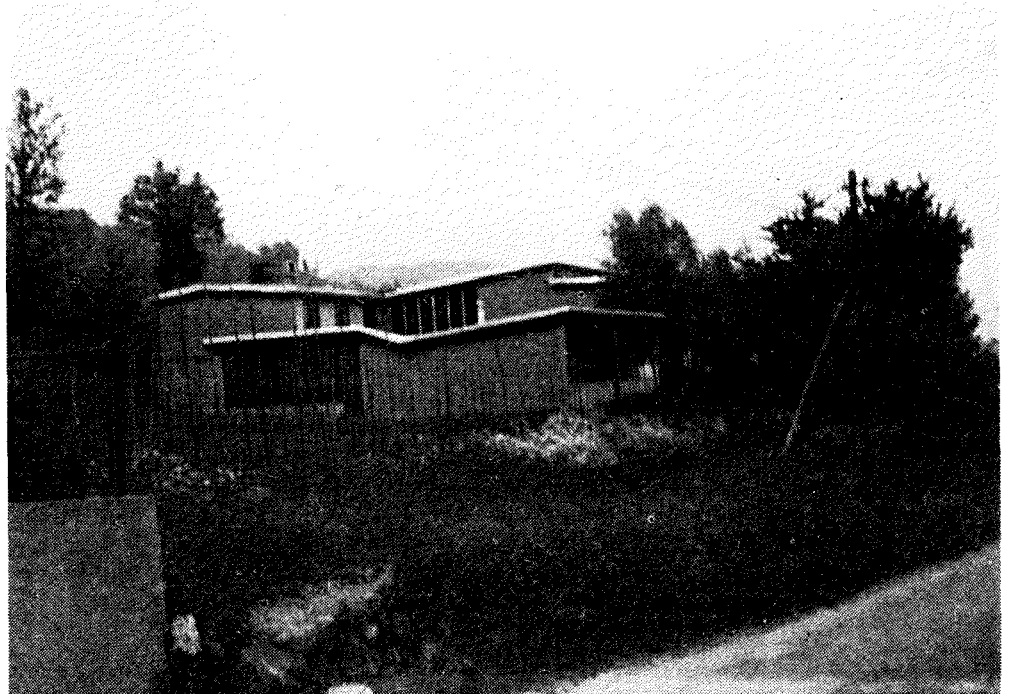
Šola s ponosom nosi njihovo ime!

Kdor se bo peljal z Bleda skozi Gorje proti Pokljuki, bo v središču Gorij, nasproti doma Partizana, na rahli vzpetini, malo stran od cestnega hrupa, opazil lepo dolgo stavbo, ki jo obdaja mlado brezje. Ta stavba nudi mladim ljudem osnovno znanje za nadaljnje šolanje in življenje. Pred vhodom v to stavbo je na steni napis, ki pove, da je to osnovna šola »BRATOV ŽVAN« Gorje. Pod tem napisom pa je pritrjena plošča z portretom narodnega heroja Andreja Žvana-Borisa. Šola je dokaj prostorna in svetla, s telovadnico, prostori so dobro funkcionalno povezani. Morda pri tej šoli moti le to, da se tako ostrešje ne priklada okolju, še manj pa je praktično za te kraje.

Zamisel o izgradnji nove šole v Gorjah se je rojevala takoj po osvoboditvi, kajti stara šola je bila že pretesna. S takratnim samoprispevkom krajanov Gorij, se je ta zamisel res uresničila, pri izgradnji te nove šole pa ima največ zaslug takratni ravnatelj šole v Gorjah Jože Bohinc. Šola je bila predana svojemu namenu 1964. leta, ravno ob stoletnici stare šole, ki danes služi otroškemu varstvu.

Sredi septembra 1972 pa so to šolo poimenovali po prvoborcih-bratih Žvan na predlog sveta šole, delovne skupnosti in pionirske organizacije. Ta predlog pa so obravnavale, podprle in sprejele družbenopolitične organizacije Gorij in sicer: ZZB NOV, SZDL, ZK in krajevna skupnost. Ob koncu septembra 1977, na dan pionirjev, pa so vzdali še ploščo s portretom narodnega heroja Andreja Žvana-Borisa.

Da pa so šolo poimenovali ravno po teh bratih-prvoborcih, oziroma po njihovi družini, kot piše v šolski kroniki, pa ni naključje. Poglejmo usodo te družine med NOB! Najstarejši brat Janez-Dravski je bil rojen 20. oktobra 1914. Odšel je v partizane v juliju 1941 in je bil udeležen pri vseh večjih bitkah in hajkah na Jelovici, Pokljuki in Mežakliji ter tudi na Primorskem. Bil je udeleženec znane bitke v Dražgošah in v hudi zimski hajki v Lipanci na Pokljuki. Od vseh bratov je edini on preživiral vse viharje NOV. Umrl pa je januarja 1962.

Osnovna šola »Bratov Žvan« v Gorjah (Foto: J. Ambrožič)

Drugi brat Andrej-Boris, se je rodil 21. novembra 1915. Član KP je postal že leta 1938. Tudi on se je pridružil prvim partizanom že v juliju 1941. Bil je drzen in hraber borec, z okupatorjem je bil boje na Jelovici, Pokljuki, Mežakliji in pod Stolom. Bil je organizator decembrske vstaje in po njej že komandir čete na Pokljuki, udeleženec dražgoške bitke in tudi hajke na Lipanci. Kmalu zatem je bil poslan v oficirsko šolo in se ni več vrnil na Pokljuko. Z Dolenjskega je prišel k štabu 9. korpusa, kjer je bil imenovan za namestnika poveljnika Gorenjskega vojnega področja. Čin poročnika je dobil med prvimi, z ukazom vrhovnega komandanta NOV in POJ že 1. novembra 1943. Padel je 24. marca 1945 v zadnji hudi hajki na Poreznu kot poročnik, za narodnega heroja pa je bil imenovan 29. novembra 1953.

Tretji brat Alojz se je rodil 9. aprila 1916. Tudi on se je pridružil partizanom istega dne kot oba brata Janez in Andrej. Sodeloval je pri prvih bojih na Jelovici, kjer pa je 8. avgusta 1941 padel.

Najmlajši brat Jože-Tomo, je bil rojen 17. decembra 1922. Ko so bratje že odšli v gozdove, so njega in družino aretirali in odpeljali v Begunje. Ko je prišel iz Begunj, se je udeležil decembrske vstaje leta 1941 in ostal med partizani. Padel pa je v boju 24. decembra 1942 star 20 let, v Jeli pod Pokljuko.

Oče vseh teh sinov z ostalo družino je bil aretiran in julija 1942 so bili preseljeni v Nemčijo. V taborišču Saulgau-Sieze je tudi on 18. februarja 1944 podlegel trpljenju.

To je le bežen kratek zapis o tej zavedni delavski družini iz Spodnjih Gorij, kar štirje člani so dali življenja za svobodo med vojno, kmalu pa še peti, Janez, ki je umrl po vojni zaradi posledic vojne.

Zato ta šola lahko s ponosom nosi njihovo ime, mladim pa naj bo to v spomin in opomin, kako draga je bila svoboda.

Jože Ambrožič

Mamica je bila ranjena

Doma so ji povedali, da so naslednjega dne, ko je odšla v bolnišnico, partizani pregnali sovražnika iz vasi

Mamica mi je pripovedovala o dogodkih med vojno. Čeprav je bila še otrok, se marsičesa spominja. Povedala mi je tudi, kako je bila ranjena v nogo.

Ko je Cankarjeva brigada spomladi leta 1944 napadla domobransko postojanko Trebnje, ji je Gubčeva brigada pomagala. Po uspehi akciji v Trebnjem je brigada odšla v Mirno peč. Imela je nalogo, da tam uniči sovražnikovo utrdbo.

Bila je jasna pomladna noč. Partizani so se pritihovali po hribih nad vasjo in jo tako obkolili. Naslednjega dne so pričeli

li napadati sovražnika. Vaščani so se zatekli v kleti, kjer so bili varnejši pred granatami in minami. Mamica je rada hodila k sosedovim. Tudi takrat je stekla tja. Odšla je v kuhinjo, kjer je njena starejša prijateljica hitela s kosilom. Prav v tistem trenutku pa je padla na streho granata. Prebila je streho in košček granate je priletel mamici v nogo. Močno je krvavela.

Sosedovi so poklicali njeno mamo. Takoj ji je nogo obvezala, jo položila v cizo in se podala na cesto proti Novem mestu. Bila je pogumna, ta njena mama.

Ko je tako pešala, so ji

krogle švigale mimo nog. Odvezala si je predpasnik, ki je bil svetlejši barve. Mahala je z njim in klicala: »Ne streljajte, ranjenci smo!« Partizani so jo verjetno slišali, kajti prenehali so streljati toliko časa, da je prišla pod klanec.

Mamica se je potem zdravila v novomeški bolnišnici. Spominja se zavijanja siren, ki je napovedovala letalski napad na Novo mesto. Vsi so bežali v zaklonišča, ki je bilo v kletnih prostorih. Njo in vse bolnike, ki niso mogli hoditi, so v zaklonišče nesli.

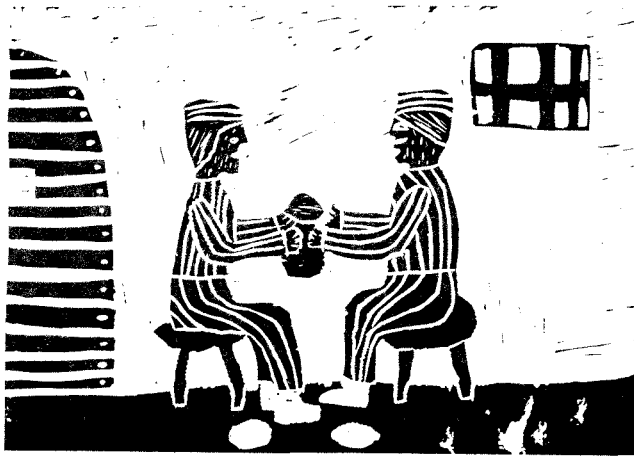
Iz bolnišnice se je mamica vrnila po šestih te-

dneh. Noga je ozdravela, vendar z njo ni mogla več tako hoditi kot prej. Še dolgo potem je šepala. Doma so ji povedali, da so naslednjega dne, ko je odšla v bolnišnico, partizani pregnali sovražnika iz vasi.

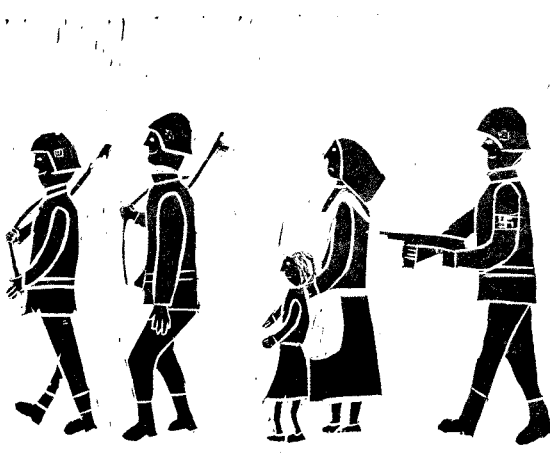
Mamica mi je tudi pripovedovala, kaj vse so ljudje v teh dneh za svobodo pretrpeli. Sovražnik ni prizanašal nikomur, niti otrokom. Vesela sem, da živim v svobodi.

MARJETKA ŠPILAR,
2. razred

Osnovna šola Grm
Novo mesto

Vojne slike (iz glasila OSNOVNE ŠOLE GRM, Novo mesto)

Moja vas med NOB

Vročega avgustovskega dne so tudi naše lesene hiše zagorele kot je nosila goreče trske daleč po pobočjih

Vas Bezgovica leži visoko nad izlivom Čabranke v Kolpo. Do začetka vojne so bile hiše v vasi, ki je štela osem števil, večinoma lesene. Zidane so bile samo kuhinje z ognjiščem in pod njimi kleti, ki so bile obokane. Ljudje so se ukvarjali s kmetijstvom in težkim gozdnim delom.

Pa je prišla vojna. Dolino so osvojili Italijani in iz postojanke v Osilnici nadzirali tudi hribovite zaselke. A prav te hribovite, težko dostopne vasi, so bile prve in najboljše ter varne zatočišče partizanov, ki so se kmalu po okupaciji dvignili k upor. Med njimi je bila tudi moja vas, ki leži najvišje v hribih. Nad njo so imeli v skoraj nepreločnem gozdu svoja taborišča prvi partizani in vaščani so bili tako med prvimi, ki so jim pomagali s hrano. V vasi je bila takoj po vstaji partizanska kuhinja. Italijani so za to seveda izvedeli in so vaščanom grozili na vse načine. Pa tudi oropali so jih in, pobrali vse, kar se jim je zdelo vredno. Partizani pa so kljub temu dobili hrano, tudi živino, ki je bila največji vir prehrane.

Leto 1941 je minilo v večji ali manjši negotovosti, a ostali so vsi še živih glav. Ko pa se je partizanski boj okreplil in ko so Italijani na svoji koži občutili, da niso niti malo zaželeni, so takoj v začetku 1942. leta začeli uredničevati svoje grožnje. Začeli so požigati vasi in pobijati talce. To so storili najprej tam, kjer so bili na žalost izdajalci, ki so iz svoje strahopetnosti izdajali svoje sovaščane, da pomagajo partizanom. Tako so v vaseh blizu naše že padli prvi talci, domačije pa so se spremenile v pepel.

Naša vas in vaščani so ostali pa nedotaknjeni; bili so vsi kot eden.

Iz sosednjih vasi so prihajale že prve kolone internirancev, na žalost je bila to za mnoge njihova zadnja pot od doma.

Nikoli več se niso vrnili. Vse okoliške vasi so že bile v ruševinah, kljubovala je le še naša. A ta ni mogla ostati dolgo tako. Vročega avgustovskega dne so tudi naše lesene hiše zgorele kot bakle in lahna sapa je nosila goreče trske daleč po pobočjih. Z zadnjo kolono internirancev iz naše doline je odšlo v Gonars, Padovo tudi pet družin iz naše vasi. Le tri družine so po čudnem naključju ostale v požgani vasi. Eni izmed njih je ostal par volov. Z njimi so spomladi 1943 obdelali zapuščene njive in ves živeli delili s partizani.

Po kapitulaciji Italije so se preživeli vrnili na svoje požgane domove, a bili so brez vsega. Za silo so nadkrili obokane kleti in tu preživeli zimo 1943/44. Mnogi so odšli k partizanom. Spomladi leta 1944 je gospodar Jože s svojimi voliči dan za dnem oral za vse vaščane in tudi za sosednje vasi, vmes pa je prevažal tudi orožje in ranjence.

Namesto Italijanov so sedaj pustošili Nemci. Vrstile so se ofenzive in vedno hujše so bile. Ljudje so se redčili, preživeli pa so spraševali, kdaj bo konec te strašne vojne.

Naposled so se boji pomikali vedno bolj proti zahodu in nad dolino so se spreletavale jate zavezniških letal, ki so vzbujale nado, da se bo vendarle zrušilo nasilje. Konec vojne. Najhujše je minilo. Preživeli so začeli takorekoč z golimi rokami obnovljati domove. Tudi naša vas je kmalu dobila novo pokrite strehe.

Težko je bilo! A zavest, da si svoboden, je bila neizmerna, kakor je bilo neizmerno tudi zaupanje in medsebojna pomoč med bojem za svobodo. Tako so gradili novo Jugoslavijo.

JOŽKO MRLE, 7. razred,
Osnovna šola Vas-Fara, Vas-Fara

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Bilo je aprila letos, ko so taborniki odreda Bičkova skala iz Ljubljane poslali vabilo na proslavo petindvajsete obletnice svojega obstoja.

Ponosni smo na marsikateri uspeh in priznanje, ki smo ga prejeli, so zapisali. Vrsta jih je: naziv partizanski odred, kip ilegalca, pokali in priznanja z raznih športnih, taborniških tekmovanj, zmage v tekmovanju za značko Živka Lovšeta, priznanja krajevnih, občinskih in mestnih družbenopolitičnih organizacij, s katerimi sodelujejo. In v sejni sobi njihove hišice, tam za Bežigradom visi zemljevid, na katerem so označeni kraji, ki so jih obiskali. Slovenijo so prepotovali po dolgem in počez in tudi Jugoslavijo dobro poznajo. In s seboj vedno nosijo ljubezen do domovine, saj je negovanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja v njihovem programu zapisano s posebnimi črkami.

No, ondan je prišla tale kartica:

Priznate lipe pohvale
2. taborniškega tekmovanja
v Beli krajini.
Taborniki: obreda
Bičkova skala
Ljubljana
Lado

In kar hudo mi je postalo. Ne zamerite, dragi taborniki da se nisem udeležila vašega velikega slavlja. (Vabilo in pismo tovarišu Titu, ki ste ga poslali, sem hranila vse do danes!) Praznina, ki je nastala v našem nekoč rednem sodelovanju pa za tabornike, kakršni ste vi in, če pustimo skromnost ob strani, konec koncev tudi za nas, TV-15 za mladino, ni in ne sme biti nepremagljiva prepreka. Z jesenjo bo drugače, v to sem prepričana. Hvala za pozdrave in tudi za poročilo s taborjenja v Beli krajini ni prepozno. Oktobra se še kako prileže spomin na poletje, četudi je bilo bolj kislo.

In kaj so, med drugim, zapisali v pismu, ki so ga ob praznovanju petindvajsete obletnice poslali tovarišu Titu? »V naših vrstah bomo še naprej vzgajali dobre tabornike, člane naše samoupravne socialistične družbe,« so obljubili. »Zgledovali se bomo po hrabrih borbcih, ki so med narodnoosvobodilnim bojem na Bičkovi skali uspešno odbijali sovražnika.«

Takšni so naši »bičkoveci« in takšni bodo ostali. Kdo bi jih ne imel rad?

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRA

Borisu Kidriču v spomin

Da se predstavim: končala sem poklicno šolo za steklobrusilko in se odločila, da napišem nekaj vrstic za TV 15.

Rada bi povedala, da je Rogaška Slatina ponosna, da prav v teh krajih stoji domačija Borisa Kidriča. Na Knežcu, majhnem hribu, neda leč od Rogaške Slatine, je mali Boris priživil zgodnjo mladost ... O njegovem življenju smo veliko zvedeli prav letos, ko je bilo jubilejno leto spominov na Borisa in njegovega očeta.

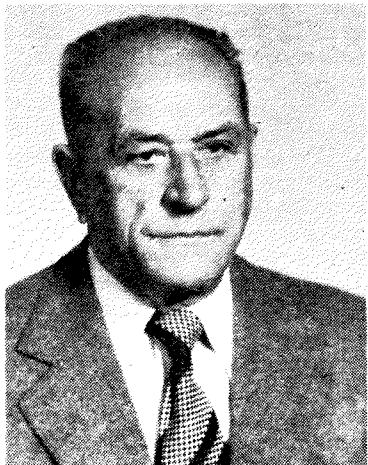
Naši pionirji so obiskali domačine, ki se spominjajo Borisa.

V Rogaški Slatini nosi steklarna njegovo ime in tudi osnovna šola, kjer smo odkrili njegov doprni kip.

Mnogo proslav je bilo na Knežcu. Tudi štafeta mladosti, ki je šla skozi Rogaško Slatino, se je ustavila tam, na domu Kidričevih. Veste, v domačiji je muzej, okolico pa krasijo cvetice in okrasno grmičevje. Na dan mladosti smo povabili učence celjske regije na Knežec in skupaj proslavili Titov in naš jubilej.

Vemo, da smo s smrtjo Borisa Kidriča izgubili velikega revolucionarja in borca za pravice. Mi, mladi, se bomo trudili, da bomo stopali po njegovi poti in zgradili vsaj delček tega, za kar se je zavzemal, kar je načrtoval.

JOŽICA GABERŠČEK

Aleksander Zupanc-Aco

Rušil je in gradil s topovi

O njih, topovih, je govoril kakor o ljudeh. V svojo pripoved jih je nizal enega za drugim, celo takrat, ko se je spominjal najbolj nežnih trenutkov. Besedi »Primorec sem« je poudaril z neprikritim ponosom, da se je rodil v Klanecu v Hrpeljah pri Kozini, je dodal bolj mimogrede. Spet je bil glasnejši, ko je omenil, da je žena Dolenjka iz znane partizanske družine Zajčevih iz Ivančne gorice. »Lepo je tam doli v dolini Krke,« se je raznežil pa skoraj v isti sapi dodal, da nestrpno čaka na knjigo, ki bo govorila o topništvu v 9. korpusu. Spet topovi!

Med partizane je odšel Aco po kapitulaciji fašistične Italije. Najprej je bil v Cankarjevi brigadi, od tam pa je odšel v topništvo 15. divizije. Namestnik komandanta je bil pa komandant prvega divizion, pa drugega in po uspešni akciji v Žuženberku leta 1944 je postal načelnik štaba brigade.

»To je bila prva večja topniška enota v 7. korpusu in drznil bi si trditi, da tudi prva največja enota v NOV. Bilo je po napadu na Tržišče. Na položaju sem dobil pismo, da se moram javiti v glavni štab. Poslali so me na Primorsko, kjer naj bi organiziral topništvo v 9. korpusu.

Primorska? Po kapitulaciji Italije se je pričakovalo, da bo to začetek konca vojne. Nenevarno zadnje je Churchill planiral tudi izkrcanje zaveznikov v Trstu, od koder naj bi udarili proti Dunaju, v južni del Hitlerjeve trdnjave. Izkrcaje bi moralo iti preko 9. korpusa, zaradi tega je imel le-ta pomemben in poseben položaj. Zato torej tiste silne ofenzive na Primorskem, vse do zadnje, ko so nas stisnili v Trnovski gozd. Uničiti so nas hoteli na tem, za Nemce tako pomembnem območju. Vse okrog 9. korpusa so bile okupatorjeve postojanke. Varovale so komunikacije in občasno napadale partizane na osvobodjenem območju.

Postal sem torej komandant topništva 9. korpusa. Ja, tod ni bilo tako kot na Dolenjskem. V 7. korpusu smo se opremili

s topovi, konji in drugo opremo od razpadle italijanske vojske. Topniška brigada je takrat imela približno 500 ljudi, več kot 100 konj in po raznih skrivališčih približno dva tisoč kosov municije. Pred koncem vojne je dobil 7. korpus še dvajset novih topov in s tem je, po napadu na Kočevje, vkorakal v Ljubljano.

Na Primorskem pa je bilo treba po ofenzivi v aprilu 1944, ko je bil 9. korpus ob skoraj vse topove, začeti znova.

Spominjam se. Nekoč smo se na nekem pohodu, kot že tolikokrat prej, ustavili. K haubici je prišel mlajši borec. Potipal je cev, pogledal v odprtino in se zamislil. Čez čas je cev pobožal in odšel. Ta dogodek mi je za vselej ostal v spominu. Zdelo se mi je, da vem, o čem je mladenič v tistih trenutkih razmišljal: Morda bo tudi s pomočjo tega topa ostal živ.

Mislim, da je Aco le mimogrede omenil, da je začel organizirano delati za narodnoosvobodilni boj leta 1942, da so ga Italijani aretirali, poslali v Gonars in Padovo. Potem pa je spet, kot da bi odpodil vsiljivo veso, govoril o partizanih, o obdobju ki je bilo, kot pravi Aco, najbolj kristalno čisto obdobje, ki ga je preživel. Tovarišstvo! Takrat ni bilo nič mogoče brez tovarištva. Brez tovarišev, borcev, mu tudi ne bi uspelo organizirati topništva v tako posebnih pogojih bojevanja na ozemlju 9. korpusa.

»Je že tako, da je po vojni ta pojem vse bolj izgubljal svoj pristni pomen. Pa kaj bi o tem! Po tistem, ko sem začel opravljati delo v zunanji trgovini, sem še močnejše spoznal kako premalo človeški so včasih ljudje. Komur postane denar oltar, materialna dobrina osnova medčloveških odnosov, velja zapeti samo žalostinko. Da, pogrešam partizansko tovarištvo. Naj rečem po cankarjevsko: včasih nam je bila domovina strašno krivična. Ni bilo kamna, kamor bi položil glavo in lahko mirno zaspal. Ampak domovina ostane vedno domovina! Domovina je pač tisto največ, za kar se

splača in se je potrebno žrtvovati. V tistih časih, ko so bobneli topovi...«

Spet sva na Primorskem. Govoriva o poštenih in zavednih ljudeh, ki so bili vsepovsod zaledje partizanom. Govoriva o nekakšni renesansi topništva v 9. korpusu, ki se je začela na Črnem vrhu. Te postojanke partizani niso napadali z majhno enoto, ponoči, s presenečenjem. V bojih prekaljene partizanske enote in s poveljniškim kadrom, ki se je opremilo z modernjšimi sredstvi za zveze, oboroženi tudi s topovi, so se lotili drugačne taktike. Za napad na Črni vrh so uporabili ves korpus. Pri topovih so morali pogosto uporabljati improvizirani način streljanja. Topove, ki jih je zapustil sovražnik, je le-ta tudi vsaj delno onesposobil.

Komandant topništva sem ostal do konca novembra 1944, ko sem postal nekakšen organizator naše vojske v 9. korpusu. Po vojni sem postal komandant mesta v Gorici... Leta 1963 sem se upokojil kot polkovnik JLA. Počutil pa sem se močnega in mladega. Želja po znanju me ni nikoli zapustila. Odločil sem se za tečaj zunanje trgovine, na univerzi sem poslušal predavanje iz strojništva in se kasneje zaposlil v ljubljanskem podjetju Commerce. Ukvarjal sem se s prenašanjem visoke nemške tehnologije v našo državo. Rad sem potoval, rad sem navezoval stike z ljudmi. V trgovini sem delal več kot deset let. Še vedno sem v istem podjetju – na referatu ljudske obrambe. Ukvarjam se tudi z organizacijo pisanja spominov topništva v 9. korpusu. S tovariši se zbiramo vsako prvo sredo v mesecu, obujamo spomine in tako nudimo tudi pomoč Borisu Lahu, ki je prevzel dolžnost, da bo napisal to knjigo.

V otroških letih je želel, da bi bil gradbeni inženir. Okoliščine pa so zahtevale, da je moral biti dolgo časa vojak. In vendar je gradil, z zavestjo, s puško in topovi. Pomagal je rušiti krivično in izkoriščevalsko, pomagal je graditi pravično, delavsko in svobodno deželo.

Silvo Teršek

Namesto kriterijev – informacija

Delo se, se pravi, nadaljuje. Vendar vprašanje, ali se bo dalo nadoknaditi v tem kratkem času, kar ga je še ostalo do začetka dogovorov v republikah in pokrajinah in debate v skupščinskih telesih, tisto, kar so zamudili prej, ostaja odprto. Tembolj, ker v informaciji, ki so jo dostavili skupščini napominjajo, da se zakasnitev študije lahko odrazi na kvaliteti predlaganih rešitev. Opozorilo, da bi družbenopolitični forumi morali vplivati na inštitute, da bi le-ti pospešili svoje delo in se držali rokov izgleda ni zadostna garancija, da se bodo teh rokov tudi držali, temprej, ker so s temi znanstvenimi inštitucijami – katerih imena pa v informaciji niso naštet – pravočasno sklenili primerne pogodbe.

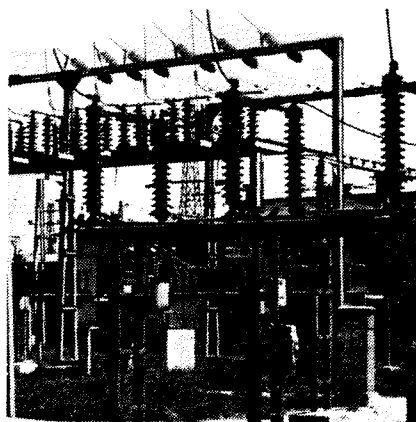
BORBA, 19. septembra

Proti izenačevanju dela z lenarjenjem!

Problem uravnilovke je nakazal konec prejšnjega tedna tovariš Tito v pogovoru z vodstvenim aktivom SR Slovenije. »Uravnilovke«, je poudaril predsednik republike, »še nismo odstranili z dnevnega reda. Še vedno se primeri, da se neustrezno nagrajujejo tisti, ki največ delajo.«

Da v praksi obstaja izenačevanje dela z nedelom, ni težko dokazati, to dokazujejo številni primeri. Še vedno se v velikem številu plačujejo delovna mesta, ne pa rezultati gospodarjenja tistih, ki jih zasedajo. Senzacije so na primer dogodki – kot tisti v leskovski Neveni, da so vodilnim delavcem zmanjšali plače, ker načrt prodaje ni bil izpolnjen. Ali nasproten primer: beograjski gradbeniki, ki so na nekem pomembnem objektu potolkli svetovne rekorde, lahko samo simbolično pričakujejo zvečanje plač. Toda zaradi tega se nihče ne razburja.

VEČER
14. septembra 1978

Dve oceni

Vendar pa naš standard prav gotovo ni ogrožen. Osební dohodki so rasli hitreje, po uradnih statističnih podatkih so realno višji za dva odstotka. Če pogledamo ta podatek, potem izgleda, da smo v prvih osmih mesecih letošnjega leta bolje delali kot zaslužili, ker je bila produktivnost v tem obdobju za tri odstotke višja od lanske. To pa pomeni, da bi bile tudi plače lahko primerne višje.

Druga analiza, katere izhodišče so bili prav tako uradni statistični podat-

ki, pa odkriva povsem drugačno podobo. Odkriva, da so se realni osebni dohodki dvignili tudi za pet, šest odstotkov. Kako to? Sredstva za izplačilo regresa, toplih obrokov – osebna potrošnja – so rasla po stopnji tudi do šestdeset odstotkov v odnosu na lansko leto. Če te dohodke damo v isto vrečo z osebnimi, potem so bili prejemki znatno višji od produktivnosti dela – kar za dva do tri odstotke.

In, ker resnično ni razloga, da bi se regresi za letni dopust in tople obroke oddvajali od rednih dohodkov, je povsem jasno, da smo preveč povečali osebni standard, to pa je vplivalo na ostale fondе, predvsem na obratna sredstva in sredstva za razširjeno reprodukcijo.

Povsem jasno je, da so cene in življenjski stroški rasli počasneje od dohodka zaposlenih. Zato pri umirjanju pregetosti tržišča in cen, tudi plače ne smejo ostati v nadrejenem položaju.

VIJESNIK, 19. septembra

Neizkoriščene možnosti

Pred nekaj dnevi je član CK ZKJ Kiro Gligorov v pogovoru s člani uredništva Komuniste poudaril, da »ne gre več za to, ali imamo ali nimamo deviz za pšenico, marveč za dejstvo, da na svetovnem tržišču pšenice ni«. Ta pripomba je aktualna tudi danes. In toliko bolj je potrebno, da se pravočasno in o vsem pogovorimo in v skladu z dogovori organiziramo, da bi kar najbolj izkoristili naravne in druge možnosti, za večjo proizvodnjo hrane, za mirnejši položaj našega delovnega človeka in za uspešnejši nastop na svetovnem trgu.

KOMUNIST, 15. septembra

Neokusna propaganda

... In bilo je lepo na koncertu ta večer, za nekoga morda tudi nepozabno. Popularni pevec je še enkrat dokazal, da je do srca publike in do uspeha najlažje priti z dobro pesmijo, poštenim delom, primernim obnašanjem. Takemu umetniku ognjem, laserji, še posebej pa neokusna reklama, za katero so brez dvoma porabili ogromno denarja, gotovo niso potrebni. Posebno še, če vemo, da je pevec čisti dohodek prireditve namenil zvezi slepih Beograda.

4. JUL, 12. septembra

Naklo na asfaltne nakovalu

Naklo se je torej znašlo na »asfaltne nakovalu«. Kdo bo zadevo »dokoval«? In kako? Odgovor bo moral slej ko prej priti. Dejstvo pa je, da taka asfaltna baza ne sodi tako blizu sklenjenega naselja, ki se naglo širi. Sploh pa nakelski primer ni osamljen in ne gre samo za asfaltne baze, temveč za vse mogoče druge industrijske obrate, ki se zavoljo nezadovoljivega urbanističnega načrtovanja čez deset ali petnajst let naenkrat znajdejo tam, kjer ne bi smeli stati, sredi stanovanjskih naselij, kamor ne spadajo. Po toči je zamisliti, pravijo, tedaj je težko še kaj popraviti, zato pa toliko lažje previdno in preudarno načrtovati, da do takih primerov ne bi več prihajalo. Negativnih zgledov je bilo vsekakor že dovolj po vsej Sloveniji.

7 D
14. septembra 1978